

HAAGA-HELIA AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

Raija Helén

JÄTELAITOSTEN
YHTEISKUNTAVASTUUN
GRI-TUNNUSLUVUT

Opinnäytetyö

2007

Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Program – Studienrichtung: Liiketalous		Koulutusohjelman osa-alue – Enhet – Program Division – Studienrichtung:
Tekijä/Tekijät – Författare – Author – Verfasser/–in: Raija Helén		
Opinnäytetyön nimi – Arbetets titel – Title – Titel der Diplomarbeit: Jätelaitosten yhteiskuntavastuun GRI-tunnusluvut		
Valmistumisvuosi – År – Year – Abschlussjahr: 2007	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages – Seitenzahl: 93	Liitteitä – Bilagor – Appendices – Anlagen: 4
<p>Tiivistelmä – Sammandrag – Abstract – Zusammenfassung:</p> <p>Tutkimuksessa on määritetty jätelaitoksille Global Reporting Initiative (GRI) -ohjeiston mukaisia tunnuslukuja yhteiskuntavastuun raportointia varten. Tutkimus on osa käynnissä olevaa jätelaitosten ulkoisen ja sisäisen raportoinnin kehittämisen verkostoprojektia. Projektin tavoitteena on määrittää jätelaitoksille yhtenäisiä, vertailukelpoisia tunnuslukuja ja ohjeistaa raportointia. Selvitys perustuu GRI-ohjeiston G3-version tunnuslukuihin. Tunnusluvut ovat työkaluja, joilla mitataan ja arvioidaan organisaation suorituskykyä yhteiskuntavastuun toteuttamisessa.</p> <p>Jätehuolto on toimialana erittäin tiiviisti sidoksissa ympäristöön. Suomessa kunnat vastaavat yhdyskuntien jätehuollon järjestämisestä. Alueellisia, kuntaomisteisia jätelaitoksia on lähes 40, joista projektissa ja tutkimuksessa on ollut mukana 26. Jätelaitokset tuottavat julkista palvelua ja ne toimivat pitkälti julkishallinnollisten organisaatioiden tavoin. Jätelaitosten tehtävä on yhdyskuntajätteiden hyödyntäminen ja käsittely mahdollisimman tehokkaasti sekä jätteiden aiheuttamien ympäristövaikutusten lieventäminen ja päästöjen torjunta.</p> <p>Tutkimus toteutui konstruktiivisella otteella ja siihen sisältyi toimintatutkimuksen piirteitä. Tutkimuksessa käytiin läpi neljässä tutkimussyklissä kaikki GRI-ohjeiston tunnusluvut. Empiirinen aineisto koostui jätehuollon asiantuntijoiden ja jätelaitosten edustajien haastatteluista ja projekti-kokouksista.</p> <p>Tutkimuksen tuloksena syntyi yhteiskuntavastuun tunnuslukujen tarkistuslista jätelaitoksille. Raportoitavaksi valittiin ja määritettiin 31 jätehuollon toimialalle soveltuvaa ja olennaista GRI-tunnuslukua sekä julkisen sektorin tunnusluvut. Laaditut laskenta- ja soveltamisohjeet varmistavat tunnuslukujen vertailukelpoisuutta. Jätehuollon toimialan kuvaus yhteiskuntavastuun näkökulmasta on osa tutkimuksen tulosta. Se toimii tunnuslukujen perusteluna samoin kuin tausta-aineistona projektille.</p> <p>Tunnuslukujen laskenta- ja soveltamisohjeita testattiin yhdessä jätelaitoksessa. Laajempi testaus muissa jätelaitoksissa tapahtuu projektin jatkuessa, joten tuloksen lopullinen käyttökelpoisuus ja toimivuus käyvät ilmi vasta tutkimuksen päätyttyä. Projektin kuluessa on syytä tarkistaa myös tunnuslukujen nimeäminen yhtenäiseksi muiden suomalaisten raportojien kanssa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords – Schlüsselwörter: Yhteiskuntavastuu, yhteiskuntavastuun raportointi, Global Reporting Initiative, GRI, tunnusluvut, jätehuolto, jätehuoltolaitokset, konstruktiivinen tutkimus		
Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Filing location – Pflichtexemplar: Helian kirjasto – Helias bibliotek – Helia Library – Bibliothek von Helia		

Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Program – Studienrichtung: Business Administration		Koulutusohjelman osa-alue – Enhet – Program Division – Studienrichtung:
Tekijä/Tekijät – Författare – Author – Verfasser/–in: Raija Helén		
Opinnäytetyön nimi – Arbetets titel – Title – Titel der Diplomarbeit: The GRI sustainability indicators for waste management services		
Valmistumisvuosi – År – Year – Abschlussjahr: 2007	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages – Seitenzahl: 93	Liitteitä – Bilagor – Appendices – Anlagen: 4
Tiivistelmä – Sammandrag – Abstract – Zusammenfassung: <p>The aim of the thesis was to define indicators for waste management companies for reporting their sustainability performance in accordance with the guidelines of the Global Reporting Initiative (GRI) framework. The study was part of a network project aimed at developing both external and internal reporting of waste management companies. The purpose of the ongoing project is to define consistent and comparable indicators as well as to establish guidelines for sustainability reporting. The study is based on the G3 version of GRI Sustainability Reporting Guidelines. Indicators are tools for measuring and assessing the sustainability performance of organisations.</p> <p>Waste management is a sector that is closely tied to the environment. Local authorities are responsible for municipal waste management in their areas. There are nearly 40 regional and municipal waste management companies, 26 of which have participated in the project and the study. Waste management companies provide public municipal services and they operate much as public agencies. The companies' task is to utilize and process municipal waste in the most effective way as well as to reduce waste-related environmental impacts and to prevent solid waste emissions.</p> <p>The study was carried out with a constructive approach, including some features of the action research method. The study was conducted in four iterative phases in which all GRI indicators were examined. Empirical data were gathered through interviews and project meetings with waste management experts and representatives of the participating waste management companies.</p> <p>The result of the study is a checklist for sustainable reporting indicators for waste management companies. Thirty-one GRI indicators and all of the public sector indicators were found to be suitable and relevant for waste management services and therefore selected to be reported. The calculation and application instructions developed during the study ensure the comparability of the indicators. The results include a description of the waste management sector from the sustainability point of view. The description provides arguments for the selected indicators as well as serves as background information for the project.</p> <p>The instructions for calculating and implementing the indicators were tested by one waste management company. The rest of the participating companies will implement the indicators during the ongoing project, and thus the eventual viability and functionality of the indicators will become evident once the study has been completed. The terminology should also be adjusted to be consistent with other Finnish reporters.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords – Schlüsselwörter: Corporate Social Responsibility, sustainability reporting, Global Reporting Initiative, GRI, indicators, solid waste management, regional and municipal waste management companies, constructive research		
Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Filing location – Pflichtexemplar: Helian kirjasto – Helias bibliotek – Helia Library – Bibliothek von Helia		

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	3
2	Yhteiskuntavastuun lähtökohdat.....	6
	2.1 Mitä yhteiskuntavastuu on.....	6
	2.2 Yhteiskuntavastuun taustatekijät.....	10
	2.3 Yhteiskuntavastuun toteuttaminen.....	14
	2.4 Suomalaisen yhteiskuntavastuun nykytilanne ja tutkimus.....	18
	2.5 Yhteenveto: yhteiskuntavastuu.....	22
3	Vastuullisuuden mittaaminen ja raportointi.....	23
	3.1 Tunnusluvut, indikaattorit ja indeksit.....	23
	3.2 Yhteiskuntavastuun raportoinnin taustatekijöitä.....	26
	3.3 Yhteiskuntavastuun raportoinnin nykytilanne ja tutkimus.....	30
	3.4 GRI-ohjeisto yhteiskuntavastuun raportoinnista ja tunnusluvuista.....	33
	3.5 Yhteenveto: yhteiskuntavastuun tunnusluvut ja raportointi.....	41
4	Tutkimuksen toteuttaminen.....	42
	4.1 Laadullinen tutkimus.....	43
	4.2 Tutkimusote ja lähestymistapa.....	44
	4.3 Tutkimusprosessi.....	48
5	Jätelaitosten yhteiskuntavastuu.....	56
	5.1 Yhdyskuntien jätehuollon järjestäminen.....	56
	5.2 Jätelaitokset jätehuollon toteuttajina.....	60
	5.3 Jätelaitosten taloudelliset vaikutukset.....	64
	5.4 Ympäristövaikutukset jätehuollossa.....	67
	5.5 Jätelaitosten sosiaalinen vastuu.....	71
6	Tutkimuksen tulos: GRI-tunnuslukupatteristo.....	74
7	Tutkimuksen onnistumisen arviointi.....	79
	7.1 Tuloksen arviointi.....	79
	7.2 Tutkimusprosessin reflektointi.....	80
	7.3 Validiteetti ja reliabiliteetti.....	82
8	Johtopäätökset.....	87
	Lähteet.....	90

Liitteet

- Liite 1 Projektissa mukana olevat jätelaitokset
- Liite 2 Projektikokousten osallistujat
- Liite 3 Esimerkki aineiston tulkinnasta
- Liite 4 Jätelaitosten GRI-tunnuslukujen tarkistuslista soveltamis- ja laskentaohjeineen

TAULUKKOLUETTELO

- Taulukko 1. Sidosryhmien tarpeet ja odotukset jätelaitosten raportoinnille.....63
- Taulukko 2. Raportoitavien tunnuslukujen määrä osa-alueittain.....74

KUVIOLUETTELO

- Kuvio 1. Tutkimuksen rakenne ja raportin jäsentäminen5
- Kuvio 2. Yhteiskuntavastuun osa-alueiden standardien ja ohjeistojen kattavuus ...17
- Kuvio 3. GRI-ohjeiston rakenne35
- Kuvio 4. GRI-ohjeiston mukaisen raportin sisältö.....36
- Kuvio 5. GRI-tunnuslukujen määrät ulottuvuuksittain ja luokittain.....37
- Kuvio 6. Tutkimusprosessin liitynnät, suhteet ja rajaus42
- Kuvio 7. Toimintatutkimuksen vaiheet ja tutkimuksen eteneminen spiraalina46
- Kuvio 8. Tutkimuksen toteutuminen sykleinä53
- Kuvio 9. Jätehuollon prosessiketju59
- Kuvio 10. Jätelaitoksen toiminnot ja ympäristövaikutukset61
- Kuvio 11. Jätelaitoksen sidosryhmiä62

1 JOHDANTO

Opinnäytetyönä selvitän jätelaitoksille soveltuvia, Global Reporting Initiative (GRI) -ohjeiston mukaisia tunnuslukuja yhteiskuntavastuun raportointia varten. Yhteiskuntavastuu on organisaation ottamaa ja kantamaa vastuuta suhteestaan ympäröivään yhteiskuntaan ja sidosryhmiinsä. Tunnuslukujen avulla arvioidaan organisaation suorituskykyä yhteiskuntavastuun toteuttamisessa verrattuna tavoitteisiin, muihin vastaaviin toimijoihin ja kestävään kehitykseen. GRI-ohjeisto on laaja yhteiskuntavastuun raportointistandardi, joka on vaikuttanut siihen, miten yhteiskuntavastuu käytännössä ymmärretään. Viitekehyksenä on GRI-ohjeiston G3-versio, joka julkaistiin lokakuussa 2006.

Opinnäytetyö on osa kaksivuotista verkostoprojektia, jossa kehitetään jätelaitosten yhteisiä tunnuslukuja ja ohjeistetaan ulkoista raportointia. Tämä tutkimus laajentaa projektin näkökulmaa GRI-ohjeistoon päin. Osallistuin projektin edellisen vaiheen raportointiin.

Teen tutkimuksen liiketalouden näkökulmasta. Tutkimuksen aihe liittyy ympäristöjohtamiseen ja laajemmin yhteiskuntavastuuseen. Tutkimus sivuaa muun muassa johtamista, ympäristötiedettä ja etiikkaa. Hyödynnän työssä aikaisempaa kokemustani raportoinnista sekä jätehuollon ja ympäristökonsultoinnin tietoja. Haluan tuoda ympäristötekniisiin tarkasteluihin liiketaloudellisen panoksen ja syventää yhteiskuntavastuun ymmärtämistä jätelaitoksissa sekä myös työpaikallani yhdyskuntasuunnittelun konsulttitoimistossa.

Tutkimuksen aihe ja kohde

Jätteillä on merkittäviä ympäristövaikutuksia, joita pyritään lieventämään jätehuollon keinoin. Koko jätehuollon toimiala on tiiviisti sidoksissa ympäristöön, ja jätelaitosten toimintaa voidaan kokonaisuudessaan pitää ympäristövaikutusten lieventämisenä. Jätelaitosten taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset ovat ympäristövaikutusten torjuntaan verrattuna vähäisempiä.

Suomessa kunnat ovat vastuussa yhdyskuntien jätehuollon järjestämisestä. Alueellisia ja kuntien omistamia jätelaitoksia – osakeyhtiöitä, kuntayhtymiä, liikelaitoksia ja yksiköitä – on lähes 40 ja ne hoitavat yhteensä noin 350 kunnan jätehuoltoa. Jätelaitosten raportoinnin kehittämisprojektin ensimmäiseen vaiheeseen osallistui 13 jätelaitosta, ja jatkovaiheessa on mukana 26 jätelaitosta.

Tutkimuksessani pyrin löytämään vastauksen kahteen toisiaan täydentävään kysymykseen: Miten jätelaitosten ympäristövastuu raportoidaan GRI-tunnuslukujen mukaisesti? Lisäksi mitä GRI-tunnuslukuja jätelaitokset voisivat käyttää taloudellisen ja sosiaalisen vastuun raportointiin? Tutkimuksen tuloksena syntyy jätelaitoksille sovellettu yhteiskuntavastuun tunnuslukupatteristo, joka perustuu GRI-ohjeistoon. Merkittävä osa soveltamista on tunnuslukukohtaisten laskenta- ja soveltamisohjeiden esittäminen.

Tavoitteet

Haen vastausta tutkimusongelmaan rakentamalla vaiheittain tunnuslukupatteriston, joka kuvaa jätelaitosten ympäristövastuuta sekä taloudellista ja sosiaalista vastuuta läpinäkyvästi ja mahdollisimman vertailukelpoisesti. Kun tunnusluvut raportoidaan toimialan yhteisen mallin mukaisesti, vertailu sekä aikasarjoina että muihin jätelaitoksiin tulee mahdolliseksi. Tavoitteena on myös samalla kehittää jätelaitoksille valmiuksia yhteiskuntavastuun GRI-raportointiin.

Tavoitteena ovat käyttökelpoiset ja käytännönläheiset tunnusluvut, jotka palvelevat jätelaitosten yhteiskuntavastuun johtamista ja raportointia. Tunnuslukujen on tarkoitus kuvata jätelaitosten yhteiskuntavastuuseen liittyvää toimintaa kokonaisuutena, tasapainoisesti ja monipuolisesti.

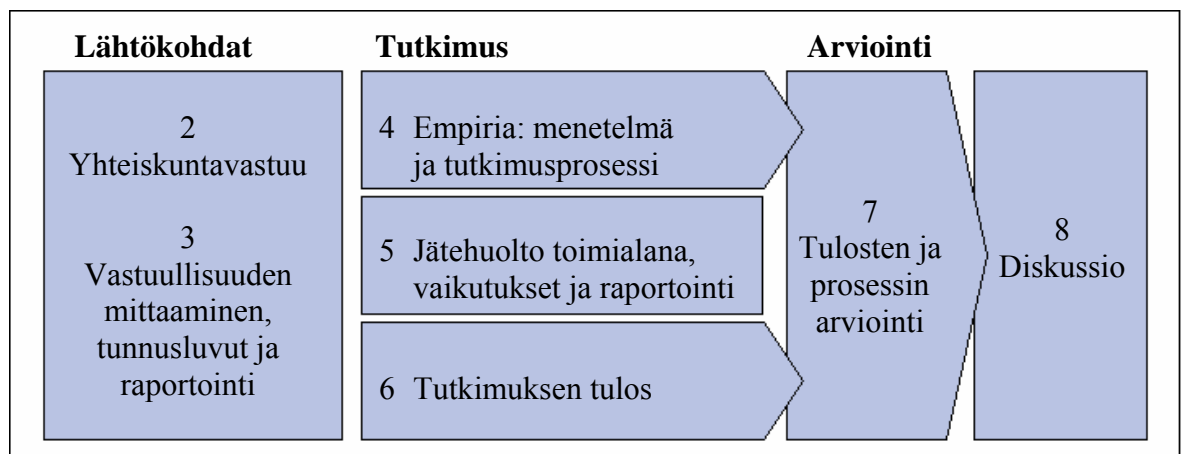
Odotan tutkimuksen tuloksesta olevan hyötyä tutkimuksessa mukana oleville jätelaitoksille, mahdollisesti muillekin jätelaitoksille ja niiden sidosryhmille. Tunnusluvut tukevat jätelaitosten arvojen mukaista toimintaa ja kestävästä kehitystä, toiveikkaasti ajatellen myös osaltaan motivoivat kehittämään toimintaa vastuullisemmaksi. Julkiset tunnusluvut korostavat sitoutuneisuutta tavoitteisiin ja myös parantavat tietoisuutta vastuullisuudesta sekä itse organisaatiossa että sen sidosryhmissä.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tämä tutkimus rakentuu sen perusoletuksen varaan, että yhteiskuntavastuu on hyvä ja tavoiteltava asia. Toinen lähtökohtainen oletus on se, että yhteiskuntavastuuta voi mitata ja kuvata tunnusluvin. Lisäksi oletan GRI-ohjeiston tunnuslukujen olevan mielekkäitä yhteiskuntavastuun mittaamisessa ja kuvaamisessa.

GRI-ohjeisto ei ota kantaa siihen, millä tasolla yhteiskuntavastuu on tai sen pitäisi olla, joten jätelaitosten yhteiskuntavastuun tasoa ei määritetä. Tarkoituksena ei myöskään ole käsitellä tunnuslukujen selvitysprosessia, tässä tutkimuksessa ei esimerkiksi määritellä johtamisprosessia, kartoiteta sidosryhmiä eikä tehdä sidosryhmävuorovaikutusta vastuullisen toiminnan tavoitteiden määrittämiseksi.

GRI:n soveltaminen tietyllä toimialalla tarkoittaa tälle toimialalle mahdollisten, mitattavien, soveltuvien ja olennaisten tietojen ja tunnuslukujen määrittämistä ja kokoamista. Oletan kaikkien GRI-tunnuslukujen olevan mahdollisia ja mitattavia. Tutkimuksessa jää siis selvitettäväksi tunnuslukujen soveltuvuus ja olennaisuus suomalaissa jätelaitoksissa. Tutkimuksen rakenne ja samalla raportin jäsentely toteutuu kuvion 1 mukaisena.

Kuvio 1. Tutkimuksen rakenne ja raportin jäsentäminen

Lähtökohtana selvitän, mitä yhteiskuntavastuu on (luku 2) ja määritän yhteiskuntavastuun tunnuslukuja ja raportointia yleisellä tasolla (luku 3). Toteutan tutkimuksen konstruktiiivisella otteella ja aineiston analyysissä käytän laadullista menetelmää (luku 4). Jätehuollosta kartoitan yhteiskuntavastuuseen ja sen mittaamiseen liittyvät tekijät (luku 5). Tutkimuksen tuloksena määritän jätelaitoksille soveltuvat ja olennaiset yhteiskuntavastuun tunnusluvut laskenta- ja soveltamisohjeineen (luku 6). Tutkimuksen onnistumista arvioin sekä tuloksen että toteutuksen kannalta (luku 7) ja lopuksi kokoan tulokset ja arviot yhteen (luku 8).

2 YHTEISKUNTAVASTUUN LÄHTÖKOHDAT

Yhteiskuntavastuuta voidaan tarkastella ja tutkia muun muassa liiketaloustieteen, ympäristötieteen, filosofian, kielitieteen, sosiologian tai teologian näkökulmista. Tässä opinäytetyössä yhteiskuntavastuuta ja sen raportointia tarkastellaan liiketalouden kontekstissa. Liiketaloustieteessä yhteiskuntavastuun tutkiminen voi liittyä organisaatioiden ja johtamisen tutkimukseen (esimerkiksi osaaminen tai organisaatiokulttuuri), markkinointiin (yrityskuva, kilpailu, kuluttajien tarpeet, tuotepolitiikka), laskentatoimeen (ympäristölasenta, toiminnan tehokkuus) tai kansainväliseen liiketoimintaan (globalisaatio ja kulttuurien väliset erot). Tämä tutkimus liittyy liiketalouden osa-alueeseen Yhteiskunta, talous ja ympäristö.

Yhteiskuntavastuu määritetään useimmiten kestävän kehityksen määrittelyyn perustuen. Seuraavassa selvitetään ensin, mitä yhteiskuntavastuulla ja kestäväällä kehityksellä tarkoitetaan. Sen jälkeen käydään läpi yhteiskuntavastuun taustalla olevia oletuksia ja muita yhteiskuntavastuuseen kiinteästi liittyviä aihealueita. Lopuksi luodaan katsaus yhteiskuntavastuun nykytilanteeseen ja tutkimukseen Suomessa.

2.1 Mitä yhteiskuntavastuu on

Niskala ja Tarna (2003, 19) toteavat yhteiskuntavastuun olevan vastuuta yritystoiminnan vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan ja sidosryhmiin. Myös Ketola (2004, 168-169) jäsentää yhteiskuntavastuuta yrityksen ja sen sidosryhmien välisen suhteen kautta: yritys on osa yhteiskuntaa ja toimii suhteessa sidosryhmiin, joten yritys on vastuussa sidosryhmilleen ja sidosryhmistään ja se pyrkii omalla toiminnallaan huolehtimaan niiden hyvinvoinnista. Suomen standardisoimisliitto (2006, 8) yhdistää yhteiskuntavastuun käsitteessä vision kestävästä kehityksestä yritysstrategiaan.

Yhteiskuntavastuun sisältöä määritellään myös kansainvälisissä julistuksissa. Esimerkiksi Euroopan komission (Commission of the European Communities 2001) mukaan yhteiskuntavastuu on konsepti, jossa yritykset vapaaehtoisesti yhdistävät sosiaaliset ja ekologiset asiat liiketoimintaansa ja sidosryhmäyhteistyöhön.

Yhteiskuntavastuu on aiheena varsin tuore. Se näkyy ensimmäisenä siinä, että aiheesta käytetään 2000-luvun alkuvuosien kirjallisuudessa kirjavia ja osin sekaviakin käsitteitä. Näitä ovat esimerkiksi vastuullinen yritystoiminta, kestävä kehitys yrityksissä, yritysvastuu, yrityskansalaisuus, kestävä kehityksen mukainen yritystoiminta ja kolmoistilinpäätös (Rohweder 2004, 77; Niskala & Tarna 2003, 16; Teollisuus ja työnantajat 2001, 7-8) sekä näiden käsitteiden englanninkieliset vastineet ja lyhenteet, kuten *Corporate Social Responsibility*, CSR ja *triple bottom line*.

Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä yhteiskuntavastuu. Käsitteeseen en halunnut sisällyttää sanaa "yritys", koska yhteiskuntavastuuta toteuttavat kaikenlaiset organisaatiot: yritykset, yhteisöt, laitokset, järjestöt ja projektiorganisaatiot sekä valtiot ja kunnat ja niiden yksiköt eli virastot ja osastot, liikelaitokset ja kunnalliset yhtiöt.

Vaikka yhteiskuntavastuu onkin aiheena ja käsitteenä uudehko tulokas, on yritystoiminnan eettisiä kysymyksiä pohdittu vuosikymmenien ajan. 1980-luvulle asti keskustelua käytiin yritysetiikasta (*business ethics*). Etiikka istui huonosti suomalaiseen kielenkäyttöön, vastuu sopii paremmin. Aluksi huomiota kiinnitettiin siihen, miten ympäristö kykenee käsittelemään ihmiskunnan tuottamia jätteitä. Senkin jälkeen keskustelu ja tutkimus kohdistuivat lähes pelkästään ympäristökysymyksiin. 1990-luvulta alkaen yhteiskuntavastuun käsitettä on käytetty ensin yritysetiikan rinnalla, sittemmin korvaavana käsitteenä. Vastuullisuutta on kyllä sisältynyt aikaisempiinkin eettisiin tarkasteluihin, sillä eettiset kysymykset ovat osa ympäristöjohtamista ja vastaavasti luonnonympäristö on oleellinen yhteiskuntavastuun osa-alue. (Kallio & Nurmi 2006, 5-7; Ketola 2004, 17; 167-168.)

Sanana "vastuu" on johdos vastata-verbistä (olla vastuussa = vastata). Alun perin vastuulla on tarkoitettu "vastaamista samalla mitalla, vastavuoroisuutta ja muuta pienissä ryhmissä edellytettyä toimintaa." (Kallio & Nurmi 2006, 20.)

Tässä tutkimuksessa määritän yhteiskuntavastuun **organisaation ottamaksi ja kantamaksi vastuuksi yhteiskunta- ja sidosryhmäsuhteidensa hoitamisessa ottaen huomioon kestävä kehityksen kaikki kolme ulottuvuutta**. Organisaatioilla on siis ympäröivään yhteiskuntaan ja sidosryhmiin suhteita, joilla on erilaisia vaikutuksia eri osapuoliin. Organisaatio on näissä suhteissa subjekti, toimija, aloitteentekijä.

Kestävä kehitys

Kestävän kehityksen käsite on peräisin ympäristön ja kehityksen maailmankomission eli ns. Brundtlandin komission raportista *Our Common Future* vuodelta 1987 (mm. GRI 2006, 4; Heiskanen 2004, 23; Ketola 2004, 21; 177; Rohweder 2004, 15). Sen mukaan kestävä kehitys tarkoittaa "kehitystä, joka täyttää nykyisten sukupolvien tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa". Kestävän kehityksen määrittelyssä pyrittiin alun perin sovittamaan yhteen ekologiset ja taloudelliset tarpeet, ja myöhemmin nousi esiin myös ihmisten hyvinvoinnin ja taloudellisen toiminnan välinen yhteys (Rohweder 2004, 17-18).

Kestävä kehitys sisältää viisi ulottuvuutta: ekologinen, taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja poliittinen (Heinonen, Hietanen, Kiiskilä & Koskinen 2003, 49-50). Nykyisen määritelmän mukaan kestävä kehitys tarkoittaa tasapuolisesti ja samanlaisesti kolmea ulottuvuutta: ekologista, sosiaalista ja taloudellista (Rohweder 2004, 11). Nämä kolme näkökohtaa muodostavat myös yhteiskuntavastuun ulottuvuudet. Kulttuurisen ulottuvuuden katsotaan sisältyvän ainakin osittain sosiaaliseen ulottuvuuteen. Poliittinen ulottuvuus on ymmärretty yhteiskunnan kyvyksi käsitellä muutoksia hyvinvoinnissa ja tehdä päätöksiä yhteisistä asioista, mutta sitä ei pidetä yritysten, vaan julkishallinnon tehtävänä.

Kehitys sinänsä ymmärretään hyvinvoinnin lisääntymisenä samalla kehittymisen mahdollisuudet säilyttäen. Kestävän kehityksen määritelmää käytetään monenlaisissa yhteyksissä ja sitä tulkitaan lukuisin tavoin, esimerkiksi päämääränä tai keinona. Yksi mahdollinen tapa jäsentää erilaisia näkemyksiä kestävästä kehityksestä on heikon ja vahvan tulkinnan erottaminen. Heikon tulkinnan mukaan luonnonvarojen käyttöön perustuvaa kulutusta voidaan ylläpitää, kun luonnonvarojen tuottoja investoidaan muuhun, ihmisperäiseen pääomaan. Vahvan tulkinnan mukaan luonnonvarojen kokonaisarvo pitää säilyttää tuleville sukupolville. (Ketola 2004, 177-178.)

Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan tulkitse kestävä kehitystä enkä ylipäätään aseta sen periaatetta tai määritelmiä kyseenalaisiksi. Sen sijaan pidän kestävä kehitystä ja sen ulottuvuuksia yhteiskuntavastuun lähtökohtana.

Yhteiskuntavastuun historia

1970-luvulle asti yritysmaailmassa yleisesti ottaen vastustettiin rajusti kaikenlaista yritys-toiminnan rajoittamista ympäristökysymysten perusteella. Ympäristösäännökset kuitenkin tiukentuivat jatkuvasti ja myös kuluttajat ja sijoittajat alkoivat esittää vaatimuksia yrityksille. Kestävän kehityksen ja erityisesti sen heikon tulkinnan lanseeraus aiemman nol-lakasvuusion sijaan helpotti yritysten uudelleenasetoitumista. Ympäristönsuojelusta tuli osa imagoa, ympäristöpolitiikkoja kirjoitettiin ja ympäristöjohtajia palkattiin. Tietoa ja toimintamalleja oli kuitenkin vielä vähän, joten aluksi asennemuutos näkyi lähinnä viestinnän tasolla, mutta myöhemmin myös toimintatavoissa ja ympäristövaikutuksissa. (Ketola 2004, 38-41; 179-186.)

1990-luvulta alkaen siirryttiin lainsäädäntöön perustuvasta ympäristöohjauksesta kohti yritysten omaehtoisuuteen perustuvaa ympäristöpolitiikkaa. Tavoitteeksi tuli integroida ympäristöasiat yritysten suunnittelu- ja tuotantoprosesseihin. Silloin ympäristövaikutuksia voitiin ehkäistä jo etukäteen, eikä pelkästään lieventää jätteiden ja saastutuksen vaikutuksia jälkikäteen. (Ketola 2004, 41-42.)

Viime vuosina ympäristöjohtamisen käsitteestä on luovuttu, kun organisaatioita ja niiden ympäristöä on tarkasteltu kokonaisuutena. Nykyisin puhutaan yhteiskuntavastuusta, joka sisältää ympäristöteemat sekä eettiset ja sosiaaliset kysymykset. (Kallio & Nurmi 2006, 5-7.) Yhteiskuntavastuu, erityisesti sosiaalinen vastuu, käsitettiin aluksi hyvin suppeasti vain yrityksen välittömäksi suhteeksi sijaintipaikkansa lähiyhteisöön (Ketola 2004, 168). Nyt vastuullisuus nähdään strategisena valintana (Niskala & Tarna 2003, 26) tai sateenvarjona, jonka alle kootaan visio, politiikat, ympäristöjohtaminen, laatuasiat ja muut johtamisjärjestelmät (Kallio & Nurmi 2006, 90).

Yhteiskuntavastuun ulottuvuudet ja sisältö

Yhteiskuntavastuun sisältöä voidaan tarkastella yksilön, organisaation tai kansantalouden näkökulmasta. Vastuullisuus voidaan jakaa esimerkiksi vaikutusten välittömyyden ja välillisyyden tai niiden sijoittumisen mukaan (Niskala & Tarna 2003, 21). Käytännössä yhteiskuntavastuun sisältö jäsennetään useimmin kestävän kehityksen ulottuvuuksien mukaisesti taloudelliseen, ympäristöä koskevaan ja sosiaaliseen osaan.

Taloudellinen vastuu on toiminnan liiketaloudellisesta kestävydestä huolehtimista ja sidosryhmiin kohdistuvien taloudellisten vaikutusten huomioimista (Niskala & Tarna 2003, 19). Se on vastuuta yrityksen taloudellisen jatkuvuuden turvaamisesta (Sjöblom & Niskala 1999, 23). Taloudellisesti vastuullinen yritys vastaa omistajien tuotto-odotuksiin ja osallistuu yhteiskunnan taloudellisen hyvinvoinnin tuottamiseen (Teollisuus ja työnantajat 2001, 7). Taloudellisesti kestävä toiminta on tervettä ja pitkällä tähtäimellä kannattavaa ja se ottaa huomioon myös ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat (Rohweder 2004, 15-16). Taloudellisen vastuun kantaminen ja kannattava liiketoiminta nähdään usein edellytyksenä tai mahdollisuutena yhteiskuntavastuun muille ulottuvuuksille.

Ympäristövastuu on huolehtimista ekologisesta ympäristöstä ja luonnonvaroista (Niskala & Tarna 2003, 19; Teollisuus ja työnantajat 2001, 7). Se on vastuuta toiminnan ympäristövaikutuksista (Sjöblom & Niskala 1999, 23). Ekologisesti kestävä toiminta turvaa luonnon monimuotoisuuden käyttämällä luonnonvaroja kestävästi, ratkaisemalla nykyiset ympäristöongelmat ja ehkäisemällä tulevat ongelmat (Rohweder 2004, 15). Kestävän kehityksen ulottuvuuksista ympäristövastuulla on pisin historia ja sitä on tutkittu eniten.

Sosiaalinen vastuu on vastuuta henkilöstön hyvinvoinnista, eettisistä kysymyksistä ja yhteiskuntasuhteista. (Sjöblom & Niskala 1999, 23). Sosiaalisesti vastuullinen yritys toimii avoimesti, noudattaa hyviä toimintatapoja ja kunnioittaa sidosryhmiensä käsitystä vastuullisesta ja eettisestä toiminnasta (Teollisuus ja työnantajat 2001, 7). Sosiaalisesti kestävä toiminta liittyy ihmisten hyvinvointiin sekä yhteiskuntien oikeudenmukaisuuteen ja turvallisuuteen hyvinä elinympäristöinä. (Rohweder 2004, 15).

2.2 Yhteiskuntavastuun taustatekijät

Yhteiskuntavastuuseen liittyvien valintojen taustatekijöitä voidaan jäsentää monin tavoin. Rohweder (2004, 81) luokittelee yritysvastuun kannustimet taloudellisiin, julkishallinnollisiin, sidosryhmälähtöisiin ja eettisiin tekijöihin (vrt. Juuti 2002, 52; Takala 2004, 223-229). Seuraavassa tarkastellaan taustatekijöiden motivoivaa vaikutusta yhteiskuntavastuulliseen toimintaan sekä lopputulosta eli yhteiskuntavastuun toteuttamisen tasoa.

Taloudelliset tekijät

Liiketoiminnan tavoite on tulos, ja tehokkuus tuloksen tuottamisessa on olennainen osa yritystoimintaa. Taloudellisina kannustimina pidetään myös vastuullista toimintaa maine-riskin hallinnan takia, strategisen kilpailuedun hankkimista vastuullisen toiminnan kautta sekä yritys- ja tuotekuvan kehittämistä vastuullisuuteen vetoamalla (Teollisuus ja työnantajat 2001, 6).

Teollisuuden ja työnantajien yhteiskuntavastuuoppaassa (2001, 7) vedetään suora yhteys yrityksen vastuullisuuden ja menestymisen välille. Yhteyttä voidaan perustella vaikkapa niin, että taloudellisen vastuun hoitaminen ja kannattava liiketoiminta mahdollistavat ekologisen ja sosiaalisen vastuun kantamisen, mikä puolestaan tukee tuloksentekoa (Rohweder 2004, 77). Tosin tutkimuksissa ei ole pystytty osoittamaan yhteiskuntavastuun ja taloudellisen menestyksen kausaaliyhteyttä. Yhteiskuntavastuun eri sidosryhmille tuottaman hyödyn mittaaminen onkin erittäin hankalaa. (FiBS 2003, 13; 22.)

Julkishallinnon ohjaus

Julkishallinnolliset kannustimet edustavat normiohjausta: lainsäädännön kautta valtiovalta asettaa normit sille, mikä katsotaan vastuullisen toiminnan minimiksi. Lain ja säädösten noudattaminen on vähimmäistaso, jonka alapuolella ei voida toimia. Jos näkökulma vastuullisuuteen perustuu vain lain noudattamiseen, katsotaan kyseessä olevan edelleen taloudelliset tekijät, koska lain noudattaminen perustuu sanktioiden välttämiseen.

Ennen 1960-lukua Suomessa ei ollut varsinaisia ympäristölakeja juuri lainkaan, vain muutama peruslaki (vesilaki, luonnonsuojelulaki). Suurin osa ympäristölainsäädännöstä on syntynyt 1980- ja 1990-luvuilla ympäristöministeriön perustamisen jälkeen. (Ketola 2004, 19-21.) Lainsäädäntöön vietiin kestävän kehityksen keskeiset kansainväliset sopimukset ja EU-säädökset (Rohweder 2004, 83). Nykyisin Suomessa onkin kansainvälisesti verrattuna varsin tiukka ympäristölainsäädäntö. Silloin ympäristövastuun kantaminen jää yhä vähemmän markkinavoimien varaan, eikä pelkästään lakeja noudattamalla voi saavuttaa kilpailuetua (Kallio & Nurmi 2006, 96). Samalla lainsäädännön vaatimukset ylittävälle toiminnalle jää varsin vähän tilaa.

Julkishallinnolla on tärkeä tehtävä sekä vastuullisuutta edistävien olosuhteiden luoja että myös esimerkkinä ja mallina yrityksille. Esimerkillinen vastuullinen toiminta puolestaan tuo uskottavuutta julkishallinnon ohjaukseen. (European Commission 2004, 3.) Eri-tyisesti toiminnoissa, jotka luovat edellytyksiä muille toimijoille (kuten kaavoitus tai lupien käsittely), on oleellista ottaa huomioon myös välilliset vaikutukset (Kippo-Edlund 2003, 5). Lisäksi julkishallinto on merkittävä taloudellinen toimija Suomessa. Kun se edellyttää hankinnoissaan vastuullisuutta, se samalla ohjaa tarjontaa vastuullisemmaksi (Rohweder 2004, 85).

Sidosryhmät

Sidosryhmälähtöinen vastuu syntyy ulkoisen toimintaympäristön paineista: sidosryhmien tarpeiden huomioon ottaminen on kannattavaa, koska vain siten päästään muihin tavoitteisiin, joita ovat esimerkiksi taloudellinen tulos ja kasvu. GRI:n (2006, 40) mukaan sidosryhmät ovat ryhmiä tai yksilöitä, joihin yrityksen toiminnalla voidaan katsoa olevan vaikutusta tai joiden toiminnalla voidaan odottaa olevan vaikutuksia yrityksen kykyyn ja menestykseen sen toteuttaessa strategioitaan ja pyrkiessä saavuttamaan tavoitteensa. Yhteiskuntavastuu määriteltiin edellä vastuuna sidosryhmiin kohdistuvista vaikutuksista.

Organisaatiot ovat olemassa sidosryhmiään varten tai niiden kautta. Sidosryhmien tunnistaminen ja mielipiteiden huomioon ottaminen on osa strategista johtamista. Sidosryhmäjohtamisella tarkoitetaan tapaa hahmottaa liiketoiminta organisaation ja sen sidosryhmien vuorovaikutussuhteiden kautta. Sidosryhmien tavoitteiden ymmärtäminen on hyödyllistä ja kannattavaa, kun riskejä ja mahdollisia konflikteja hallitaan paremmin. Toisaalta organisaatioilla nähdään olevan velvollisuuksia sidosryhmiä kohtaan, koska on moraalisesti oikein ottaa sidosryhmien näkemykset huomioon. Johdon tehtävä on tasapainottelu erilaisten odotusten ja tavoitteiden välillä. (Kujala 2003; Niskala & Tarna 2003, 55-57.)

OECD:n hyvän hallintotavan periaatteiden mukaan kilpailukyky ja menestys perustuvatkin yhteistyöhön organisaation ja sen sidosryhmien välillä. Kun sidosryhmien keskeiset tarpeet otetaan huomioon ja tyydytetään, turvataan parhaat resurssit jatkossakin käyttöön. Sidosryhmiä voi hyödyntää yhteiskuntavastuun näkökohtia ja strategiaa määritettäessä. Ainakin voi varmistaa, että ne eivät ole ristiriidassa keskeisten sidosryhmien näkemysten kanssa ja että ne kattavat tärkeimmät näkökohdat (Niskala & Tarna 2003, 60; 66).

Eettiset tekijät

Eettisten arvojen perusteella toimivassa yrityksessä voitto ja kannattavuus ovat välineitä pyrittäessä muihin, esimerkiksi kestävään kehitykseen liittyviin päämääriin (Rohweder 2004, 87). Eettinen ajattelu läpäisee kaikki muutkin vastuun kannustimet.

Etiikka on moraalifilosofian tutkimusalue, jossa pyritään selvittämään ihmisten toimien ja menettelytapojen hyväksyttävyyttä. Erillistä tai erityistä yritys- tai liike-elämän etiikkaa ei ole, vaan yritysetiikassa sovelletaan yleisen etiikan periaatteita ja eettisiä teorioita yritysmaailmaan. Liike-elämässä ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja soveltavat omaa yksilöllistä eettistä näkemystään yritysmaailman kontekstissa. Työelämän roolit ja niiden perusteella tehdyt ratkaisut voivat kuitenkin poiketa yksityishenkilön roolissa tehdyistä ratkaisuista. (Kääriäinen 2006, suull.)

Eettiset valinnat perustuvat arvoihin, ja valintojen perusteella tapahtuu toimintaa tai käyttäytymistä. Monissa organisaatioissa yhteiskuntavastuu tai vastuullisuus on nimetty yhdeksi arvoksi. Esimerkiksi Tekniikan akateemisten liiton arvoissa vastuullisuus määritetään seuraavasti: "Vastuulliseen tekniikan käyttöön kuuluu kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen: sovellusten tulee olla ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäviä. Vastuullisuuteen kuuluu myös nöyryys: ihmisen tekemiä ratkaisuja on aina mahdollista parantaa." (TEK 2006.)

Vastuullisuuden tasot

Yhteiskuntavastuun tason määrittämisessä ei ole kyse kyllä tai ei –vaihtoehdoista, vaan jatkumosta (Juuti 2002, 48). Organisaatiolla voi olla erilaisia tavoite- ja toteutumistasoja yhteiskuntavastuun eri osa-alueilla (Niskala & Tarna 2003, 26). Yhteiskuntavastuun toteuttamisen tasot voidaan luokitella taustatekijöiden perusteella esimerkiksi seuraavasti (Kallio & Nurmi 2006, 61; Ketola 2004, 53; Niskala & Tarna 2003, 26):

- Alimmalla tasolla vastuu on juridista ja perustuu lakien ja säädösten noudattamiseen, mitä kautta pyritään turvaamaan liiketoiminnan jatkuminen. Toimintaa ohjaa taloudellisen tuloksen tavoittelu. Yhteiskuntavastuun strategia on stabiili. Pelkäämään lakipykäliden noudattamista ei pidetä yhteiskuntavastuullisena toimintana.
- Kun yritys pyrkii vastaamaan sidosryhmien odotuksiin, toimintaa voidaan jo kutsua vastuulliseksi. Yhteiskuntavastuun strategia on tällöin reaktiivinen.

- Omaehtoisesti vastuullinen yritys käyttää ennakoivaa strategiaa, johon siihen sisältyy esimerkiksi riskienhallintaa. Yksi yrityksen päämääristä on yhteiskunnan hyvinvoinnin edistäminen.
- Kun vastuullisuus on arvovalinta ja se perustuu eettiseen näkemykseen, se on hyvin korkealla tasolla ja voi nousta kilpailueduksi. Vastuullisuus muodostaa yksilöllisyyden. Tällaisessa yrityksessä yhteiskuntavastuun strategia on luova.

Tässä tutkimuksessa ei pyritä määrittelemään yhteiskuntavastuun toteuttamisen tasoa. Yhteiskuntavastuulle ei myöskään aseteta mitään tasotavoitteita.

2.3 Yhteiskuntavastuun toteuttaminen

Käytännössä yhteiskuntavastuu toteutuu johtamistapana, jossa otetaan huomioon taloudellisten näkökohtien ohella myös yhteiskuntaan, ympäristöön ja sidosryhmiin kohdistuvat vaikutukset (Suomen Standardisoimisliitto 2006, 8). Suhtautuminen kestävään kehitykseen ja yhteiskuntavastuuseen on siis strateginen valinta.

Yhteiskuntavastuun johtaminen

Ympäristöjohtamisen tehtävä on "tiedon hankinta ympäristöasioista, ja saadun tiedon hyödyntäminen edelleen yrityksen kokonaisstrategiaa tukevalla tavalla" (Ketola 2004, 43). Vastaavasti yhteiskuntavastuun johtamisen tehtäväksi voidaan määrittää tiedon hankkiminen yhteiskuntavastuusta, sidosryhmien odotusten ja tarpeiden selvittäminen ja saatujen tietojen hyödyntäminen strategisessa suunnittelussa. Ympäristöjohtaminen kytkeytyy useissa määritelmissä paitsi kilpailutekijöihin ja strategiseen päätöksentekoon, myös kestävään kehitykseen (esim. Ketola 2004, 44), joten analogia ympäristöjohtamisen ja yhteiskuntavastuun johtamisen välillä on perusteltavissa.

Yhteiskuntavastuun johtaminen on osa hyvää hallintotapaa, joka on määritetty esimerkiksi HEX:in, Keskuskauppakamarin ja Teollisuuden ja Työnantajain keskusliiton (2004) suosituksessa listayhtiöiden hyvästä hallinnointi- ja ohjausjärjestelmästä (*Corporate Governance*). Yrityksissä ylin vastuu hallinnosta, myös yhteiskuntavastuusta ja sen johtamisesta, on hallituksella tai vastaavalla elimellä (Niskala & Tarna 2003, 59). Kunnissa ja niiden yksiköissä ylintä johtoa edustavat luottamushenkilöt – kunnanvaltuusto ja kunnanhallitus – jotka hyväksyvät toimintapolitiikat (Kippo-Edlund 2003, 5).

Vastuullisuus eli eettisyys on yksi luovan johtajuuden ulottuvuuksista. Luova johtaja ymmärtää ihmisten, ihmissuhteiden ja vuorovaikutuksen tärkeyden. Etiikan säännön mukaan ei tule tehdä pelkästään asioita, jotka ovat helppoja ja tuntuvat hyviltä, vaan tehdä niin kuin on oikein ja noudattaa yhteisesti sovittuja sääntöjä. Sääntöjen noudattaminen on etiikan rationaalinen puoli ja empatia emotionaalinen puoli. Luova johtaja ymmärtää tasapainon merkityksen jatkuvien muutosten, ristiriitojen, monimuotoisten arvojen ja sopeutumisen välillä. (Koestenbaum 2003, 107-111; 335-361.) Vastuullinen johtaminen onkin "jatkuvaa kamppailua ylevien tavoitteiden ja keskeneräisten vuorovaikutustaitojen välillä" (FiBS 2005, 19).

Yhteiskuntavastuuseen liittyvät asiat yhdistetään usein muutokseen: oman työn ja koko organisaation toimintatapojen parantamiseen ja kehittämiseen (Kallio & Nurmi 2006, 43). Olosuhteet yrityksissä ja niitä ympäröivässä maailmassa muuttuvat jatkuvasti ja tulevat entistä monimutkaisemmiksi. Tämä luo haasteita johtajuudelle ja johtajille, jotka ovat keskeisessä roolissa, kun organisaatioissa kehitetään innostavaa ja luovaa ilmapiiriä. Monesti organisaatiot joutuvat uudistumaan pakon edessä, kriisin kautta, kun muita vaihtoehtoja ei enää ole. Yhteiskuntavastuun sisällyttäminen strategiaan ja vastuullisuuden tason nostaminen edellyttävät muutoksia sekä liiketoiminnassa että johtamisessa samoin kuin johtajien ja henkilökunnan asenteissa (Sjöblom & Niskala 1999, 22).

Yhteiskuntavastuun johtamisen haaste on ymmärtää eri osa-alueiden väliset vuorovaikutussuhteet ja hallita vastuullisuutta kokonaisuutena. Haasteellista on myös se, miten vastuullinen toiminta saadaan integroitua osaksi normaalia toimintaa, suunnittelua, seuranta, palkitsemisjärjestelmiä ja keskeisiä liiketoimintaprosesseja. (Niskala & Tarna 2003, 49-50). Yhteiskuntavastuun ajatuksia pitäisikin mieluummin mukauttaa olemassa oleviin rakenteisiin kuin luoda uusia, erillisiä johtamismalleja, joilla ei ole liittymäkohtia jokapäiväiseen toimintaan (FiBS 2003, 22). Monien yhteiskuntavastuun osa-alueiden toteuttamiselle on valmiita hallintakäytäntöjä ja standardeja.

Ohjeistot, standardit ja hallintajärjestelmät johtamisen työkaluina

Sitoumustyyppiset aloitteet esittävät yleisellä tasolla, mitä vastuullisuuteen liittyviä asioita yritysten odotetaan ottavan huomioon, mutta ne eivät ota kantaa siihen, miten vastuullista yritystoimintaa toteutetaan. Tällaisia ovat muun muassa YK:n Global Compact, OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille, ICC:n (kansainvälisen kaupp-

kamarin) peruskirja ja aiemmin mainittu HEX:in ym. (2004) Corporate Governance -suositus. Monilla suuryrityksillä on omia vastuullista toimintaa ohjaavia kirjattuja periaatteita, jotka voivat perustua näihin julistuksiin. (Niskala & Tarna 2003, 40-41.)

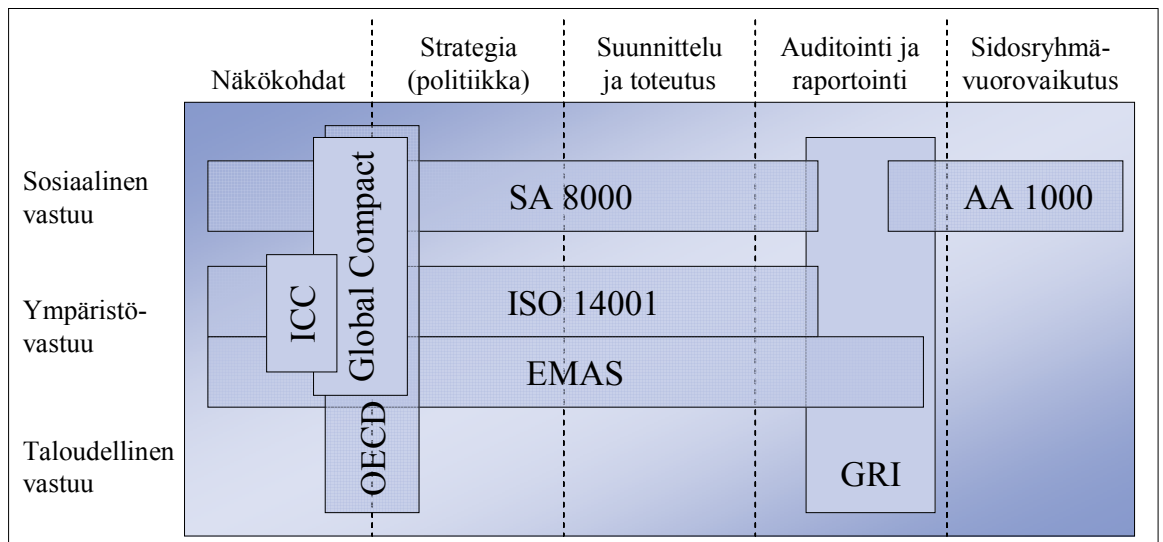
Johtamisen työkaluina ja apuvälineinä käytetään hallinta- ja toimintajärjestelmiä, joiden avulla yhteiskuntavastuuseen liittyviä asioita voidaan järjestelmällisesti ottaa huomioon. Hallintajärjestelmätkin perustuvat pitkälti em. kansainvälisiin sopimuksiin ja julistuksiin. Hallintajärjestelmän käyttäminen on selkeä osoitus siitä, että johto on sitoutunut noudattamaan laatimiaan politiikkoja ja tavoitteita samoin kuin siitä, että toiminnassa painotetaan virheiden estämistä, ei korjaamista (Suomen standardisoimisliitto 2006, 7).

Järjestelmien mallina on käytetty laatujohtamisen ISO 9000 –standardin lähestymistapaa. Yhteistä kaikille hallintajärjestelmille on käytön vapaaehtoisuus. Standardit voidaan valinnan mukaan myös sertifioida eli hankkia toiminnalle riippumaton varmennus (jos se on mahdollista) tai olla sertifioida. (Rohweder 2004, 166; Niskala & Tarna 2003, 30.)

Yhteiskuntavastuuta kokonaisuutena käsittelevä hallintajärjestelmä on tekeillä. ISO 26000 -standardin yhteiskuntavastuun hallintaan (*Guidance on Social Responsibility*) on arvioitu valmistuvan vuonna 2009. ISO 26000:sta tulee opastava standardi eli toisin kuin esimerkiksi laatu- tai ympäristöjohtamisen standardia, sitä ei voi sertifioida. (International Organization for Standardization 2006.)

Kokonaisjärjestelmää odoteltaessa Suomen standardisoimisliitto (2006) on julkaissut ohjekirjasen työkaluksi yhteiskuntavastuun soveltamisessa. Ohje on suunnattu erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille, mutta soveltuu muidenkin pienekköiden organisaatioiden käyttöön. Tavoitteena on yhteiskuntavastuuseen liittyvien kysymysten järjestelmällinen käsittely organisaation toiminnassa. Ohjeessa on kuvattu käytännönläheisesti yhteiskuntavastuun hallintajärjestelmän rakentamisen prosessi. Prosessi on hyvin samankaltainen kuin ISO 9001 -laatujohtamisessa tai ISO 14001 -ympäristöjohtamisessa tarkistuslistoineen, katselmuksineen, poikkeamien käsittelyineen ja auditointineen.

Nykyisin olemassa olevat standardit, ohjeistot ja järjestelmät käsittelevät pelkästään ympäristövastuuta tai jotain sosiaalisen vastuun osa-aluetta. Esimerkkejä yhteiskuntavastuun julistusten, standardien ja ohjeistojen kattavuudesta on esitetty kuviossa 2.

Kuvio 2. Yhteiskuntavastuun osa-alueiden standardien ja ohjeistojen kattavuus Niskalaa & Tarnaa (2003, 48) mukailleen

Sosiaalisen vastuun eri osa-alueille on erillisiä standardeja. SA8000-standardi käsittelee työoloihin liittyviä kysymyksiä ja sitä on käytetty erityisesti toimittajaketjun työolosuhteiden valvontaan. AA1000 (AccountAbility) -standardisarja keskittyy erityisesti prosessilähtöiseen sidosryhmävuorovaikutukseen ja sen liittymiseen vastuulliseen yritystoimintaan. AA1000-standardia ei voi sertifioida, mutta se perustuu toiminnan laadun varmentamiseen. Lisäksi OHSAS 18001 käsittää työterveys- ja turvallisuusstandardit. (Niskala & Tarna 2003, 46; 61-62.)

Tunnetuin ja laajimmin käytetty **ympäristöjärjestelmä** on ISO 14001 –standardi, joka kattaa olennaiset ympäristövastuun vaatimukset. ISO 14031 -standardia käytetään ympäristönsuojelun tason arvioinnissa (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2006). EMAS-järjestelmä (*The Eco Management and Audit Scheme*) ei ole varsinainen standardi, vaan se perustuu EU:n asetukseen, ISO 14001 -standardin mukaiseen ympäristöjärjestelmään pienin poikkeamin sekä varmennettuun, julkiseen ympäristöselontekoon (Sjöblom & Niskala 1999, 174).

GRI-ohjeisto käsittelee yhteiskuntavastuun kaikkien osa-alueiden **raportointia**. Se esittelee luvussa 3.4 (s. 33). Kuvio 2 nähdään, että GRI-ohjeisto on ainoa ohje yhteiskuntavastuun kaikki ulottuvuudet käsittävään raportointiin. Raportointiohjeita sisältyy myös AA1000-standardiin sidosryhmävuorovaikutuksesta sekä EMAS-järjestelmään ympäristövastuun osalta.

Hallintajärjestelmät eivät toimi erillisinä ja irrallisina, vaan toisiaan täydentäen. Esimerkiksi ympäristöjohtamisessa voidaan käyttää eri standardeja ja ohjeistoja yhdessä yrityksen eri tasoilla seuraavasti (Sjöblom & Niskala 1999, 25):

- yhtymätaso: yleinen ympäristöjohtaminen ja ympäristöstrategiat (ICC:n kestävän kehityksen peruskirjan mukainen toiminta, raportointi GRI:n mukaan)
- liiketoimintataso: liiketoimintakohtainen ympäristöjohtaminen (ISO 14001-standardin periaatteiden soveltaminen)
- toimipaikkataso: rutiinit ja toimenpiteet sovitetaan toimipistekohtaisiin ympäristöolosuhteisiin (EMAS-järjestelmä).

2.4 Suomalaisen yhteiskuntavastuun nykytilanne ja tutkimus

Vastuullisella yritystoiminnalla on Suomessa perinteitä teollistumisen alkua ajoista eli 1800-luvulta lähtien. Tehtaiden ympärille kehittyi yhteisöjä, joista tehtaan omistaja oli vastuussa elinkeinoasetuksen perusteella. Työnantaja vastasi ympäristön vaurastuttamisesta, uusimman teknologian käyttämisestä ja työntekijöiden hyvinvoinnista, kirkosta, kulttuurista, työntekijöiden koulutuksesta ja jopa moraalista. (Köppä, Hauta-Heikkilä & Hiltunen 2005, 11.)

Nyt suomalaiselle yhteiskunnalle on tyypillistä, että julkisella sektorilla on vahva rooli kestävän kehityksen edistämässä. Hyvinvointiyhteiskunta, jota pidetään kansainvälisen kilpailukyvyn edellytyksenä, vastaa monista yhteiskuntavastuuseen kuuluvista osaluista, kuten sairaan- ja terveydenhoito, sosiaaliturva, koulutus ja kulttuuritarjonta. Siksi suomalaiset yritykset keskittyvät liiketoimintaan eikä niiden kannata tarjota työntekijöilleen samoja palveluja kuin yhteiskunta. (Kallio & Nurmi 2006, 89.) Pohjoismaisessa toimintaympäristössä vastuullisuuden osoittaminen vaatiikin paljon miettimistä, yhteistyötä ja oivalluksia, koska vastuullisuutta ei voi osoittaa perinteisiä hyvinvointipalveluja tarjoamalla (FiBS 2005, 3), toisaalta vastuullisuuteen ei riitä pelkästään lain noudattaminen ja verojen maksaminen.

Useat toimialajärjestöt laativat ja julkaisivat 2000-luvun alkuvuosina yhteiskuntavastuun oppaita ja työkirjoja eri toimialoille, mm. energia-, vakuutus-, tietoliikenteen ja tietotekniikan sekä rakennusteollisuuden toimialojen näkökulmista. Silti Suomessa on yhteiskuntavastuun ohjelmia suhteellisen vähän ja vielä vähemmän julkaistuja yhteiskuntavastuun raportteja (Kallio & Nurmi 2006, 88). Sen perusteella ei kuitenkaan voi vetää johtopäätöstä siitä, miten vastuullisesti yritykset Suomessa toimivat. Suomalaisista liikeyrityksistä

lähes 98 % on pieniä tai keskisuuria, alle 250 henkilöä työllistäviä yrityksiä (Tilastokeskus 2006a), jotka eivät välttämättä koe yhteiskuntavastuuta relevanttina aiheena. Kauppa- ja teollisuusministeriö kartoitti vuonna 2004, miten pk-yrityksissä tunnetaan vastuullisen yritystoiminnan aihepiiriä ja millaista tukea ja työkaluja kaivataan. Tutkimuksen mukaan vastuullisen yritystoiminnan osia on vaikea tunnistaa ja hyödyt ovat jääneet hyvin etäiseksi. Vastuullisuus ymmärretään Suomessa kiinteäksi osaksi perusliiketoimintaa, se ei ole erillinen tai päälleliimattu ominaisuus. (Taipalinen & Toivio 2004.)

Suurissa yrityksissä tilanne on toisennäköinen. 300 suurimman suomalaisen yrityksen johdon näkemyksiä yhteiskuntavastuusta on tutkittu vuonna 2004 (FiBS 2005, 27). Yli 60 % vastaajista piti yhteiskuntavastuuta tärkeänä tai erittäin tärkeänä, ja joka toisessa yrityksessä yhteiskuntavastuu oli jo integroitu liiketoimintaprosesseihin. Lähes 80 % määritteli yhteiskuntavastuun ympäristöstä ja henkilöstöstä huolehtimisen kautta, ja lähes kaikilla olikin valmiina tai ainakin suunnitteilla ympäristö- ja henkilöstöpolitiikat. Yhteiskuntavastuuraportin oli julkaissut 40 % vastanneista suuryrityksistä.

Keskuskauppakamarin (2003) tutkimuksen mukaan suomalaisissa yrityksissä korostui erityisesti taloudellinen vastuu. Suomessa lainsäädäntö asettaa yrityksille varsin pitkälle meneviä velvoitteita, ja lainsäädännön noudattaminen koettiin yrityksissä tärkeänä osana yhteiskuntavastuuta. Yhtä tärkeänä pidettiin vastuuta tuotteista ja palveluista. Vastuullisuuden katsottiin vaikuttavan myönteisimmin estämällä talousrikollisuutta. Yhteiskuntavastuun odotettiin auttavan menestymään taloudellisesti pitkällä aikavälillä. Vastuullisuuden määrittelyä ja käytännön toteutusta pidettiin toimivan johdon tehtävänä, vaikka useissa yrityksissä vastuutahoa ei oltukaan määritelty. (Keskuskauppakamari 2003.)

Suomessa yhteiskuntavastuu nähdään yleisesti kestäväen kehityksen edistämisenä, vaikkakin kestäväen kehityksen tulkinnoista käydään keskustelua. Kohti kestäväen kehitystä edetään siis lähinnä noudattamalla ja ennakoimalla lainsäädäntöä (Kallio & Nurmi 2006, 90). Suomalaiseen vastuullisuuteen ei kuulu hyväntekeväisyys, mutta voidaan tehdä yhteistyötä urheilujärjestöjen, päiväkotien tai koulujen kanssa. Ympäristöstä huolehtiminen on lähes kansalaisvelvollisuus (Pohjola 2003, 173). Koska ympäristövastuun parissa oli vuosituhatien vaihteessa jo runsaasti toimijoita, julkishallinnon ohjaus on viime vuosina painottanut yhteiskuntavastuun edistämisenä sosiaalista vastuuta ja erityisesti henkilöstöpolitiikkaa (FiBS 2005, 8).

Vastuullisuus kuntasektorilla

Yhteiskuntavastuuta perustellaan usein markkinoiden globalisoitumisella. Kun yritykset laajentavat ja siirtävät toimintojaan eri maihin, joissa on hyvin erilaiset yhteiskuntarakenteet ja eettiset käsitykset kuin kotimaassa, uudessa tilanteessa myös toiminnan vastuullisuudelle asetetaan uusia haasteita. Toinen yleinen perustelu yhteiskuntavastuulle on pyrkimys nostaa vastuullisuus sellaiselle tasolle, että siitä on kilpailuetua. Kumpikaan näistä perusteluista ei kuitenkaan ole ensisijainen motiivi, kun kyseessä on omia kuntalaisia palveleva virasto, kunnan yhtiö tai kunnallinen liikelaitos.

Suomen kuntien vastuullisuuden perusta on määritelty Kuntalain (1995) ensimmäisessä pykälässä: "Kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävää kehitystä alueellaan." Kunnilla on lain perusteella toisaalta viranomaisina ja toisaalta myös toiminnanharjoittajina laajempi velvollisuus kestävän kehityksen huomioon ottamisessa kuin yrityksillä (Suomen Kuntaliitto 1997a).

Kunnat ovatkin olleet aktiivisesti mukana ja tiennäyttäjinä ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävän yhteiskunnan rakentamisessa. Esimerkiksi useilla kunnallisen liiketoiminnan teknisillä sektoreilla, kuten energia-, vesi- ja jätehuollossa, on otettu käyttöön uusia teknologisia ratkaisuja nimenomaan tai osittain ympäristönsuojelun takia. (Sjöblom & Niskala 1999, 168.)

Viranomaisina kuntien täytyy lakisääteisesti tarjota hyvä ympäristö. Asukkaat ovat sekä "asiakkaita" että "omistajia" (Kippo-Edlund 2003, 5). Kestävän kehityksen käsitteen operationalisointi on osa kunnan viranomaistoimintaa. Se tarkoittaa kokonaisvaltaista, ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten kysymysten huomioivaa lähestymistapaa kaikessa kunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnassa. Näin ollen panostus ympäristöasioihin ja pyrkiminen kohti kestävää kehitystä on osa kuntien peruspalvelua.

Yhteiskuntavastuu nähdään lopulta myös kunnissa strategisena menestystekijänä (Sjöblom & Niskala 1999, 169). Siksi kunnat tuovat mielellään esiin panostuksensa ympäristön tilan ja muiden yhteiskuntavastuuseen liittyvien asioiden edistämässä ja edellyttävät usein samaa myös yhtiöiltään ja liikelaitoksiltaan.

Yhteiskuntavastuun tutkimus

Liiketoiminnan eettisten ja ympäristöön liittyvien kysymysten tutkiminen on muuttunut liiketaloustieteessä "hovikelpoiseksi" 1990-luvulla, ja yhteiskuntavastuun tutkimusta voidaan pitää jo suhteellisen kriittisenä (Kallio & Nurmi 2006, 107). Yhteiskuntavastuusta onkin tehty runsaasti väitöskirjoja ja pro gradu -töitä eri näkökulmista useissa eri tiedekunnissa. Yhteiskuntavastuun tutkimuksessa on kuitenkin omat haasteensa.

Yritykset, samoin kuin yksittäiset ihmisetkin, pyrkivät julkisuudessa luomaan toiminnastaan ja päämäärästään kiillotetun kuvan. Yrityksillä tähän on syynä se, että mielikuvat vastuullisuudesta ovat myös taloudellisesti arvokkaita. Tavoitteena on vastuullisen, yhteiskuntakelpoisen yrityksen imagon rakentaminen, joka tukee pyrkimystä mukautua yhteisön sääntöihin ja odotuksiin. (Kallio 2005, 127-128.) Useissa yrityksissä taloudellisen voiton tavoittelu on käytännössä ensisijainen tavoite riippumatta siitä, mitä toimintakerroksissa tai yhteiskuntavastuun ohjelmissa julistetaan. Jos vastuullinen toiminta ja taloudellinen tulos ovat ristiriidassa, viime mainittu voittaa. Yhteiskuntavastuu jääkin todellisuudessa usein pintapuoliseksi ja kosmeettiseksi. (Kallio 2005, 127.)

Kun halutaan viestiä ulkopuolisille mielikuvia siitä, millaiset eettiset periaatteet yrityksen tarkoitusperiä ohjaavat, esitellään nk. näyttöetiikkaa eli sellaista etiikkaa, jota periaatteessa kannatetaan ja jonka oletetaan näyttävän hyväksyttävältä. Tähän kategoriaan kuuluvat esimerkiksi monien yritysten julistetut arvot, jos ne todellisuudessa eivät ohjaa valintoja. (Kallio & Nurmi 2006, 11.)

Ne periaatteet, jotka todellisuudessa ohjaavat yrityksen valintoja, ovat käyttöetiikkaa. Käyttöetiikka kuvastaa todellisia taustavaikuttimia ja ilmaisee sen, minkä mukaan yritys todella toimii. Jos yritykselle ei ole jollain asialla merkitystä (ei hyötyjä eikä haittoja) tai tarkastelun kohteena oleva asia ei koske yritystä itseään, voivat siihen liittyvät näyttö- ja käyttöetiikka olla identtiset. Muulloin näyttöetiikka on yleensä korkeampaa kuin käyttöetiikka. (Kallio & Nurmi 2006, 11; Kallio 2005, 127.)

Myös yhteiskuntavastuun käsitteet ovat usein moniselitteisiä. Yhteiskuntavastuuseen liittyvä terminologia on syntynyt muutamien viime vuosien aikana ja on osittain vielä vaikiintumatonta ja jopa sekavaa tai harhaanjohtavaa. Yrityksillä on edelleen mahdollisuus tulkita yhteiskuntavastuuta itselleen edullisella tavalla, vaikkakin viime vuosina, ohjeis-

tojen ja standardien kautta, määritelmä alkaa pikku hiljaa vakiintua. Käsitteiden määrittely ja operationalisointi ennen aineistonkeruuta voi siksi johtaa vääristyneeseen tai pinta-puoliseen tarkasteluun (Kallio 2005, 131).

Edellä mainitut asiat ovat voivat olla tutkimustyössä ongelmallisia, mutta niitä voi pitää myös tutkimusaiheen mielenkiintoisina, vaikkakin haastavina perusominaisuuksina (Kallio 2005, 138). Tässä tutkimuksessa pyritään vastaamaan haasteisiin tiedostamalla mahdolliset ongelmat etukäteen. Yhteiskuntavastuu ja sitä mittaavat tunnusluvut asetetaan tutkimusongelmassa pikemminkin tekniseksi kuin eettiseksi asiaksi. Arvovärittäneitä sanoja, kuten "moraali" tai "etiikka", ei käytetä. Tutkimuksessa ei oteta kantaa vastuullisuuden tasoon tai yhteiskuntavastuulliseen toimintaan hyvä-huono-asteikolla, ei edes pyritä arvioimaan yhteiskuntavastuun toteutustasoa jätelaitoksissa.

2.5 Yhteenveto: yhteiskuntavastuu

Yhteiskuntavastuu määriteltiin organisaation ottamaksi ja kantamaksi vastuuksi suhteeseen ympäröivään yhteiskuntaan ja sidosryhmiinsä ottaen huomioon kestävän kehityksen kaikki kolme ulottuvuutta. Kestävän kehityksen ja samalla yhteiskuntavastuun ulottuvuudet ovat ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Yhteiskuntavastuu on strateginen valinta, ja se sisältyy näkökulmana strategiseen suunnitteluun ja operatiiviseen toimintaan kaikessa toiminnassa.

Yhteiskuntavastuun taustalla vaikuttavat taloudelliset tekijät, lainsäädäntönä ja informaatio-ohjauksena näkyvä julkishallinnon ohjaus, sidosryhmien odotukset ja mielipiteet sekä eettiset tekijät, kuten arvot ja eettiset valinnat. Yhteiskuntavastuun johtamisen tehtävä on tiedonhankinta ja saatujen tietojen hyödyntäminen strategisessa suunnittelussa.

Yhteiskuntavastuun hallintaan ja mittaamiseen on kehitetty työkaluja ja niitä kehitetään edelleen. Käytännön johtamisen apuvälineinä käytetään hallinta- ja toimintajärjestelmiä, joiden avulla yhteiskuntavastuuseen liittyviä asioita voidaan järjestelmällisesti ottaa huomioon. Yksi käytännön työkalu on avoin ja läpinäkyvä yhteiskuntavastuun raportointi, johon paneudutaan seuraavassa luvussa.

3 VASTUULLISUUDEN MITTAAMINEN JA RAPORTOINTI

Pohjolan (2003, 55) mukaan "mitä ei mitata, sitä ei voi johtaa, ja mitä ei johdeta, sitä ei voi kehittää". Mittaaminen ja mittaustulosten raportointi palvelevat organisaation johtamista. Myös sidosryhmillä on oikeus saada heille oleellista tietoa organisaatiosta (Niskala & Tarna 2003, 60-61), joten keskeinen sidosryhmävuorovaikutuksen väline on julkinen yhteiskuntavastuun raportti.

3.1 Tunnusluvut, indikaattorit ja indeksit

Mittaaminen on osa yrityksen sisäistä johtamisprosessia ja johtamisen apuväline tavoitteiden asettamisessa ja seurannassa. Mittaaminen mahdollistaa tulosten vertailun eri ajankohtina ja edistymisen seurannan. Vertailu muihin vastaaviin toimijoihin on mahdollista, jos mittarit ovat yhtenäisiä ja mittaustulokset julkisia. Mittaamisen tehtävä on antaa johdolle tiiviissä muodossa jatkuvaa ja luotettavaa tietoa, jota vertaamalla tavoitteisiin nähdään, täytetäänkö tavoitteet ja miten toimintaa mahdollisesti pitäisi suunnata toisin (Sjöblom & Niskala 1999, 102).

Tunnusluvut

Tunnusluvut, joista käytetään myös nimitystä indikaattorit, ilmaisevat määrällistä tai laadullista tietoa (Ympäristöhallinto 2006). Ne voivat olla yksittäisiä mittaustuloksia (tonnia, kappaletta). Yleensä mittaustuloksia havainnollistetaan ja tehdään tunnuslukuina vertailukelpoisemmiksi ilmaisemalla ne suhteutettuna johonkin muuhun tekijään, esimerkiksi suhteuttamalla määrä tuotannon laajuuteen (liikevaihto/tonnia) tai tuotannon tekijöiden määrään (raaka-aineen kulutus/tuotanto).

Oikein valituilla tunnusluvuilla voidaan arvioida suorituskykyä. Ne perustuvat syy-seuraussuhteiden analyysiin ja ne valitaan operatiivisten tekijöiden perusteella. Hyvät tunnusluvut auttavat kiinnittämään huomiota toiminnan vahvuuksiin ja heikkouksiin omalta osaltaan. Johtamisessa käytettävien tunnuslukujen pitää mitata sellaisia asioita, joihin voi itse vaikuttaa. Tunnuslukujen pitää myös olla luotettavia ja perustua jatkuvuuteen. Lisäksi niiden pitäisi heijastaa sidosryhmien tarpeita. Ulkoisen viestinnän kannalta onkin hyödyllistä sisällyttää mitattaviin tietoihin laajan yleisön tunnistamia tunnuslukuja.

(Suomen standardisoimisliitto 2006, 41; Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006, 168; Pohjola 2003, 55; Sjöblom & Niskala 1999, 100-102.)

Mitattavaksi valitaan kriittinen menestystekijä eli mittauskohde. Prosesseista ja toiminnoista tunnistetaan tärkeimmät piirteet, jotka antavat kuvaavinta tietoa. Lisäksi päätetään, miten mitataan tai hankitaan tieto (väline, mittaustiheys), mitä mittayksikköä käytetään ja millaista tietoa saadaan (numeerinen vai sanallinen tulos). Lukuarvoina saadut tulokset pitäisi pyrkiä esittämään kansallisesti tai kansainvälisesti suositelluissa mittayksiköissä. (Suomen standardisoimisliitto 2006, 42; 53; Pohjola 2003, 131-134.) Matemaattisesti laskettu lukuarvo voi tosin luoda perusteettoman kuvan täsmällisyydestä. Tulosta täytyykin usein tulkita sanallisesti, jotta se olisi kiinnostava tai edes ymmärrettävä. (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006, 165.)

Useiden tunnuslukujen muodostamasta kokonaisuudesta käytetään nimitystä **tunnuslukupatteristo**. Tällainen on esimerkiksi yhteiskuntavastuun eri ulottuvuuksia kuvaavien tunnuslukujen muodostama kokonaisuus. Toinen esimerkki on Balanced Scorecard -mittaristo, jonka elementit yhdessä antavat tasapainoisen kuvan yrityksen menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta eri näkökulmista tarkasteltuna.

Yrityksen seurattavaksi valitsemat tunnusluvut voivat perustua toimialan käytäntöön tai ympäristölupaan. Käyttökelpoisia tunnuslukuja on esitelty myös standardeissa ja suosituksissa (Sjöblom & Niskala 1999, 102). Tavallisia ympäristötunnuslukuja ovat muun muassa energian ja veden kulutus, kuljetukset ja jätteiden määrät (Pohjola 2003, 135). Sosiaalisen vastuun tunnusluvut ovat vakiintumattomampia. Kirjanpitolautakunta (2006) on luonut tunnuslukupatteriston henkilöstötunnusluvuiksi. Yhteiskuntavastuun arviointi kokonaisuutena on vaikeaa, koska vastuuta ei voi arvioida numeroina (FiBS 2003, 13).

Ympäristöindikaattorit

Suuri määrä ympäristönsuojelun tasoa kuvaavaa tietoa voidaan esittää tiivistettynä muutamaa keskeiseen ympäristöindikaattoriin. Tavoitteena on vertailtavuuden saavuttaminen, vähintään vertailu itsensä kanssa eri ajankohtina, mutta usein pyritään vertailukelpoisuuteen kuntien, alueiden tai maiden välillä. (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2006; Sjöblom & Niskala 1999, 177.)

Ympäristön kuormitusta kuvaava indikaattori on esimerkiksi kaatopaikoille loppusijoitettu yhdyskuntajäte, jota mitataan kiloina asukasta kohti ja verrataan alueittain (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2006). Kuormitusta kuvaavia indikaattoreita ovat myös ekologinen jalanjälki, ekotehokkuuden indikaattori MIPS ja Mittatikku.

Ekologisessa jalanjäljessä pyritään laskemaan ympäristöön kohdistuva henkilön tai väestöryhmän aiheuttama kuormitus pinta-alana (Suomen Kuntaliitto 2006). MIPS (*Material Input Per Unit of Service*) kuvaa, kuinka paljon luonnonvaroja tietyn palvelun, toiminnon tai tuotteen koko elinkaaren aikana kuluu suhteessa saavutettuun hyötyyn. Mittatikku on Suomen ympäristökeskuksen kehittämä väline kulutuksen ympäristövaikutusten arviointiin. Mittatikon avulla vertaillaan havainnollisesti kulutustuotteiden aiheuttamia ympäristövaikutuksia koko elinkaarensa aikana. (Syke 2006.)

Kuormituksen indikaattoreissa on usein ongelmana se, että lähtötietoja ei ole saatavilla helposti tai jopa lainkaan (Pohjola 2003, 126-128). Lähtötiedot voivat olla eri vuosilta, osa tiedoista jopa kymmenen vuoden takaa. Myös laskentamenetelmiä on kritisoitu epätarkkuudesta, erityisesti viennin ja tuonnin osalta.

Yhteiskuntavastuun indeksit

Indeksi on mitatuista havainnoista matemaattisen funktion avulla laskettava painotettu tunnusluku, jonka avulla useista havainnoista saadaan yksittäinen, suhteellista muutosta kuvaava luku (Tilastokeskus 2006b). Indeksiluvun tehtävä on monimutkaisen asian pelkistäminen vertailua varten. Pelkistetty indeksiluku hukkaa sensitiivistä tietoa, ja indeksitiedon käyttäjän pitää yleensä ymmärtää indeksin rakennetta, jotta indeksiluvun välittämän tiedon voi ymmärtää.

Vastuullisin kriteerein sijoittamisesta kiinnostuneille on perustettu eettisiä rahastoja. Pörssisijoittajille on esimerkiksi Dow Jones Sustainability Index, joissa yritysten tuotto-odotuksen ja riskitason lisäksi on määritetty yhteiskuntavastuullisuuteen liittyviä kriteerejä (Dow Jones 2006).

3.2 Yhteiskuntavastuun raportoinnin taustatekijöitä

Jos yhteiskuntavastuusta käytettäviä eri sanoja oli runsaasti, myös yhteiskuntavastuun raportoinnista on käytetty useita käsitteitä. Suomeksi vaihtoehtoja ovat esimerkiksi kestävän kehityksen raportointi tai kolmoistilinpäätös. Englanniksi on vielä enemmän valinnan varaa: *responsibility / accountability / social responsibility / citizenship / sustainability reporting, sustainable development reporting* ja *triple bottom line reporting* (GRI 2006, 2; Rohweder 2004, 211; 219; Niskala & Tarna 2003, 16). Tässä tutkimuksessa käytän prosessista käsitettä **yhteiskuntavastuun raportointi** ja sen lopputulos on yhteiskuntavastuun raportti.

Yhteiskuntavastuun raportointi määritetään käytännöksi, jossa mitataan, tuodaan esiin ja ollaan vastuussa raportoivan yrityksen toiminnasta suhteessa kestävään kehitykseen (GRI 2006, 40). Raportit tuottavat tietoa päätöksenteon tueksi. Raportoinnin sisältö ja tunnusluvut perustuvat sidosryhmien ja yhteiskunnan tietotarpeisiin, mutta samalla yritysten arvoon perustuvia tekijöitä mitataan ja raportoidaan entistä laajemmin. (Niskala & Tarna 2003, 14; 68.)

Yhteiskuntavastuun raportti antaa tasapainoisen ja kattavan kuvan raportointikaudella tapahtuneesta toiminnasta, joka vaikuttaa kestävään kehitykseen – sekä positiivisista että negatiivisista vaikutuksista. Raportissa tuodaan esiin toiminta liittyen sitoumuksiin, strategiaan ja johtamiskäytäntöihin. Käytännössä raportoinnissa kootaan toteutetut ja suunnitellut kehittämistoimenpiteet ja tunnusluvut yhteen pakettiin (Köppä ym. 2005, 9).

Miksi raportoidaan

Yhteiskuntavastuun raportointi on yksi keino pyrittäessä kohti kestävästä kehitystä tukevaa toimintaa. Kestävän kehityksen saavuttamisen on YK:n ympäristökongressissa 1992 (nk. Rion kokous) katsottu edellyttävän avointa kommunikointia ja viestintää ympäristöasioiden todellisesta tilasta (Sjöblom & Niskala 1999, 9). Avoimuutta edistää osaltaan julkinen yhteiskuntavastuun raportointi, joka mahdollistaa tarkastelun suhteessa muihin vastaaviin, samankokoisiin tai samalla toimialalla toimiviin organisaatioihin.

Yhteiskuntavastuun raporttia voidaan käyttää muun muassa benchmarkingiin eli vertailukehittämiseen. Kestävään kehitykseen liittyvää toimintaa arvioidaan suhteessa lainsää-

däntöön, normeihin, sääntöihin, standardeihin ja vapaaehtoiisiin aloitteisiin sekä muihin samankaltaisiin organisaatioihin. Raportin avulla voidaan osoittaa, miten organisaatio vaikuttaa kestäväan kehitykseen ja miten kestävä kehitys vaikuttaa organisaatioon. Samoin raportoinnin avulla voidaan verrata omaa toimintaa eri ajankohtina. (GRI 2006, 3.)

Erityisesti suurilla yrityksillä on paljon valtaa ja sitä kautta myös vastuuta. Siksi on tärkeää saada luotettavaa tietoa niiden toiminnasta ja sen eri vaikutuksista. Tietoja käyttävät muun muassa sijoittajat, julkishallinto, naapurit, kansalaisaktivistit, toiset organisaatiot ja toimittajat. EU:ssa on vuonna 2004 pohdittu yhteiskuntavastuun raportoinnin pakollisuutta "suurille" yrityksille, mahdollisesti GRI-ohjeistoa soveltaen (European Multistakeholder Forum on CSR 2004, 10-11), mutta ehdotus kaatui ja raportointi säilyi vielä vapaaehtoisena. Toisaalta tilinpäätösdirektiivien kautta toimintakertomuksen roolia ollaan laajentamassa kuvaamaan myös yhteiskuntavastuun joitain osa-alueita. Vapaaehtoisesta toiminnasta tulee näin askel askeleelta yhteiskunnan valvomaan velvoitetta. (Niskala & Tarna 2003, 11; 157; Eettinen foorumi 2006; Kirjanpitolautakunta 2006; FiBS 2003, 13.)

Yhteiskuntavastuun raportointi on toistaiseksi kuitenkin strateginen päätös samoin kuin suhtautuminen yhteiskuntavastuuseen yleensäkin. Suoranaisia hyötyjä raportioijalle on silti usein vaikea määrittää etukäteen ja lähes mahdotonta mitata luotettavasti. (Niskala & Tarna 2003, 81.) Ylimmälle johdolle raportti kertoo, miten asetettuja tavoitteita noudatetaan ja saavutetaan. Työntekijöille raportista selviää, mitä kestävä kehitys tarkoittaa omassa toiminnassa. Raportti on myös viestinnän väline vuorovaikutuksen edistämässä eri sidosryhmien kanssa. (Eettinen foorumi 2006 .)

Erilliset ja integroidut tilinpäätös-, ympäristö-, henkilöstö- ja yhteiskuntavastuuraportit

1990-luvulla yritykset julkaisivat tilinpäätösraportin, suuret yritykset ehkä erikseen myös ympäristöraportin ja henkilöstöraportin. Ympäristö- tai henkilöstöraporttiin saattoi sisältyä työterveys- ja turvallisuusasioita tai niistä julkaistiin erillinen raportti. Vuosituhannen vaihteen tienoilla ympäristö-, työterveys-, turvallisuus- ja henkilöstöraporttien sisältöä alettiin koota yhteen pakettiin yhteiskuntavastuun raportiksi, mutta tilinpäätös julkaistiin usein vielä erillisenä. (Proventia 2006, 15.)

Viime vuosien trendinä on ollut integroida myös tilinpäätös samaan pakettiin (Proventia 2006, 15). Silloin yritys julkaisee vuosittain vain yhden, kaikki julkisesti raportoitavat

asiat sisältävän raportin ja nimittää sen yhteiskuntavastuun raportiksi. Integroitu raportointi on looginen seuraus siitä, että yhteiskuntavastuun käytännöt integroituvat kaikkiin toimintoihin, osaksi yrityksen arkipäivää.

Taloudellisen vastuun raportointi käsitettiin kuitenkin Suomessa pitkään perinteisellä tavalla: tämä on se vanha kunnon toimintakertomus, jossa kerrotaan edellisestä vuodesta taloudellisilla tunnusluvuilla mitattuna (Pohjola 2003, 173-174). Tämä on saattanut johduttaa terminologiasta: englannin kielen sanat *financial* ja *economical* kääntyvät suomeksi samaksi sanaksi "taloudellinen". Taloudellisena vastuuna on kuitenkin tarkoitus raportoida suorista ja epäsuorista talousvaikutuksista sidosryhmiin ja yhteiskuntaan (mt. 186).

Raporttien integraatio etenee myös tilinpäätösraportin suunnasta. EU:n komission suosituksen perusteella Kirjanpitolautakunta (2006) on antanut ohjeen henkilöstö- ja ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja esittämisestä osana lakisääteistä tilinpäätösinformaatiota. Ohjeessa opastetaan organisaatioita kertomaan henkilöstöä ja ympäristöasioita kuvaavia tunnuslukuja toimintakertomuksessa. Ohjeen liitteissä on annettu selkeät laskentaohjeet kullekin esitettävälle tunnusluvulle.

Raportointiohjeet ja -standardit

Ohjeet ja standardit ovat yhteiskuntavastuun raportoinnin työkaluja, joiden tarkoitus on helpottaa toisaalta laatijoiden työtä ja toisaalta raportin käyttäjiä. Raportointiohjeet toimivat tarvittaessa sekä strategian toteuttamisen seurannassa että myös tavoitteiden asettamisessa strategioille (Niskala & Tarna 2003, 81). Raporttien käyttäjien kannalta standardin mukainen raportti lisää vertailukelpoisuutta.

Pelkästään ympäristöraportoinnista oli vuosituhannen vaihteessa yli 50 erilaista suositusta. Osittain suosituksissa oli esitetty ehdotuksia erilaisista sisällöistä, mutta tietyt ydin kohdat olivat ohjeistuksissa samat. (Sjöblom & Niskala 1999, 12-13.)

Oleellinen osa EMAS-järjestelmää on julkinen ympäristöselonteko. Asetuksessa selonteolle on asetettu tietyt kriteerit, mutta ei kovin yksityiskohtaisia vaatimuksia raportin sisällölle (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2006). ISO 14031 -standardi ympäristönsuojelun tason arvioinnista sisältää tietoa myös ympäristöraportoinnin toteut-

tamisesta ja indikaattorien kehittämisestä (Sjöblom & Niskala 1999, 102). SA 8000 ja AA1000 -standardeihin sisältyy raportointia koskevia ohjeita sosiaalisen vastuun osalta.

GRI-ohjeisto on kattavin, kaikki vastuun ulottuvuudet kattava standardi yhteiskuntavastuun raportoinnista (ks. luku 3.4). Monissa toimialakohtaisissa yhteiskuntavastuun ohjeissa raportointiohjeistus kuitataan viittaamalla GRI:hin. Myös YK sekä viranomaiset, kuten Euroopan komissio ja Suomessa kauppa- ja teollisuusministeriö ja kirjanpitolautakunta, suosittelevat käyttämään GRI:tä yhteiskuntavastuun raportoinnin ohjeistona.

Niillä organisaatioilla, joiden toiminta vaatii ympäristölupaa, on lupaan perustuva raportointivelvollisuus. Raportoinnin sisältö määritetään ympäristöluvassa ja tarkkailuohjelmassa. Jätelaitosten ympäristölupaan perustuvaa raportointia käsitellään enemmän sivulla 71 (luku 5.4).

Raportin varmentaminen

Laadukas yhteiskuntavastuun raportti vastaa sidosryhmien intressejä ja odotuksia. Sisäisten kontrollien avulla varmistetaan järjestelmien toimivuus ja ehkäistään virheet. Yleisesti hyväksytyjen raportointiperiaatteiden ja ohjeiden huolellinen noudattaminen varmistaa osaltaan raportin luotettavuutta. Yksi tapa luotettavuuden parantamiseksi on ulkoinen, riippumaton varmennus. (Niskala & Tarna 2003, 190-191.)

Yhteiskuntavastuun raportointi on vapaaehtoista eikä siihen liity velvoitetta tilintarkastuksen tapaiseen varmentamiseen (Rohweder 2004, 215). Varmentaminen on tapa lisätä raportin uskottavuutta ja vahvistaa sen antamaa viestiä. Tosin vain arviolta 10 % raportin julkaisevista yrityksistä on halunnut varmennuksen raporteilleen (FiBS 2005, 8).

Käytännössä raportoinnille voi hankkia ulkopuolista varmennusta monen tasoisena sen mukaan, mitä raportoiija haluaa. Vähimmillään varmentaja neuvoa, kertoo puutteista raportoiduissa tiedoissa tai järjestelmässä ja antaa kehittämisohjeita. Laajimmillaan varmentaja suunnittelee ja toteuttaa varmennusmenettelyt siinä laajuudessa, että saadaan riittävä varmuus yhteiskuntavastuun raportoinnin antaman kuvan täydellisyydestä ja tasapainoisuudesta. (Niskala & Tarna 2003, 199.)

Olipa varmennuksen taso ulkoisesti mikä hyvänsä, varmentaja kertoo aina raportioijalle havainnoistaan ja mahdollisista kehittämiskohteista. Silloin varmennus on työkalu myös sisäiselle oppimiselle ja toimintojen kehittämiseksi. Kehittämisehdotukset voivat koskea raporttia, raportointijärjestelmiä tai yhteiskuntavastuun johtamista. Hyvin toteutetun varmennusprosessin jälkeen sidosryhmät saavat entistä luotettavampaa ja laadukkaampaa tietoa. Raportioija taas on saanut arvokkaita neuvoja ja kehittämisehdotuksia parempaan yhteiskuntavastuusta suoriutumiseen ja raportointiin. (Rohweder 2004, 216.)

Raportointikilpailu ja ansiokkaiden raporttien palkitseminen

Suomalaisille yrityksille ja julkishallinnon organisaatioille suunnattu vastuullisen yritystoiminnan raportointikilpailu on osa julkishallinnon informaatio-ohjausta. Kilpailun tavoitteena on parantaa raportoinnin tasoa kiinnittämällä huomiota raportointiin ja palkittamalla ansiokkaita raportteja. Kilpailun järjestävät vuosittain KHT-yhdistys, kauppa- ja teollisuusministeriö, Taloudellinen Tiedotustoimisto, Ympäristöjohtamisen yhdistys ja ympäristöministeriö. (LTT-tutkimus 2006, 1-2.)

Ympäristöraportteja on arvioitu vuodesta 1996 lähtien, ja vuonna 2001 arviointi laajennettiin käsittämään kaikki yhteiskuntavastuun osa-alueet. Vuonna 2005 kriteeristö päivitettiin vastaamaan GRI-ohjeistoa. Kilpailussa arvioidaan nimenomaan raportoinnin tasoa ja kykyä tuottaa tunnuslukutietoja, ei toiminnan eikä vastuullisuuden tasoa tai sen kehitystä. (LTT-tutkimus 2006, 1-2.)

Vuoden 2006 kilpailun arvioinnissa painotettiin huomattavan paljon tunnuslukujen raportointia – peräti 80 % maksimipisteistä koostui tunnuslukujen ja niiden vertailutietojen raportoinnista. Loput 20 % arviointikriteereistä perustuivat raportin rakenteeseen ja luettavuuteen sekä hallintokäytäntöjen ja johtamisjärjestelmien raportointiin. Parhaana raporttina palkittiin kunnallisen liikelaitoksen, Vantaan Energia Oy:n raportti. (LTT-tutkimus 2006, 3-5; 7-11.)

3.3 Yhteiskuntavastuun raportoinnin nykytilanne ja tutkimus

Keskuskauppakamarin (2003) tutkimuksen mukaan suomalaiset yritykset viestivät yhteiskuntavastuuseen liittyvistä asioista varovaisesti. Varsinkin markkinointiviestinnässä yhteiskuntavastuuta käytetään argumenttina hyvin harkiten. Tämä voi johtua siitä, että

vastuulliset yritykset pyrkivät välttämään ylilyöntejä. Yritykset näyttävät uskovan, että hyvät teot puhuvat enemmän ja paremmin kuin sanat. Tutkimuksen mukaan yritykset kuitenkin uskovat, että vastuullinen toiminta vaikuttaa myönteisesti imagoon. Sitä puolestaan edistää oleellisten, oikeiden ja ymmärrettävien tietojen viestiminen sidosryhmille.

Yhteiskuntavastuun viestinnän tuleekin perustua vastuulliseen toimintaan. Uskottavuus ei synny sanoista, vaan tekojen ja valintojen välittämästä viestistä. Vaikka yhteiskuntavastuu on juuri nyt muotia vuosikertomuksissa ja pääjohtajien juhlapuheissa, uskottavuus on koetuksella, jos sanat eivät vastaa tekemistä. Yhteiskuntavastuu vaatii toiminnan luotettavaa mittaamista ja sertifiointia. (FiBS 2003, 10.)

Yhteiskuntavastuun viestintä ja kielenkäyttö

Vastuullisuuden raportointi on osa organisaation viestintää. Yhteiskuntavastuusta viestitään toki muillakin keinoilla kuin ulkoisella raportilla, esimerkiksi tehdään sidosryhmäyhteistyötä eri tasoilla ja lehdistöviestintää. Viestintä yleensä ja yhteiskuntavastuun viestintä erityisesti on yhteydessä maineeseen, imagoon ja brändiin. Maine perustuu osittain mielikuviin ja osittain kokemuksiin, ja maineen hallinta on johdon strateginen tehtävä ja osa riskinhallintaa. (Pohjola 2003, 171-172.)

Tänä päivänä yhteiskuntavastuun viestinnän haasteellisuutta lisää se, että kuluttajien ja muiden sidosryhmien tietoisuus lisääntyy jatkuvasti ja samalla vaatimustaso ja odotukset ovat kasvaneet. Nykyisin voi olla jo vaikeaa erottautua edukseen yhteiskuntavastuullisena ja saavuttaa sitä kautta kilpailuetua.

Termit ja kielenkäyttö rakentuvat merkitysyhteyksien kautta ja vakiintuvat pikkuhiljaa, vaikkakin viime vuosien käsitesekamelska yhteiskuntavastuuseen liittyvässä viestinnässä on sekoittanut muutenkin uutta ja melko monimutkaista asiaa. Suorat käännökset englannin kielestä aiheuttavat ongelmia, esimerkiksi *social responsibility* tarkoittaa yhteiskuntavastuuta, mutta kääntyy toisinaan sosiaalisesti vastuuksi, vaikka yleisesti hyväksytyin ja laajasti käytössä olevan määritelmän mukaan sosiaalinen vastuu on yksi yhteiskuntavastuun ulottuvuuksista.

Aikaisempia tutkimuksia ja selvityksiä yhteiskuntavastuun raportoinnista

Helsingin ja Turun kauppakorkeakouluissa on 2004-2006 tehty yhteensä viitisentoista yhteiskuntavastuun raportointiin liittyvää kauppatieteen pro gradu –tutkielmaa (Helecon 2006, Valpuri 2006). Etsin tehtyjä tutkimuksia molempien laitosten kirjastojen tietokannoista. Hakusanoina käytin: yritysvastuu, yhteiskuntavastuu, sosiaalinen vastuu, raportointi, raportit ja GRI. Tutkielmien näkökulmana on enimmäkseen laskentatoimi, mutta selvityksiä on tehty myös markkinoinnin, kansainvälisen liiketoiminnan, johtamisen sekä kielten ja viestinnän alueelta.

Pro graduissa yhteiskuntavastuun raportointia on useimmiten tutkittu ilmiönä eri toimialoilla ja yrityksissä tai selvitetty, mitkä tekijät vaikuttavat yhteiskuntavastuun raportointiin tai raportin varmentamiseen. Tämä johtunee siitä, että yhteiskuntavastuun raportointi on ilmiönä vielä suhteellisen tuore. Tutkielmissa on esitelty yhteiskuntavastuun raportoinnin standardina yksinomaan GRI-ohjeistoa.

GRI-ohjeiston vuoden 2002 versiosta on Suomessa tehty kaksi toimialakohtaista sovellusta. Toinen toimialoista on matkailu. Efekon verkostohankkeessa määritettiin yhteiskuntavastuuta matkailualalla ja kehitettiin GRI-ohjeistoon perustuvat avaintunnusluvut ja raportointimalli. Raportointimallia voidaan periaatteessa käyttää muillakin toimialoilla, mutta parhaiten se soveltuu pienille ja keskisuurille palveluyrityksille, joiden vaikutukset yhteiskuntaan ovat enimmäkseen välillisiä. (Köppä ym. 2005.)

Heliassa tehtiin vuonna 2006 opinnäytetyönä Golfliiton toimeksiannosta tutkimus golf-toimialan yhteiskuntavastuun kriteereistä (Luhtasaari & Salervo 2006). Tutkimuksessa sovellettiin GRI-ohjeistoa golftoimialalle ja selvitettiin tiedon saantia vastuuraportointia varten. Tuloksena syntyi runko golfkentän yhteiskuntavastuun raportoinnille ja tunnusluville. Tuloksessa painotettiin golfkenttien ympäristövaikutuksia sekä golfin terveysvaikutuksia ja lajin turvallisuutta, joten tulos on räätälöity nimenomaan golfalalle.

Kestävän kehityksen viestintä ja raportointi Suomen kunnissa

Kuntien velvollisuus on kuntalaisten oikeuksien turvaamiseksi viestiä avoimesti. Kunnat ovat viime vuosina muuttaneet palvelutuotantaan konsernimaiseksi yksityistämisen, lii-

kelaitostamisen, yhtiöittämisen ja ostopalvelujen kautta. Avoimuuden vaatimus koskee kuntakonsernin kaikkia osia. (Suomen Kuntaliitto 2006.)

Kuntien raportointi kestävän kehityksen ja yhteiskuntavastuun toteuttamisesta on perinteisesti painottunut luontoympäristön tilaa ja ekologista kestävyyttä kuvaavaan informaatioon. Luontoympäristön tilasta kunta raportoi viranomaisena. (Sjöblom & Niskala 1999, 170.) 1990-luvun lopulla useat kunnat rakensivat Kuntaliiton ja sen yhtiön Efektia Oy:n koordinoimassa hankkeessa itselleen ympäristöjärjestelmiä, jotka perustuivat ISO 14001:een tai EMAS:iin. (Suomen Kuntaliitto 1997b.)

Kunnat, kuntien liikelaitokset ja kunnalliset yhtiöt ovat aktiivisesti kehittäneet ja toteuttaneet ympäristöraportointia. Kuntien koko ja olosuhteet toki vaihtelevat eivätkä kaikki kunnat, varsinkaan pienet, koe tarvetta yhteiskuntavastuun raportointiin, mutta suurimmat kunnat ja niiden liikelaitokset ovat olleet edelläkävijöitä myös kansainvälisellä tasolla. (Sjöblom & Niskala 1999, 168; 175.) Esimerkiksi Tampereen kaupungin ympäristö- ja yhteiskuntavastuun raportointi on maailman huipputasoa Melbournen ja Vancouverin ohella (The Centre for Public Agency Sustainability Reporting™ 2006).

Raportoinnin hyvä tilanne kunnissa on tulosta johdonmukaisesta kehittämistyöstä sekä yhteisinä verkostohankkeina että kuntakohtaisina kehittämisprojekteina. Kuntaliitto ja ympäristöministeriö ovat kehittäneet välineitä kuntien ympäristölaskentaan (Suomen Kuntaliitto 1997b). Kuntien käytössä on sovellus, jolla ne voivat laskea oman ekologisen jalanjälkensä. Tällä hetkellä määritetään kuntien ympäristönsuojelun kustannuksia ja tunnuslukuja Efeko Oy:n vetämässä hankkeessa. (Suomen Kuntaliitto 2006.)

3.4 GRI-ohjeisto yhteiskuntavastuun raportoinnista ja tunnusluvuista

Global Reporting Initiative eli GRI on riippumaton organisaatio, joka on kehittänyt yhteiskuntavastuun raportointia varten yleispätevän ohjeiston. GRI toimii säätiönä, jota rahoittavat YK:n ympäristöohjelma UNEP sekä useat yksityiset organisaatiot. GRI:n tavoitteena on luoda laajalti hyväksytty toimintamalli organisaatioiden yhteiskuntavastuun raportoinnille kestävän kehityksen periaatteita noudattaen. Luonnos ohjeesta julkaistiin vuonna 1999, ensimmäinen ohje 2000 ja uudistettu versio 2002. Tuorein päivitys, GRI-G3, julkaistiin lokakuussa 2006.

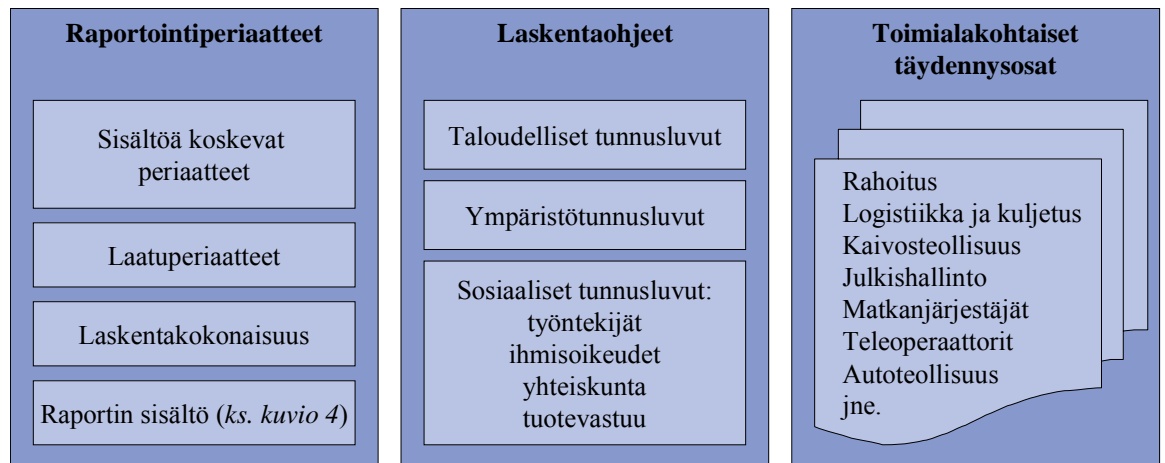
Tässä tutkimuksessa käytän nimitystä GRI sekä raportointiohjeistoa kehittävästä organisaatiosta että sen kehittämästä ohjeistosta. Valitsin GRI:n jätelaitosten yhteiskuntavastuun tunnuslukujen viitekehyyksi useista syistä. GRI on ensinnäkin ainoa yhteiskuntavastuun kaikki kolme osa-aluetta kattava raportointiohjeisto (Niskala & Tarna 2003, 16; ks. myös Kuvio 2). GRI:n erityinen vahvuus tämän tutkimuksen kannalta ovat kehittyneet tunnusluvut. Niissä otetaan huomioon sekä suorat että epäsuorat vaikutukset (Pohjola 2003, 186). GRI:llä on myös laaja uskottavuus ja vakuuttavuus raportojien, sidosryhmien ja viranomaisten keskuudessa. Joulukuuhun 2006 mennessä 950 organisaatiota eri puolilla maailmaa oli laatinut raportin GRI-ohjeiston mukaisesti (GRI News 2006).

GRI:n missio on laatia ja julkaista yhtenäisistä käsitteistä ja yhteisesti hyväksytystä mittajärjestelmästä koostuva ohjeisto, jonka avulla viestitetään selkeästi ja läpinäkyvästi kestävästä kehityksestä. Ohjetta päivitettäessä on hyödynnetty palautteena saatuja eri sidosryhmien ja maailman johtavien asiantuntijoiden näkemyksiä (GRI 2006, 2). GRI pyrkii korkeimmaksi mahdolliseksi standardiksi vastuullisuuden raportoinnille. Se haluaa kehittää yhteiskuntavastuun raportoinnin vastaavalle tasolle kuin tilinpäätösraportointi. (Pohjola 2003, 181-182.)

GRI on yleisiä näkökohtia sisältävä malli, jonka mukaan yritykset voivat lähteä kehittämään raportointia omista lähtökohdistaan käsin (Niskala & Tarna 2003, 92). GRI-ohjeisto ei ole standardi eikä johtamisjärjestelmä. Se ei sisällä menettelytapaohjeita tehokkuuden parantamiseen eikä ohjeita raportoitavien tietojen keräykseen ja käsittelyyn. Ohjeisto ei korvaa mitään kirjanpidon vaatimuksia, vaan täydentää niitä. GRI on ensisijaisesti ja lähtökohtaisesti raportointiohje, mutta käytännössä sillä on kuitenkin ollut suuri vaikutus siihen, miten yhteiskuntavastuu on ymmärretty ja miten sitä toteutetaan organisaatioissa (Köppä ym. 2005, 15). GRI-ohjeistossa ei kuitenkaan ole määritelty minimi- tai tavoitetasoa vastuulliselle toiminnalle. GRI-raportin voivat koota ja julkaista sekä hyvin että heikommin yhteiskuntavastuutaan toteuttavat organisaatiot.

GRI-ohjeiston sisältö

GRI-ohjeisto koostuu raportointiperiaatteista, tunnuslukukohtaisista ohjeista ja toimialakohtaisista täydennysosista (GRI 2006, 3-4). Kuviossa 3 esitetään ohjeiston rakenne ja sen jälkeen käydään läpi ohjeiston sisältö.

Kuvio 3. GRI-ohjeiston rakenne

Raportointiperiaatteet (*The Sustainability Reporting Guidelines*)

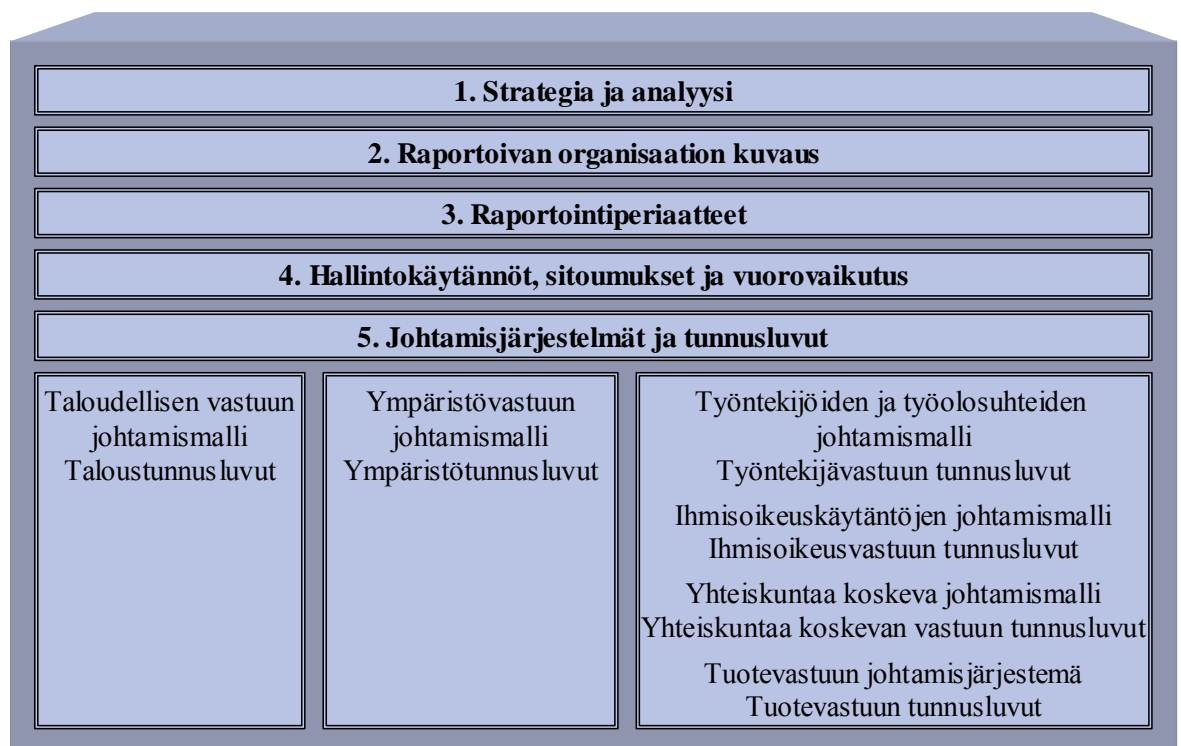
Kautta linjan läpikäyvässä raportointiperiaatteena on läpinäkyvyys, eli asiat esitetään täydellisesti ja tasapainoisesti sekä kuvataan asioiden valmisteluun liittyvät prosessit, kuten sidosryhmävuorovaikutus, sisäinen kontrolli ja laadunvarmistus. Lisäksi raportissa esitetään ne oletukset, jotka vaikuttavat esitettyjen tietojen taustalla. (GRI 2006, 6; Niskala & Tarna 2003, 110.) Raportin sisältöä koskevat olennaisuuden, täydellisuuden, kestävä kehityksen asiayhteyden ja kattavuuden periaatteet (GRI 2006, 8-12).

Raportoitavien tietojen laatua koskevat seuraavat periaatteet (GRI 2006, 13-16; Proventia 2006, 87-93):

- tasapaino: raportti antaa riittävän ja totuudenmukaisen kuvan raportoijan yhteiskuntavastuun tuloksista
- johdonmukaisuus: vertailukelpoisuus aikasarjoina, kun laskentakokonaisuus ja laskentamenetelmät pysyvät samoina eri vuosina; muutoksesta raportoidaan
- oikeellisuus: raportoidun tiedon täsmällisyys ja tarkkuus – tietoon ei saa sisältyä olennaisen virheen riskiä
- oikea-aikaisuus: raportointiaikaväli ja -ajankohta ottaen huomioon sidosryhmien tarpeet päätöksentekoa varten
- selkeys: raportoitu tieto on ymmärrettävää, tinkimättä kuitenkaan yksityiskohtaisuudesta, ja raportti on sidosryhmien saatavilla
- todennettavuus: tietojen keräys ja analysointi on dokumentoitu aukottomasti, jolloin ulkoinen tai sisäinen varmentaja voi varmistua tietojen luotettavuudesta.

Laskentakokonaisuuden määrittäminen (*Report Boundary*) perustuu vaikutusten tunnistamiseen arvoketjussa. Laskentakokonaisuus on juridinen, operatiivinen tai muu yksiselitteisesti määritettävä toiminnallinen kokonaisuus, jonka vaikutuksista raportti antaa riittävän ja tasapainoisen kuvan. Joissain näkökulmissa laskentakokonaisuus voi olla juridista yrityskokonaisuutta laajempi, joissain suppeampi. Esimerkiksi ympäristövastuun osalta voidaan raportoida tuotannolliset yksiköt, joiden vaikutukset raportoimalla saadaan olennaiset ympäristötiedot otettua huomioon. Sosiaalisen vastuun osalta on mietittävä, voidaanko toimittajaketjua ja alihankkijoita koskevat tiedot tai tuotteen elinkaaren aikaiset vaikutukset sisällyttää. Rajaus riippuu vaikutusvallasta ja vaikutusten suuruudesta, toki myös tietojen saatavuudesta. (GRI 2006, 17-19; Niskala & Tarna 2003, 101-103.)

GRI-ohjeiston mukaisen raportin sisältö (*Standard Disclosures*) koostuu raportoivan organisaation strategiasta ja profiilista, toimintaperiaatteiden kuvauksista ja tunnusluvuista (kuvio 4). Aiemmissä GRI-versioissa tunnusluvut sisälsivät laadullisia politiikkojen ja sitoumusten kuvauksia. GRI-G3-versiossa näille kuvauksille on annettu oma paikkansa "johdantona" tunnusluville, johtamisjärjestelmän kuvauksena (*Disclosure on Management Approach, DMA*). Tunnusluvuissa taas on siirrytty yhä enemmän vertailukelpoisten tulosten esittämiseen.

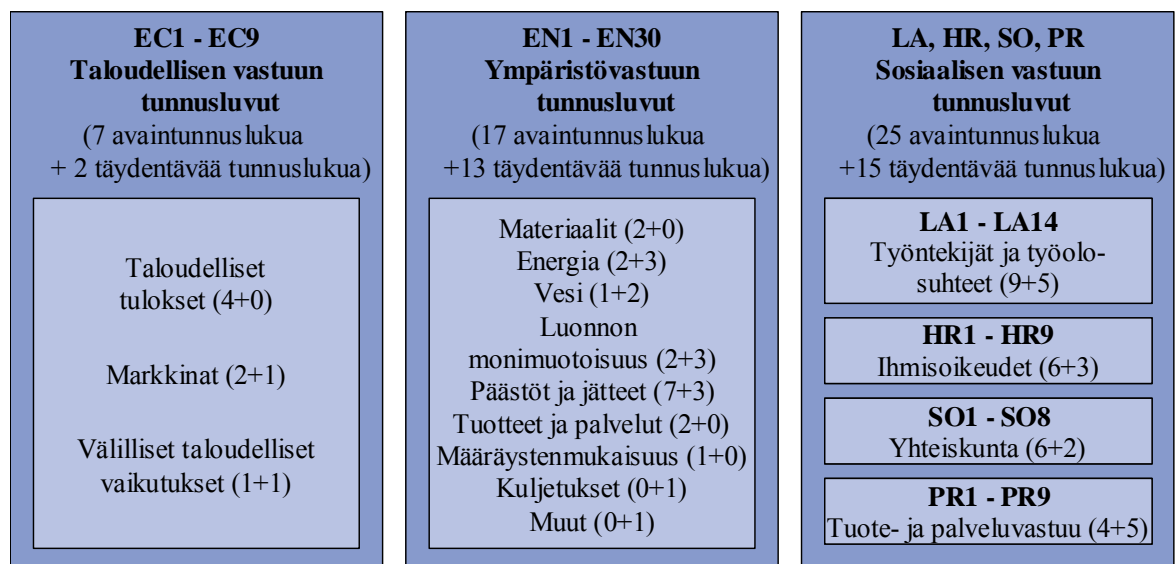
Kuvio 4. GRI-ohjeiston mukaisen raportin sisältö mukailten GRI:tä (2006, 20-24) ja Proventiaa (2007; 2006)

Tunnusluvut ja laskentaohjeet (*Indicators, Indicator Protocols*)

Johtamisjärjestelmät ja niihin liittyvät tunnusluvut on ryhmitelty yhteiskuntavastuun ja kestävä kehityksen ulottuvuuksien mukaisesti taloudelliseen, ekologiseen ja sosiaaliseen vastuuseen. Sosiaalinen vastuu ryhmitellään edelleen työntekijöitä, ihmisoikeuskäytäntöjä, yhteiskuntaa ja tuotevastuuta kuvaaviin tunnuslukuihin. (GRI 2006, 25-36.)

Tunnusluvut jaetaan avaintunnuslukuihin (*core indicators*) ja täydentäviin tunnuslukuihin (*additional indicators*). Avaintunnusluvut ovat sellaisia, joiden oletetaan kiinnostavan suurinta osaa sidosryhmistä ja joiden oletetaan olevan olennaisia suurimmalle osalle raportoijia. Ne kaikki tulisi raportoida, elleivät ne ole täysin epäolennaisia raportoivalle organisaatiolle. Täydentävät tunnusluvut edustavat uusia raportointikäytäntöjä tai tunnuslukuja, jotka ovat olennaisia ehkä vain joillekin raportoijille tai sidosryhmille. (GRI 2006, 24-25; Niskala & Tarna 2003, 130-131.)

Avaintunnuslukuja on 49 kpl ja täydentäviä tunnuslukuja 30 kpl (kuvio 5). Osa tunnusluvuista ja niiden laskentaohjeista perustuu aikaisempiin ohjeisiin, kuten OECD:n ohjeet, ISO-standardit, YK:n ihmisoikeuksien julistus ja ILO:n työelämän oikeudet.

Kuvio 5. GRI-tunnuslukujen määrät ulottuvuuksittain ja luokittain mukailten GRI:tä (2006) ja Proventiaa (2007)

Osa **taloudellisen vastuun tunnusluvuista** on esiintynyt myös perinteisissä vuosikertomuksissa, mutta yhteiskuntavastuun taloudellinen ulottuvuus on laajempi kuin tilinpäätöksen edustama kokonaisuus. Tilinpäätös kertoo yrityksen omasta taloudellisesta ase-

masta, kun taas taloudellinen vastuu koskee toiminnan välittömiä ja välillisiä taloudellisia vaikutuksia sidosryhmien taloudelliseen asemaan paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla. Taloudellisen vastuun tunnusluvut kuvaavat rahavirtoja raportoijan ja eri sidosryhmien välillä. Näkökulmina ovat taloudelliset tulokset, markkinat ja välilliset vaikutukset. (GRI 2006, 25; Niskala & Tarna 2003, 131; Pohjola 2003, 173-174; 186.)

Myös **ympäristövastuun tunnusluvut** ovat pitkälti tuttuja ympäristöraporteista ja niiden kehitys onkin yhteiskuntavastuun ulottuvuuksista pisimmällä. Ympäristövastuun tunnusluvut kuvaavat raportoijan toiminnan vaikutuksia elolliseen ja elottomaan luontoon. Ympäristövastuun tarkastelu perustuu materiaalivirtoihin ja ympäristötaseen periaatteeseen. Tunnusluvut on jaettu keskeisten ympäristönäkökohtien mukaan: materiaalit, energia, vesi, luonnon monimuotoisuus, päästöt ja jätteet, tuotteet ja palvelut, määräystenmukaisuus sekä kuljetukset. Absoluuttiset tunnusluvut kuvaavat vaikutusten laajuutta, suhteelliset taas toiminnan tehokkuutta. (GRI 2006, 27; Niskala & Tarna 2003, 137-138, Pohjola 2003, 190.)

Sosiaalisen vastuun tunnusluvut ovat kehittyneet eniten viimeisimpien vuosien aikana. Ne on GRI-ohjeistossa jaettu neljään luokkaan: 1) työntekijät ja työolosuhteet, 2) ihmisoikeuksia koskevat käytännöt, 3) vaikutukset yhteiskuntaan, jonka osana raportoija toimii ja siihen liittyvät riskienhallintakäytännöt sekä 4) tuotevastuu sekä tuotteiden ja palveluiden vaikutus asiakkaiden oikeuksiin. Useat sosiaalisen vastuun tunnusluvuista ovat laadullisia. (GRI 2006, 30-36; Niskala & Tarna 2003, 145-155.)

Tunnusluvut esitetään raportointikaudelta ja kahdelta edeltävältä kaudelta sekä asetetaan tulevaisuuden tavoite. Joissain tapauksissa absoluuttista mittaustulosta havainnollisempi esitystapa on suhteutettu tai normalisoitu tieto, mutta GRI:n mukaan myös lähtökohtana olevat absoluuttiset arvot on esitettävä (GRI 2006, 25). Tunnuslukuja voidaan esittää koko laskentakokonaisuudesta yhteensä tai joissain tapauksissa jaettuna esimerkiksi maittain tai toimipisteittäin, jos tällainen esitys palvelee sidosryhmien tietotarpeita paremmin.

Muutokset vastuun yhden ulottuvuuden toiminnassa saattavat vaikuttaa toisen ulottuvuuden tunnuslukuihin, joten olisi tarvetta eri ulottuvuudet integroivien tunnuslukujen kehittämiselle (Niskala & Tarna 2003, 130). GRI-ohjeisto ei kuitenkaan esitä mitään integroivia tai systeemitason tunnuslukuja.

Toimialakohtaiset ohjeet (*Sector Supplements*)

GRI on yleisohje, jota pitäisi voida soveltaa kaikenlaisiin ja -kokoisiin yrityksiin ja organisaatioihin eri toimialoilla ja eri puolilla maailmaa. Ohjeisto ei kuitenkaan ole yksiselitteinen toimintaohje, vaan käytännössä se vaatii toimiala- ja yrityskohtaista soveltamista: yhteiskuntavastuun määrittämistä ja toimialan toimintaa kuvaavia tunnuslukuja. Käytännössä GRI:n on havaittu soveltuvan parhaiten nimenomaan suurille liikeyrityksille, jotka toimivat mahdollisesti useissa eri maissa. Tätä puutetta paikkaamaan on kehitetty toisaalta pienille ja keskisuurille yrityksille suunnattu käsikirja (*High 5!*) ja toisaalta toimialakohtaisia soveltamisohjeita. Toimialakohtaisia ohjeita on jo laadittu muutamille toimialoille ja useita ohjeita on tekeillä. Ne täydentävät ja tulkitsevat kaikille yhteisiä raportointiperiaatteita. (GRI 2006, 4.)

Tämän tutkimuksen kannalta relevantti toimialakohtainen ohje on julkishallinnon raportointiohje (*Sector Supplement for Public Agencies, SSPA*), joka julkaistiin vuonna 2005. Ohjeen mukaan julkishallinnolla on kolmen tasoista raportointia: oma eli toiminta työnantajana, tuottajana ja kuluttajana, yhteiskuntavastuuta edistävät poliittiset päätökset ja ohjelmat sekä yhteiskuntavastuullisen toiminnan tulokset hallinnonalalla tai alueellisella tasolla. Julkishallinnon ohjeessa paneudutaan ensimmäisten tasojen raportointiin, koska aluetason tietoa tuotetaan usein muuntotyypisissä raporteissa. (GRI 2005, 9-10.)

Julkishallinnon ohje täydentää yleistä GRI-ohjeistoa kolmella tavalla (GRI 2005, 11). Ensinnäkin se antaa raportointiohjeeseen liittyviä tulkintaohjeita ja kommentteja (tosin tulkinnat ja kommentit liittyvät GRI:n edelliseen, 2002 julkaistuun versioon). Se ehdottaa myös uutta sisältöä raporttiin, erityisesti poliittisten päätösten ja toimintaohjelmien kuvaamista. Lisäksi siinä määritetään 15 uutta, julkishallinnon erityiskysymyksiä kuvaavaa taloudellisen ja sosiaalisen vastuun tunnuslukua.

Soveltamistasot ja raportin varmennus

GRI on laadittu niin, että sitä voidaan käyttää suuntaa-antavana, osittaisena tai täydellisenä raportoinnin mallina. Soveltamistaso (*Application Level*) kertoo, missä laajuudessa GRI-ohjeistoa on käytetty (GRI 2006, 5-6). Tasot tuovat joustavuutta yhteiskuntavastuun raportoinnin aloittamiseen ja kehittämiseen. Aloittelevien raportojien on mahdollista muodostaa kuva erilaisista lähestymistavoista tai vaiheista, miten oman raportoinnin si-

sältöä ja kattavuutta voi kehittää ajan kanssa. (Niskala & Tarna 2003, 106-108.) Soveltamistaso ei kerro mitään raportin varmentamisesta eikä se ole todiste raportoijan toiminnan tasosta tai tietojen oikeellisuudesta.

Alimmalla C-tasolla raporttiin sisällytetään tietyt osat organisaation profiilista sekä vähintään kymmenen tunnuslukua, joista vähintään yksi kullekin yhteiskuntavastuun ulottuvuudelle. B-tasolla profiilin on oltava täydellinen, lisäksi edellytetään johtamisjärjestelmien kuvausta kullekin yhteiskuntavastuun ulottuvuudelle ja vähintään kahtakymmentä tunnuslukua eri luokista. Korkeimmalla A-tasolla johtamisjärjestelmät kuvataan kaikille luokille, ja lisäksi kaikki avaintunnusluvut ja mahdolliset toimialakohtaiset tunnusluvut on joko raportoitava tai perusteltava, miksi ei raportoida. Soveltamistason voi raportoija määrittää itse tai pyytää tason määrittämistä ulkopuoliselta varmentajalta. Myös GRI tarjoaa palvelua, jossa soveltamistaso vahvistetaan, jolloin raportissa voidaan käyttää "*GRI Checked*" -ikonina. (GRI Application Levels 2006.)

GRI-raportille suositellaan ulkoista, riippumatonta varmennusta (*Assurance*), jonka tekee pätevä varmentaja riittävän järjestelmällisesti. Ohjeisto ei sisällä varmennusmenettelyä, vaan raportin varmennus perustuu organisaation omiin, itse valitsemiin menettelytapoihin. (GRI 2006, 38.) Varmennusmenettely kuvataan raportin profiilissa (mt. 22). Ulkopuolisen tahon varmentamassa raportissa sovellustasoon lisätään plus-merkki, jolloin varmennetun raportin soveltamistaso on C+, B+ tai A+ (mt. 6).

GRI Suomessa

Vastaavasti kuin Suomen kunnat ovat toimineet esimerkkeinä yhteiskuntavastuullisesta toiminnasta, ne ovat olleet Suomessa edelläkävijöitä myös yhteiskuntavastuun raportoinnissa. GRI-ohjeistoa ovat käyttäneet erityisesti suurten kuntien vesi- ja energialaitokset, kuten Helsingin Vesi, Turun vesilaitos, Jyväskylän Energia ja Vantaan Energia (Proventia 2006). Jätelaitokset eivät vielä ole julkaisseet GRI-raportteja, mutta Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy on vuoden 2005 raportointinsa yhteydessä kokeillut GRI-vastaavuus-taulukon kokoamista.

Yrityksistä GRI-raportteja ovat julkaisseet mm. Alko, Finnforest, Kesko, Metso, Nokia, Paulig, Proventia Group, S-ryhmä, Sampo, Senaatti-kiinteistöt, Stora Enso, Teollisuuden

Voima, UPM-Kymmene, Valio ja Wärtsilä (Proventia 2006). GRI-G3-version kehittämässä on ollut mukana suomalainen Keskon edustaja (GRI 2006, 41).

3.5 Yhteenveto: yhteiskuntavastuun tunnusluvut ja raportointi

Yhteiskuntavastuun tunnusluvut määritetään kriittisten menestystekijöiden, keskeisten näkökohtien ja sidosryhmien tarpeiden perusteella. Tunnuslukujen avulla seurataan ja arvioidaan organisaation suorituskykyä. Ne ovat konkreettisia mittareita siitä, miten vastuullisuudessa on onnistuttu tavoitteisiin nähden ja miltä osin yhteiskuntavastuuseen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Tunnuslukujen kautta tehtyjä johtopäätöksiä käytetään apuna tavoitteiden asettamisessa ja seurannassa sekä päätöksenteon pohjana. Tunnusluku voi olla määrällinen eli numeerinen tai laadullinen eli kuvaileva.

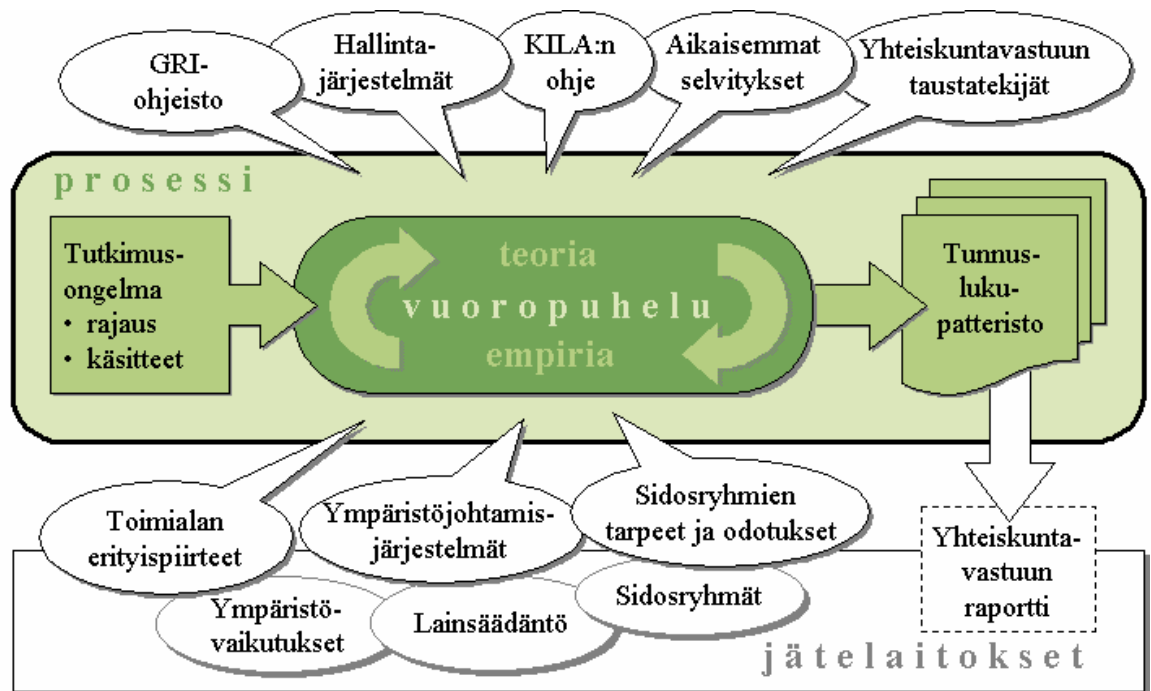
Yhteiskuntavastuun raportissa kuvataan tehtyjä toimenpiteitä, niitä kuvaavia tunnuslukuja ja kehittämishankkeita. Yhteiskuntavastuun raportin tehtävä on antaa tasapainoinen ja kattava kuva raportointikauden toiminnasta, joka vaikuttaa kestävään kehitykseen. Raportin tietoja hyödyntävät sekä sisäiset että ulkoiset sidosryhmät.

Kunnilla on lain perusteella sekä viranomaisina että toiminnanharjoittajina laaja velvollisuus kestäväan kehityksen huomioon ottamisessa. Kun lisätään tähän velvollisuus avoimeen viestimiseen, onkin loogista, että kuntasektorilla on kiinnitetty huomiota yhteiskuntavastuun, erityisesti ympäristövastuun raportointiin. Avoimuuden vaatimus koskee myös kunnallisia liikelaitoksia ja kuntien omistamia yhtiöitä.

Raportointiohjeistot ja -standardit helpottavat raportin laadintaa ja käyttöä, kun ne ottavat järjestelmällisesti kantaa yhteiskuntavastuun eri ulottuvuuksiin, näkökulmiin ja osalualueisiin. GRI-ohjeisto on laajin, kaikki ulottuvuudet kattava raportointistandardi, joka sisältää yhteiskuntavastuun yleiset näkökohdat. Käytän tässä tutkimuksessa GRI-ohjeiston tunnuslukuja (Kuvio 5) viitekehyksenä, joka ohjaa aineiston hankintaa ja jäsentää analyysia.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen empiirisessä osuudessa sovellan GRI-ohjeiston tunnuslukuja jätehuollon toimialalle kirjallisuuden sekä jätelaitoksilta ja jätehuollon asiantuntijoilta hankittavan kokemusperäisen tiedon avulla. Tutkimusprosessi ja käytetty aineisto sekä teorian ja empirian suhde on esitetty kuviossa 6. Kuvioista käy ilmi myös tutkimuksen rajaus.

Kuvio 6. Tutkimusprosessin liitynnät, suhteet ja rajaus

Haen vastausta tutkimusongelmaan rakentamalla yhteiskuntavastuun GRI-tunnuslukupatteriston sellaiselle toimialalle, jolla ei ole aikaisemmin juurikaan raportoitu yhteiskuntavastuuta. Ympäristöraportointia sen sijaan on tehty runsaasti. Tavoitteena ovat käyttökelpoiset tunnusluvut, jotka palvelevat jätelaitosten yhteiskuntavastuun johtamista ja raportointia. Tunnuslukujen on tarkoitus kuvata jätelaitosten yhteiskuntavastuuseen liittyvää toimintaa tasapainoisesti ja monipuolisesti.

Teoria-aineisto koostui pääasiassa yhteiskuntavastuun ja sen raportoinnin tutkimuksista, ohjeistoista ja standardeista. Empiirinen aineisto perustuu jätehuollon lainsäädäntöön ja toimialakohtaisiin ominaisuuksiin. Tutkimuksen onnistumista arvioidaan tunnuslukupatteriston toimivuutena jätehuollon toimialan näkökulmasta.

4.1 Laadullinen tutkimus

Laadulliset ja määrälliset tutkimusmenetelmät ovat tapoja tuottaa perusteluja tutkimuksessa (Kakkuri-Knuutila & Heinlahti 2006, 12). Laadullisen ja määrällisen tutkimusmenetelmän ratkaisevin periaatteellinen ero on tutkimuksen tavoitteessa. Määrällisissä tutkimuksissa pyritään yleensä selittämään ilmiöitä ja se on erinomainen tapa saada esiin kausaalisuhteita. Laadullisissa tutkimuksissa taas pyritään ymmärtämään ilmiöitä.

Toinen merkittävä ero on tutkimuskohteiden määrässä. Määrällisessä tutkimuksessa kohteita on runsaasti, jolloin analyysi tehdään pelkistämällä ja yleistäminen perustuu tilastollisiin menetelmiin. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavia kohteita on vähän, jolloin aineistosta saadaan monimuotoisia, syvällisiä tietoja. Tutkimuksessa voi laadullista olla aineisto, analyysi tai molemmat. (Eskola & Suoranta 1999, 13-15.)

Päädyin opinnäytetyössäni laadulliseen aineistoon ja analyysiin. Pyrin tutkimuksen tavoitteeseen luomalla tunnuslukupatteriston jätehuollon toimialan ja jätelaitosten syvällisen ja kokonaisvaltaisen ymmärtämisen kautta. Tutkimuskohteiden "otanta" on harkinnanvarainen eli on kyse näytteestä.

Laadullinen aineisto on tyypillisimmillään tekstiä, sanoja, jotka syntyvät tutkijasta riippuen, kuten haastattelu, tai tutkijasta riippumatta, kuten dokumentit ja raportit (Eskola & Suoranta 1999, 15-16). Tässä tutkimuksessa empiirinen aineisto perustuu kirjallisuudesta ja jätehuollon asiantuntijoilta hankittavaan tekstimuotoiseen aineistoon.

Tunnusluvuissa käytettävien käsitteiden tulee olla jätelaitoksissa käytettyjä käsitteitä, mutta samalla niiden tulee olla myös sidosryhmien eli tiedon käyttäjien ymmärtämiä käsitteitä. Laadullista menetelmää käytettäessä aineiston näkökulmaksi tulee luontevasti jätelaitosten näkökulma. Tutkimuksen sovellettavuus ja yleistettävyyys paranevat, kun asiat ja ilmiöt kuvataan abstraktimmin eli käsitteet nostetaan yleisemmälle tasolle.

Tutkimusten päättely perustuu usein deduktioon tai induktioon. Deduktiossa tutkimus alkaa teorian perusteella muodostetusta hypoteesista, jota testataan yksittäistapausten avulla ja johtopäätöksenä hypoteesi joko on tai ei ole totta. Tässä tutkimuksessa ei voida käyttää deduktiivista päättelyä, koska tutkimus käynnistyy ilman testattavaa hypoteesia tai muita ennako-oletuksia. Induktiossa puolestaan yksittäistapausten säännönmukai-

suuden avulla johtopäätöksenä muodostetaan viitekehys tai yleinen selitysmalli. (Kakku-ri-Knuuttila & Heinlahti 2006, 21; 35; 49.) Myöskään induktiivinen päättely ei tule ky-seeseen, sillä tutkittavaa ilmiötä ei pyritä kuvaamaan eikä selittämään.

Teorian ja empirian suhde on tässä tutkimuksessa abduktiivinen. Yksittäisistä jätelaitok-sista tekemiäni havaintojen perustella pyrin päättelemään ja perustelemaan, mitä yhteis-kuntavastuun tunnuslukuja koko toimialalla olisi järkevää käyttää. Kirjallisuuden perus-teella olen hankkinut esiyymmärryksen yhteiskuntavastuusta ja sen raportoinnista sekä määritellyt keskeiset käsitteet. Tutkimusaineiston hankintaa ja analyysia ohjaavana viite-kehystenä käytän GRI-ohjeistoa. Tunnuslukujen käsitteistö ja sisältö muodostuvat siis teoria-aineiston ja empiirisen aineiston vuoropuheluna kiinteässä yhteistyössä jätelaitosten ja jätehuollon asiantuntijoiden kanssa sekä kirjallisuuden kautta.

Tutkijan asema on laadullisessa tutkimuksessa keskeinen, tutkija itse ja hänen per-soonansa on tärkein tutkimusinstrumentti (Eskola & Suoranta 1999, 19). Tässä tutkimuk-sessa aineiston näkökulma on jätelaitosten, mutta tulkitsen aineistoa myös omasta näkö-kulmastani ja GRI:n näkökulmasta käsin.

4.2 Tutkimusote ja lähestymistapa

Tutkimuksen tavoite on selkeästi normatiivinen: tunnuslukupatteriston laatiminen yhteis-kuntavastuun raportointia varten. En halua kuvata, selittää enkä ennustaa tutkittavaa il-miötä sellaisena kuin se on tai on ollut, vaan tutkin, millainen sen pitäisi olla, eli osallis-tun mahdollisimman hyvän uuden käytännön (*best practice*) luomiseen. Tutkimus käsit-tää myös empiirisen osuuden. Tällöin mahdollisia tutkimusotteita tutkimuksen toteutta-miseksi ovat konstruktiiivinen tai normatiivinen toiminta-analyttinen tutkimusote. Seu-raavassa tarkastelen näiden tutkimusotteiden soveltuvuutta tutkimusongelman ratkaise-miseksi ja työlle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Konstruktiiivinen tutkimusote

Konstruktiiivinen tutkimus on ongelmanratkaisua mallin, suunnitelman tai muun innovaa-tion avulla (Kasanen, Lukka & Siitonen 1991, 302). Tutkimusotteessa yhdistyvät erilaiset ongelmanratkaisun muodot: analyttinen mallinrakennus, tieteellinen ongelmanratkaisu-

toiminta ja konsultointi (mt. 316-317). Tavoitteena on selvittää, voidaanko tietty konstruktio toteuttaa ja miten hyödyllinen se on (Järvinen & Järvinen 2004, 103).

Konstruktiivinen tutkimus on soveltavaa tutkimusta. Siinä tuotetaan uutta tietoa, jolla on päämäärä: tavoite tai sovellutus, esimerkiksi juuri ongelmanratkaisu. Soveltavassa tutkimuksessa käytetään hyväksi perustutkimuksen tuloksia – teoriaa – sekä ilmiöiden säännönmukaisuuksia ja piirteitä – empiriaa. (Kasanen ym. 1991, 302.)

Konstruktiivisessa tutkimuksessa tuotetaan usein jokin tekninen tuote tai innovaatio. Tutkimusprosessi etenee vaiheittain, kun konstruktiota kehitetään ja testataan yhteistyössä käyttäjien kanssa. Jokaisen testauskierroksen jälkeen reflektoidaan eli pohditaan, mitä seuraavalle kierrokselle kannattaa ottaa mukaan. Järvinen ja Järvinen (2004, 106) käyttävät kokeilukierroksista termejä α - ja β -testausvaiheet, jotka ovat tyypillisiä käsitteitä tietojärjestelmän tai ohjelmiston konstruktiivisessa suunnittelussa.

Konsultointiprosessilla on useita yhteisiä piirteitä konstruktiivisen tutkimuksen kanssa. Tämä tutkimus tehdään osana konsulttitoimiston asiakasprojektia, joten konstruktiivisen tutkimuksen ja konsultoinnin välistä eroa on syytä pohtia. Ratkaisevia eroja on kaksi: konsultoinnissa ei edellytetä tieteellisten menetelmien käyttöä, ja lisäksi konsultoinnin tulokset ovat usein liikesalaisuuksia (Kasanen ym. 1991, 303) tai toimivalla ongelmanratkaisumetodilla on suuri kaupallinen arvo (mt. 309).

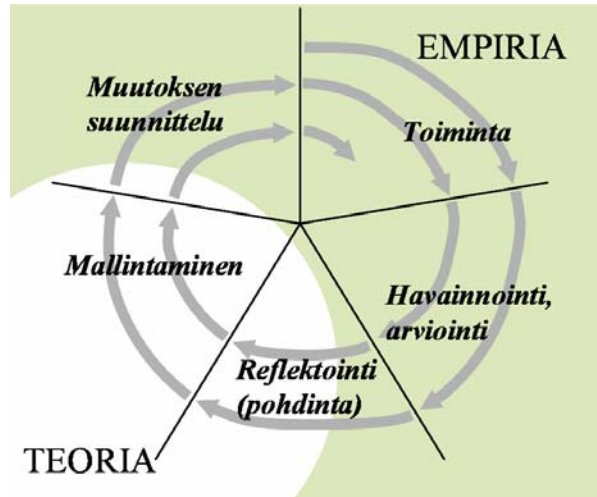
Tieteellisyyden tärkeimmät tunnusmerkit ovat objektiivisuus ja tulosten yleistettävyyden (Kasanen ym. 1991, 304). Tutkija osallistuu itse konstruktion toteuttamiseen, joten objektiivisuus voi syntyä vain subjektiivisuuden tiedostamisesta. Tutkimuksen tuloksena syntyvälle tunnuslukupatteristolle on asetettu yhdeksi tavoitteeksi toimivuus kaikissa kunnallisissa ja alueellisissa jätelaitoksissa.

Tutkimusraportti on valmistuttuaan julkinen. Tunnuslukupatteristolle ja muillekin projektin tuloksille saadaan julkisuutta myös esimerkiksi Jätelaitosyhdistyksen ja jätehuoltoalan ja yhteiskuntavastuun ammattilehtien kautta, kun projekti päättyy vuonna 2008. Vastavalla tavalla kuin GRI-ohjeisto ja sen toimialakohtaiset sovellukset ovat vapaasti kenen tahansa saatavilla, on tämä tutkimus ja sen tuloksena syntyvä tunnuslukupatteristo vapaasti saatavilla.

Toiminta-analyyttinen tutkimus

Toiminta-analyyttinen tutkimus on tutkimusotteena hyvin lähellä konstruktivistista tutkimusta, ja osittain nämä tutkimusotteet sisältävät samoja periaatteita. Molemmissa tutkimusotteissa kytkeä empiriaan on välitön ja empiirinen vaihe toteutetaan usein case-tyyppisenä. Toiminta-analyyttisistä tutkimuksista lähimpänä konstruktivistista tutkimusotetta ovat muutoksen aikaansaamiseen tähtäävä toimintatutkimus (Kasanen ym. 1991, 317-318) ja case-tutkimus. Lukka ja Kasanen (1993, 365) itse asiassa jäsentävät konstruktivistisen tutkimuksen normatiivisen case-tutkimuksen yhdeksi toteuttamistavaksi.

Heikkisen, Huttusen ja Moilasen (1999) mukaan **toimintatutkimus** on väljä tutkimusstrateginen menetelmä, jossa tutkimuskohteeseen pyritään vaikuttamaan ja saamaan aikaan muutos toiminnan avulla. Menetelmää on perinteisesti käytetty kasvatustieteessä ja myöhemmin muun muassa työelämän tutkimuksessa. (Heikkinen ym. 1999, 25-27.) Toimintatutkimuksessa toiminta, sen havainnointi ja arviointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu seuraavat toisiaan. Kun useita syklejä toistetaan, syntyy etenevä spiraali (kuvio 7).

Kuvio 7. Toimintatutkimuksen vaiheet ja tutkimuksen eteneminen spiraalina (Routio 2006)

Kuviosta käy ilmi myös teorian ja empirian suhde toimintatutkimuksessa; käytäntöön haetaan ymmärrystä ja oppia kirjallisuudesta.

Yhteiskuntavastuun raportin laatimisprosessi on myös syklinen. Ensin määritellään, missä ollaan ja mihin pyritään, ja jatketaan tietojen keräämisellä ja raportoinnilla. Lopuksi päätetään, miten tehdään jatkossa, ja laatimisprosessi määrittelyineen alkaa alusta. (Köppä ym. 2005, 18.) Todellisuudessa vaiheet eivät "etene" selkeästi peräkkäin, vaan toistensa lomassa. Toiminta ei yleensä myöskään etene suoraviivaisesti, vaan esiin saattaa nousta ennakoimattomia ongelmia. Alussa ei välttämättä edes tiedetä kaikkia ongelmia, joita tutkimuksen kuluessa kohdataan. (Heikkinen ym. 1999, 36-39.)

Toimintatutkimus soveltuu erinomaisesti hiljaisen tiedon esiintuomiseen. Toimintatutkimukseen voi liittyä piirteitä useista erilaisista tutkimusperinteistä; toisaalta tutkimukseen voi liittyä toimintatutkimuksen piirteitä, vaikka se ei olisikaan puhdasta toimintatutkimusta (Heikkinen ym.1999, 55). Toimintatutkimus eroaa konstruktiivisesta tutkimuksesta merkittävimmin siinä, että tavoitteena ei ole konkreettisen konstruktion luominen, vaan muutoksen toteuttaminen (Kasanen ym. 1991, 318). Toimintatutkimuksen prosessi sykleineen taas muistuttaa konstruktiivisen tutkimuksen prosessia testauskierroksineen.

Case- eli tapaustutkimus voi olla joko deskriptiivistä tai normatiivista. Normatiivinen case-tutkimus on Kasanen, Lukan ja Siitosen (1991, 315) mukaan tutkimusotteena hyvin lähellä konstruktiivista tutkimusta. Sekä konstruktiivinen tutkimus että case-tutkimus perustuvat yksittäisiin tai harvoihin tutkimuskohteisiin ja niiden syvälliseen ja kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Molemmissa tutkimusotteissa on tyypillistä tutkijan ja tutkimuskohteen välinen tiivis yhteydenpito ja yhteistyö.

Tyylipuhtaassa case-tutkimuksessa on kuitenkin varsin rajalliset mahdollisuudet tutkimustuloksen yleistämiseen (Kasanen ym. 1991, 314; Lukka & Kasanen 1993, 365). Tutkimuksen tuloksena syntyvälle yhteiskuntavastuun tunnuslukupatteristolle on asetettu yhdeksi tavoitteeksi mahdollinen yleistettävyyys jätehuollon toimialalle.

Käytettävä tutkimusote

Tässä tutkimuksessa on tutkimusongelmasta ja -asetelmasta johtuen piirteitä kolmesta tutkimusotteesta, konstruktiivisesta, toimintatutkimuksesta ja case-tutkimuksesta, jotka ovatkin tutkimusotteina hyvin lähellä toisiaan. Koska tavoitteena on tietyn "konstruktion" eli tunnuslukupatteriston luominen ja yleistäminen, konstruktiivisen tutkimusotteen periaatteet tuntuvat soveltuvan tutkimusotteeksi parhaiten.

Tutkimusprosessiin sisältyy toimintatutkimukselle tyypillinen eteneminen syklien kautta, samoin pyritään saamaan esiin toimialakohtaista tietoa, jota ei ole aikaisemmin dokumentoitu tämän tutkimuksen näkökulmasta. Aineiston hankinta noudattaa pitkälti case-tutkimuksen periaatteita tavoitteena syvällisen ymmärryksen hankkiminen rajatusta määrästä tapauksia. Aineistotriangulaatio eli erilaisten tutkimusaineistojen käyttäminen luotettavuuden lisäämiseksi on ominaista kaikille mainituille tutkimusotteille.

4.3 Tutkimusprosessi

Tutkimusprosessin kuvaus antaa lukijalle mahdollisuuden ymmärtää tutkimuksen aikana tehtyjä valintoja ja niiden perusteluja. Seuraavassa kuvaan ensin projektia, johon tutkimus liittyy, ja sen jälkeen tutkimusongelman muotoutumista ja aiheen rajaamista sekä tutkimusaineiston hankintaa ja analysointia.

Jätelaitosten raportointi ja tunnusluvut -projekti

Toukokuussa 2006 valmistui koulutus- ja konsultointiyhtiö Efeko Oy:n koordinoima kaksivuotinen verkostoprojekti, jossa kehitettiin raportointiohje ja tunnuslukupatteristo kuntien jätelaitosten julkista raportointia varten (JLRap-projekti). Hankkeessa oli mukana 13 jätelaitosta. Projektissa luotiin yhtenäinen linja ja vertailukelpoisia tunnuslukuja jätelaitosten ympäristöraportointiin, ja mukaan otettiin myös joitakin taloudellisen ja sosiaalisen vastuun tunnuslukuja. Hankkeeseen osallistuneet jätelaitokset kokosivat omat tunnuslukunsa laaditun ohjeen mukaisesti. (Hauta-Heikkilä 2006.)

Kuntien jätelaitosten ja alueellisten jätehuoltoyhtiöiden yhteistyöjärjestö Jätelaitosyhdistys ry suunnitteli ja toteutti raportointiprojektin yhteydessä vertailutietokannan, johon vietiin ohjeen mukaan tuotettuja jätelaitosten tunnuslukuja ja muitakin vuosiraportoinnin yhteydessä koottuja tietoja. Tietokannan tarkoitus on yhteenvetojen ja vertailuraporttien avulla seurata toimialan kehittymistä ja vertailla jätelaitoksia keskenään tai yksittäisiä jätelaitoksia aikasarjoina. Tietokannassa on automatisoitu määrällisten tunnuslukujen suhteuttaminen esimerkiksi henkilötyövuosiin tai asukasmääriin tai esittäminen prosenttiosuuksina, mikä on laitosten välisen vertailun kannalta oleellista.

Projektin toinen vaihe, johon tämä tutkimus sisältyy, käynnistyi marraskuussa 2006. Jätelaitosten raportointi ja tunnusluvut -projekti (jatkossa JLRap II -projekti) on Efekon ja Jätelaitosyhdistyksen yhteishanke. Sen tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää jätelaitosten ulkoista ja sisäistä raportointia edelleen I-vaiheen tulosten ja kehittämisehdotusten pohjalta. Raportoinnin kehittämisellä jätelaitokset pyrkivät parantamaan sisäisiä prosessejaan ja ulkoista imagoaan, lisäksi on nähty tarvetta valmistautua tulevaisuuden haasteisiin.

Projektin ohjausryhmässä ovat edustettuina Ympäristöministeriö, Tilastokeskus, Suomen Kuntaliitto, Suomen ympäristökeskus, jätelaitosten edustajat, Jätelaitosyhdistys ry ja

Efeko Oy. Käytännön työtä tehdään asiantuntijaryhmissä eli teemaryhmissä, joita on kolme: Talous ja henkilöstö, Materiaalivirta ja ympäristövaikutukset sekä Viestintä.

JLRap II -projektia koordinoivat Efeko ja Jätelaitosyhdistys, jotka välittävät ja kokoavat yhteen eri ryhmissä tuotettua tietoa ja omalta osaltaan antavat asiantuntemuksensa projektille. Toteutuksesta vastaavat Efekossa projektipäällikkö Henna Hauta-Heikkilä ja Jätelaitosyhdistyksessä Esa Nummela. Jätelaitosyhdistys jatkaa vertailutietokannan kehittämistä ja kokoamista. Jätelaitosten edustajat osallistuvat teemaryhmissä tunnuslukujen määrittämiseen ja kehittämiseen ja koelasevat tunnuslukuja omista laitoksistaan. Osaksi verkostotyötä hankkeelle on perustettu sivusto, joka toimii vuorovaikutteisena viestintä- ja tiedonvaihtokanavana ja yhteisten dokumenttien hallintatyökaluna.

JLRap II -projektin tuloksena jätelaitoksille laaditaan yhteiset, yhdenmukaisesti määritetyt ja vertailukelpoiset tunnusluvut, jotka kuvaavat laitosten taloutta, ympäristöä ja sosiaalisia asioita, sekä ulkoisen raportoinnin malli. Tavoitteena on saada tunnuslukujen avulla avoimesti ja läpinäkyvästi raportoitua sidosryhmille jätelaitoksista alueellisina toimijoina. Projektin yhteydessä vertailutietokanta päivitetään uusien tunnuslukujen mukaiseksi. Projekti päättyy toukokuussa 2008.

GRI-ohjeisto liittyy JLRap II -projektiin kahdella tavalla. Ensinnäkin GRI-tunnusluvut nähtiin yhtenä mahdollisuutena löytää "uusia" tunnuslukuja tai täsmentää tai laajentaa aiemmin käytössä olleita tunnuslukuja. Toinen GRI:hin liittyvä tavoite on tarjota jätelaitoksille työkaluja ulkoisen raportointinsa kehittämiseksi kohti GRI-raporttia. Samalla kun haetaan GRI:stä uusia näkökulmia, voidaan siis tavoitella myös kokonaisvaltaista yhteiskuntavastuun raporttia.

Opinnäytetyö osana projektia

Olin raportointivaiheessa mukana jätelaitosten raportoinnin kehittämisprojektin I-vaiheessa keväällä 2006. Jätelaitokset vaikuttivat erittäin kiinnostavilta ja riittävän haasteellisilta organisaatioilta yhteiskuntavastuun ja sen raportoinnin kannalta. Alunperin, keväällä 2006, kunnianhimoisena ajatuksena oli laatia GRI-raportointiohje jätelaitoksille kokonaisuudessaan opinnäytteenä. Toiveena oli saada jatkohankkeeseen mukaan pari-kolme GRI:stä kiinnostunutta jätelaitosta.

I-vaiheen johtopäätösten yhteydessä tunnistettiin useita kehittämisen tarpeita jätelaitosten raportoinnissa ja tehtiin runsaasti jatkotyöehdotuksia. JLRap II -projektin työohjelman laatimiseen mennessä projekti oli laajentunut käsittämään myös aikaisempien tunnuslukujen lisämäärittelyä ja täsmentämistä sekä toimialan tunnuslukupatteriston täydentämistä uusilla yhteisillä tunnusluvuilla.

Työohjelma laadittiin syksyllä 2006 näitä tavoitteita silmällä pitäen. Projektin aikataulu täsmentyi lähes kahdeksi vuodeksi. Suomen lähes 40 jätelaitoksesta peräti 25 laitosta ja yksi kunta halusivat lähteä mukaan vaikuttamaan toimialan yhteisiin tunnuslukuihin ja kehittämään niitä yhdessä. Tässä vaiheessa oli jo nähtävissä, että raportointiohjeen laatiminen vaatisi enemmän aikaa ja resursseja kuin mihin opinnäytetyössä on mahdollista.

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi yli puoli vuotta ennen kuin projekti. Projektin käynnistymistä odotellessa kokosin ja kirjoitin teorian (luvut 2 ja 3), tutkimusmenetelmäosan (luvut 4.1 ja 4.2) ja osan toimialakuvausta (luku 5) jo hyvin pitkälle valmiiksi, kun projektin tavoite ja sisältö vielä hahmottuivat. Varmistin tässä vaiheessa kirjallisuuden ja tietohakujen avulla, että mitään vastaavia tutkimuksia ei oltu aiemmin toteutettu.

Konstruktiiivisessa tutkimuksessa voidaan edetä lineaarisesti vaihe vaiheelta kohti määritettyä tavoitetilaa, mutta tavoitetila voi myös avautua vähitellen määrittelyn ja toteuttamisen kautta. Tämäkään tutkimus ei edennyt jäsentyneesti ja hyvässä järjestyksessä, vaan vaiheet menivät toisensa kanssa päällekkäin ja ristiin. Sitä mukaa kuin tutkimuksen tavoite täsmentyi, jäsensin ja kirjoitin raporttia aina uudelleen.

Lopulta päätettiin rajata opinnäytetyö käsittämään GRI-tunnuslukujen läpikäynnin ja seulomisen sekä soveltuvien tunnuslukujen määrittämisen suomalaisten jätelaitosten tarpeisiin vuorovaikutuksessa projektin muiden tunnuslukujen kehittämisen kanssa. Näin opinnäytetyö palvelisi projektin tavoitteita tuottamalla sille lähtötietoja ja tausta-aineistoa.

Lopputuloksen hahmoteltiin olevan kolmisenkymmentä olennaista, soveltuvaa ja määritettyä GRI-tunnuslukua yhteiskuntavastuun eri osa-alueilta. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Efeko. Päätimme käynnistää empiirisen aineiston hankkimisen erillisessä, varta vasten koolle kutsutussa kokouksessa ja jatkaa sen tulosten pohjalta kaikkien jätelaitosten kanssa muiden kokousten yhteydessä.

Projektissa mukana olevat jätelaitokset

JLRap II -projektissa mukana olevista 26 jätelaitoksesta 21 toimii osakeyhtiöinä, lisäksi mukana on yksi liikelaitos, kaksi kuntayhtymää, YTV, joka tuottaa jätehuoltopalvelua YTV-lain perusteella ja yksi kunta. Projektiin osallistuvien laitosten asiakkaat edustavat noin neljää miljoonaa suomalaista eli noin 75 % Suomen väestöstä. Tietoja projektissa mukana olevien jätelaitosten omistuksesta, toiminta-alueesta sekä laitosten kokoa kuvaavia tunnuslukuja on koottu liitteeseen 1. Teemaryhmien työskentelyyn osallistuneet jätelaitosten edustajat käyvät ilmi liitteestä 2.

Sertifioitu ISO 14001 –ympäristöjärjestelmä on käytössä kuudella mukana olevalla jätelaitoksella, näistä kahdella on myös EMAS-järjestelmä. Lisäksi kymmenellä jätelaitoksella ympäristöjärjestelmä on sertifioimaton tai tekeillä. Etukäteen oli tiedossa, että joillain laitoksilla olisi halua ja valmiuksia aloittaa GRI-raportointi melko nopeastikin. Loimi-Hämeen Jätehuolto, joka ei ollut edellisessä vaiheessa mukana, kokeili GRI-vastavuustaulukon kokoamista jo vuoden 2005 tulos- ja ympäristöraportoinnin yhteydessä. Myös YTV:ssä ollaan aloittamassa GRI-raportointia, mutta YTV:n yhteiskuntavastuun raporttiin on tarkoitus sisällyttää jätehuollon lisäksi myös muut YTV:n toiminnot.

Projektin alkaessa tutkimusasetelma jäi avoimeksi. Tutkimussuunnitelma antoi mahdollisuuden lähestyä ongelmaa useilla tavoilla sen mukaan, miten työ lähtee etenemään. Kävi ilmi, että Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy oli laatimassa GRI-raporttia, joten sitä päätettiin käyttää tunnuslukujen testaajana. Loimi-Hämeen Jätehuolto on osakeyhtiö, kuten suurin osa jätelaitoksista, ja sen liikevaihto, jätemäärät ja henkilökunnan määrä ovat melko lähellä projektissa mukana olevien laitosten keskiarvoja.

Aineiston hankinta, käsittely ja analysointi

Konstruktiivinen tutkimus samoin kuin toimintatutkimuskin etenee syklisesti aineiston hankinnan, luokittelun ja tulkinnan kautta, kunnes tutkija on valmis löytämään koko aineistoa kantavan kokonaisrakenteen (Heikkinen ym. 1999, 76-77). Jokaiseen tutkimusykliin kuuluu reflektointi, eli jokaisen määrittelyn, aineiston hankinnan, analysoinnin, mallintamisen ja mahdollisen testauksen jälkeen pohditaan, mitä seuraavalle kierrokselle otetaan mukaan (Järvinen & Järvinen 2004, 106; Heikkinen ym. 1999, 67-68).

Aineiston hankinta sekä konstruktivisessa tutkimuksessa että toimintatutkimuksessa perustuu usein monien erilaisten empiiristen aineistojen käyttämiseen. Käytin aineiston hankintakeinoina haastatteluja ja havainnointia. Lisäksi käytin aineistoja, joita ei ole tuotettu tätä tutkimusta varten, kuten kokousmuistioita sekä projektin aloituksen yhteydessä jätelaitoksille tehtyä kyselyä kehittämissuhteista ja muista kommentteista.

Haastattelu eli haastattelijan käynnistämä ja ohjaama vuorovaikutustilanne on yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa. Teemahaastattelussa aihepiirit on määritelty ja kaikki alueet käydään läpi, mutta käsittelyjärjestys ja -laajuus joustavat haastateltavan mukaan. Avoin haastattelu muistuttaa keskustelua, jossa aihe on määrätty, mutta asioita käydään läpi tilanteen mukaan valikoiden. (Eskola & Suoranta 1999, 86-87.) Havainnointia käytetään liiketaloustieteessä usein ihmisten toiminnan, käyttäytymisen tai vuorovaikutuksen tutkimiseen. Se ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa ollut tavoitteena, vaan havainnoimalla kokouksia pyrin saamaan esiin dokumentoimatonta tietoa jätehuollon toimialasta.

Analysoinnin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja sitä kautta tuottaa uutta tietoa (Eskola & Suoranta 1999, 138) ja samalla tuottaa perusteluita tiedoille. Aineiston luokittelu on yksi tapa käsitellä aineistoa analysointikelpoiseksi. Luokittelussa aineisto pilkotaan teemoiksi ja siitä poimitaan kuhunkin teemaan kuuluva osa. (Mt. 154-156).

Luokittelua varten perustin Access-tietokannan kaikista GRI-ohjeiston 79 tunnusluvusta (vrt. Kuvio 5 sivulla 37) ja julkishallinnon raportointiohjeen 15 tunnusluvusta. GRI:n luokille ja näkökulmille oli omat kenttensä samoin kuin tiedolle siitä, onko kyseessä avaintunnusluku. Lisäksi jokaisessa syklissä mahdollisesti löytyville tunnuslukukohtaisille tiedoille varasin omat kenttensä.

Otin tietokantaan mukaan tunnuslukujen alkuperäiset englanninkieliset nimet ja syötin nimille laatimani ja kokoamani käännökset. Monia tunnuslukujen nimiä ei ollut suomeksi, koska uudet GRI-G3-tunnusluvut oli julkaistu vasta lokakuussa 2006. Myöhemmin sain käyttööni Proventian (2007) laatimat käännökset suomenkielisistä nimistä, joita olen käyttänyt tutkimuksen tuloksen raportoinnissa.

Tutkimuksessa toteutui neljä tutkimus sykliä (kuvio 8). Aineistonhankintaa, luokittelua, analysointia ja tulkintaa sekä reflektointia tapahtui kaikissa vaiheissa.

Sykli	Toiminta	Havainnointi	Reflektointi	Mallintaminen	Suunnittelu
①	Nykyinen raportointi	Toimialakohtaiset ominaisuudet	Käsitteellistyminen	Tietokannan perustaminen	Tunnuslukujen hahmottelu
②	GRI-tunnuslukujen läpikäynti	GRI-tunnuslukujen arviointi	Olelliset tunnusluvut	Tietokannan täydentäminen	Tunnuslukujen täydentyminen
③	Teemaryhmät	Tunnuslukujen soveltuvuus	Soveltuvat tunnusluvut	Tietokannan täydentäminen	Tunnuslukujen täsmentyminen
④	Laskentaohjeiden läpikäynti ja testaus	Laskentaohjeiden arviointi	Raportoitavat tunnusluvut ja laskentaohjeet	Synteesi	Jätelaitosten GRI-tunnuslukupatteristo

Kuvio 8. Tutkimuksen toteutuminen sykleinä

Ensimmäisenä tutkimussyklinä loppuvuonna 2006 selvitin, millaisia toimialakohtaisia piirteitä jätelaitosten toiminnassa voidaan havaita suhteessa yhteiskuntavastuun teoriaan. Syötin tietokantaan teorian, toimialakuvauksen ja kokemusten perusteella kokoamani taustatekijät tunnusluvuittain. Abduktiivisuus tuli esiin siinä, että tutkittava ilmiö – jätelaitosten yhteiskuntavastuun mittaaminen ja kuvaaminen tunnusluvuin – käsitteellistyi vähitellen tutkimuksen edetessä. Jätehuollon toimialan kuvaus eli luku 5 syntyi, jäsenyi ja täsmentyi tutkimusprosessin aikana teorian ja empirian tiiviinä vuoropuheluna sitä mukaa kun peilasini ja sovitin jätehuollon toimialasta kokoamiani tietoja yhteiskuntavastuun kontekstiin ja GRI-tunnuslukuihin. Tässä vaiheessa en karsinut tunnuslukuja, vaikka totesinkin joidenkin jo olevan käytössä, toisten vaativan runsaastikin soveltamista, joillekin taas en löytänyt mitään toimialakohtaista sisältöä.

Toinen tutkimussykli toteutui teemahaastatteluna tammikuun 2007 alussa. Kaikki GRI-tunnusluvut määritelmiseen käytiin läpi pienryhmätilaisuudessa, johon lisäksi osallistuivat Efekosta Henna Hauta-Heikkilä ja Satu Hyrkkänen sekä Jätelaitosyhdistyksestä Esa Nummela (liite 2). Haastattelurunkona käytin Access-tietokannasta tulostettua luetteloa kaikista GRI-tunnusluvuista (vastaava sisältö kuin liitteen 4 taulukon kaksi ensimmäistä saraketta). Jokaisen tunnusluvun kohdalla keskusteltiin sen merkityksestä, olellisuudesta ja soveltuvuudesta sekä asioista, jotka jätelaitoksissa mahdollisesti vaikuttavat kyseisen tunnusluvun raportointiin.

Keskustelu eteni pääsääntöisesti järjestyksessä, mutta välillä jouduttiin myös palaamaan uudelleen aikaisemmin käsiteltyihin tunnuslukuihin. Nauhoitin tilaisuuden ja kokosin tunnuslukukohtaiset havainnot tietokantaan. Tunnusluvuista 45 karsittiin tässä vaiheessa, perusteluna enimmäkseen epäolennaisuus joko Suomessa tai jätelaitoksilla. Jatkossa mieltäväksi jäi viitisenkymmentä tunnuslukua, joista jotkut esitettiin yhdistettäväksi muiden tunnuslukujen kanssa.

Kolmas tutkimussykli koostui kolmesta teemaryhmien aloituskokouksesta tammikuussa 2007 (liite 2). Vuorovaikutus tapahtui kokousten ehdoilla asialistojen mukaisessa järjestyksessä. Kokousten aikana tein muistiinpanoja esiin tulleista tunnuslukuihin liittyneistä asioista, mutta en vaikuttanut kokousten kulkuun. Aineistonhankintakeinona projektikokoukset vastasivat näin ollen havainnointia ilman osallistumista. Kuulin jätehuollon eri osa-alueiden asiantuntijoiden tietoja ja mielipiteitä toimialasta, toiminnan ja vaikutusten kuvaamisesta tunnusluvin ja raportoinnista. Aineiston luokittelun tukena ja apuna käytin muistiinpanojen lisäksi kokousmuistioita ja muita projektin aineistoja. GRI-tunnuslukuja ei käyty kokouksissa järjestelmällisesti läpi, mutta niiden soveltuvuus ja sisältö täsmenytivät hieman esillä olleiden asioiden perusteella.

Todettiin tarpeelliseksi vielä **neljäs sykli**, joka toteutui avoimena haastatteluna helmikuussa 2007. Haastateltavina olivat Efekosta Henna Hauta-Heikkilä, Jätelaitosyhdistyksestä Esa Nummela ja Loimi-Hämeen Jätehuollosta Pasi Kaskinen, joka oli parhaillaan laatimassa vuoden 2006 raporttia. Runkona ja keskustelun pohjana oli aikaisempien vaiheiden perusteella laadittu luonnos raportoitavaksi valituista tunnusluvuista soveltamisohjeineen (varhainen versio liitteestä 4). Tunnusluvuista käytiin läpi muutamia ongelmallisimpia ja keskusteltiin parhaasta tavasta ohjeistaa kukin tunnusluku. Tunnuslukujen karsimista ei edelleenkään katsottu tarpeelliseksi, päinvastoin aiemmin karsittuja palautettiin perustellusti, mutta soveltamisohjeet täsmenytivät edelleen. Nauhoitin tilaisuuden ja kokosin jälleen tunnuslukukohtaiset havainnot ja täsmennykset tietokantaan.

Aineiston tulkinta tarkoitti sitä, että päättelin esiin tulleiden asioiden ja argumenttien liittyvän johonkin tiettyyn tunnuslukuun. Lisäksi päättelin, miten argumentit vaikuttavat tunnusluvun tulkintaan ja soveltamiseen. Liitteessä 3 on esitetty esimerkki aineiston tulkinnasta yhden tunnusluvun (EC8) osalta. Muiden tunnuslukujen osalta aineisto ja tulkinta etenivät samantyyppisesti.

Vaiheittaisessa kehittämisessä on ratkaistava, milloin on syytä lopettaa kehittäminen, eli milloin on saavutettu saturaatiopiste. Jätelaitosten tunnuslukujen määrittelyt olivat neljän syklin jälkeen pääpiirteissään melko selkeät. Ne olisivat luultavasti täsmentyneet edelleen, jos niiden kehittäminen ja testaaminen olisi jatkettu esimerkiksi koko projektin ajan eli vielä vuoden verran, mutta se ei opinnäytetyön puitteissa ollut mahdollista.

Tutkimusprosessin aikana kerätyn aineiston tulkinnan, luokittelun, analysoinnin ja reflektoinnin synteeseinä muodostui kokonaisuus, tunnuslukupatteristo. Raportoitaviksi valituille tunnusluville luotiin havaintojen perusteella jätehuollon toimialalle räätälöidyt laskenta- ja soveltamisohjeet.

Erityisen arvokasta tietoa jatkokehittelyille olisi saatu, jos tunnuslukuja olisi testattu useissa erilaisissa jätelaitoksissa. Nyt Loimi-Hämeen Jätehuolto oli ainoa laitos, joka koekäytti laskentaohjeita ja tunnuslukutaulukkoa. Yhteisten tunnuslukujen koelaskeminen muissa projektiin osallistuvissa jätelaitoksissa tapahtuu vaiheittain työohjelman mukaan. GRI-tunnuslukupatteristo kuitenkin raportoidaan opinnäytteenä siinä tilassa kuin se neljän syklin jälkeen on, ja sitä täsmennetään tarvittaessa lisää projektin kuluessa kokemusten ja palautteen perusteella.

Tämä tutkimus raportoidaan kahdesti. Projektiraportin osaksi jalostetaan tutkimuksen tulos tarvittavine perusteluineen. Opinnäytetyön raportissa on myös tieteelliselle tutkimukselle ja opinnäytteelle asetettujen vaatimusten mukaisia elementtejä.

Osa tutkimuksen tulosta ovat tunnusluviittain kootut argumentit, joiden perusteella niitä karsittiin jatkokäsittelystä (liitteessä 4). Seuraavassa luvussa jätehuollon toimialaa kuvataan yhteiskuntavastuun näkökulmasta. Kuvaus sisältää perusteluja tunnusluville yleisellä tasolla, joten sekin on osa tutkimuksen tulosta.

5 JÄTELAITOSTEN YHTEISKUNTA- VASTUU

Tässä luvussa kuvataan Suomen jätehuoltoa toimialana ja niitä vaikutuksia ympäristöön ja yhteiskuntaan, joihin jätehuollon keinoin voidaan vaikuttaa. Kirjallisuuden ja lainsäädännön avulla selvitettiin nykytilanne ja lähtökohdat tutkimukselle, eli mitkä ovat jätehuollon toimialakohtaiset erityispiirteet yhteiskuntavastuun tunnuslukujen kannalta. Kuvaus jäsenyi ja täydentyi empiirisen aineiston hankinnan yhteydessä.

Jätteellä tarkoitetaan "ainetta tai esinettä, jonka sen haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstä". **Jätehuollolla** käsitetään "jätteen keräystä, kuljetusta, hyödyntämistä ja käsitte- lyä sekä näiden toimintojen tarkkailua ja käsittelypaikan jälkihoitoa". (Jätelaki 1993.)

5.1 Yhdyskuntien jätehuollon järjestäminen

Jätehuolto on ympäristöpoliittisesti kiinnostava toimiala ja EU:n ympäristöpolitiikan painopistealue. Vuoden 1978 jätehuoltolain yleisperusteluissa todetaan kyseessä olevan yhteiskunnan kannalta niin merkittävästä terveyteen ja ympäristöön vaikuttavasta toiminnosta, että yhteiskunnan on ohjattava sitä. (Jätelaitosyhdistys 2006, 20.) EU:n jätedirektiiviin ja jätelakiin (1993, 7. luku) perustuen on 1998 laadittu valtakunnallinen jätesuunnitelma. Se on poliittinen linjaus, jonka avulla pyritään myönteisiin ympäristövaikutuksiin. (Valtsu 2006.)

1998 laadittu jätesuunnitelma perustui jättehierarkiaan: ensisijainen tavoite on jätteiden synnyn ehkäisy ja toissijaisesti hyödyntäminen aineena tai energiana. Loppusijoitettavaa kaatopaikkajätettä on se osa jätteestä, joka jää jäljelle hyödynnettäväksi kelpaavan jätteen erottelun jälkeen tai joka on hyödyntämisen jätettä eli rejektiä. Sen suhteen tavoite on turvallinen käsittely sekä ympäristö- ja terveyshaittojen ehkäiseminen. Jätesuunnitelman keskeiset tavoitteet ja mittarit asetettiin jätemäärien vähentämiselle ja jätteiden hyödyntämisasteelle. (Jätelaitosyhdistys 2006, 10; Valtsu 2006.)

Valtakunnallista jätesuunnitelmaa ollaan uudistamassa, ja ehdotus uudeksi suunnitelmaksi valmistui joulukuussa 2006. Jättehierarkia on jäämässä taka-alalle ja enemmän huomiota kiinnitetään tuotteiden koko elinkaareen. Yhdyskuntajätehuollon tason jatkuva parantaminen pitäisi turvata täsmentämällä eri osapuolien vastuita ja työnjakoa. Suunnitelma- luonnoksessa korostetaan, että jätteiden synnyn ehkäisy ei ole jätehuoltoa. Aiemman jätesuunnitelman ohjauskeinoihin liittyviä mittareita on pidetty osin puutteellisina, joten

niitä on pyritty kehittämään. (Valtsu 2006.) Uudistettu jätesuunnitelma on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2007 lopussa.

Jätehuollon lainsäädäntö

Suomen jätehuoltoa koskeva lainsäädäntö perustuu EU:n direktiiveihin mm. kaatopaikoista, jätteenpoltosta ja tuottajavastuusta. Keskeisin jätehuoltoa koskeva yleinen lainsäädäntö on jätelaissa (1993). Sen ensimmäisen pykälän mukaan lain tavoitteena on kestävän kehityksen tukeminen. Jätelaki sisältää jätesuunnitelman mukaisen jätehierarkian.

Kaatopaikkojen ympäristövaikutuksia ohjataan valtioneuvoston päätöksellä kaatopaikoista (1997). Jätehuoltoa koskevia säädöksiä on myös ympäristönsuojelulaissa ja terveydenhuoltolainsäädännössä. Maankäyttö- ja rakennuslaissa on määräyksiä ympäristömeluun liittyen. Jätehuollon rakentamishankkeita koskee laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä. Muun muassa tekniseen turvallisuuteen, työsuojeluun ja liikenteeseen liittyvät säädökset koskevat osaltaan myös jätehuoltoa. Kuntien jätelaitoksia koskee myös laki julkisista hankinnoista.

Lisäksi on säädetty laeilla, asetuksilla ja valtioneuvoston päätöksillä lukuisista jätehuollon erityiskysymyksistä, kuten puhdistamolietteestä, pakkausjätteistä, ongelmajätteistä ja tuottajavastuusta. EU:n kaatopaikkadirektiivissä asetetaan biohajoaville, kaatopaikoille sijoitettaville jätteille tiukkenevia vähentämistavoitteita. (Jätelaitosyhdistys 2006, 5; 20.)

Jätelainsäädäntö on viime vuosina muuttunut vauhdikkaasti, esimerkiksi vuonna 2006 tuli voimaan kuusi uutta jätehuoltoa koskevaa asetusta. Valtakunnallisen jätesuunnitelman laatimisen yhteydessä valmistellaan jätelainsäädännön uudistamista kokonaisuutena ja tutkitaan erilaisia vaihtoehtoisia linjauksia haittoineen ja hyötyineen. Erityisesti selvitetään pelisääntöjä siitä, kuka on jätteistä vastuussa ja miten eri osapuolien vastuita ja rooleja voidaan jätehuoltoketjussa selkeyttää. Uudistetut jätelaki ja ympäristönsuojelulaki tulevat voimaan aikaisintaan vuonna 2009. (Valtsu 2006.)

Jätemäärät ja hyödyntämistä

Jätettä syntyi Suomessa vuonna 2003 yhteensä noin 120 miljoonaa tonnia. Niistä 98 prosenttia syntyi teollisessa toiminnassa, kaivostoiminnassa, maaseutuelinkeinoissa ja talon-

rakentamisessa. Loput kaksi prosenttia eli noin 2,3 miljoonaa tonnia vuodessa (450 kg asukasta kohden vuodessa) on yhdyskuntajätettä. Yhdyskuntajätteestä hyödynnetään materiaalina kierrättämällä lähes 30 prosenttia ja energiana kymmenkunta prosenttia. Loput 60 prosenttia eli vuosittain lähes 1,4 miljoonaa tonnia on loppusijoitettu kaatopaikoille. Kaatopaikkajätteen määrä on viime vuosina vähentynyt hieman. (Valtsu 2006.)

Tuotantotoiminnassa syntyy määrällisesti paljon jätteitä. Ne koostuvat usein suurista, samaa materiaalia olevista eristä, jolloin hyödyntäminen tai jätehuollon järjestäminen on suhteellisen yksinkertaista (Ihalainen 2000, 65). Teollisuudenkin jätemäärät ovat vähentyneet viime vuosina hieman ja niiden hyödyntämisaste on noussut, vaikkakin asukasta kohti lasketuissa määrissä Suomi on edelleen Euroopan suurimpien jätetuottajien joukossa. Tuotantotoiminnan jätteiden määrien tilastointi ja aikasarjavertailu on kuitenkin osoittautunut jossain suhteissa ongelmalliseksi. Esimerkiksi meijeriteollisuuden hera tai puuteollisuuden hake on joinain vuosina tilastoitu jätteeksi, myöhemmin taas valmistuksen sivutuotteeksi. Samoin ongelmajätteen määritelmää on laajennettu. (Valtsu 2006.)

Kuntien vastuu jätehuollosta

Suomessa kunnat vastaavat jätelain (1993) mukaan asumisesta syntyvien jätteiden hyödyntämisestä ja käsittelystä ja julkisten palvelujen yhdyskuntajätteistä. Lisäksi kunnat huolehtivat sellaisista kaupan ja teollisuuden jätteistä, jotka ovat koostumukseltaan ja määrältään rinnastettavissa asumisessa syntyvään jätteeseen. Kunnalliseen jätehuoltoon voidaan näin ollen ainakin osittain soveltaa GRI-ohjeiston julkishallinnon toimialakoh- taista ohjetta ja lisätunnuslukuja.

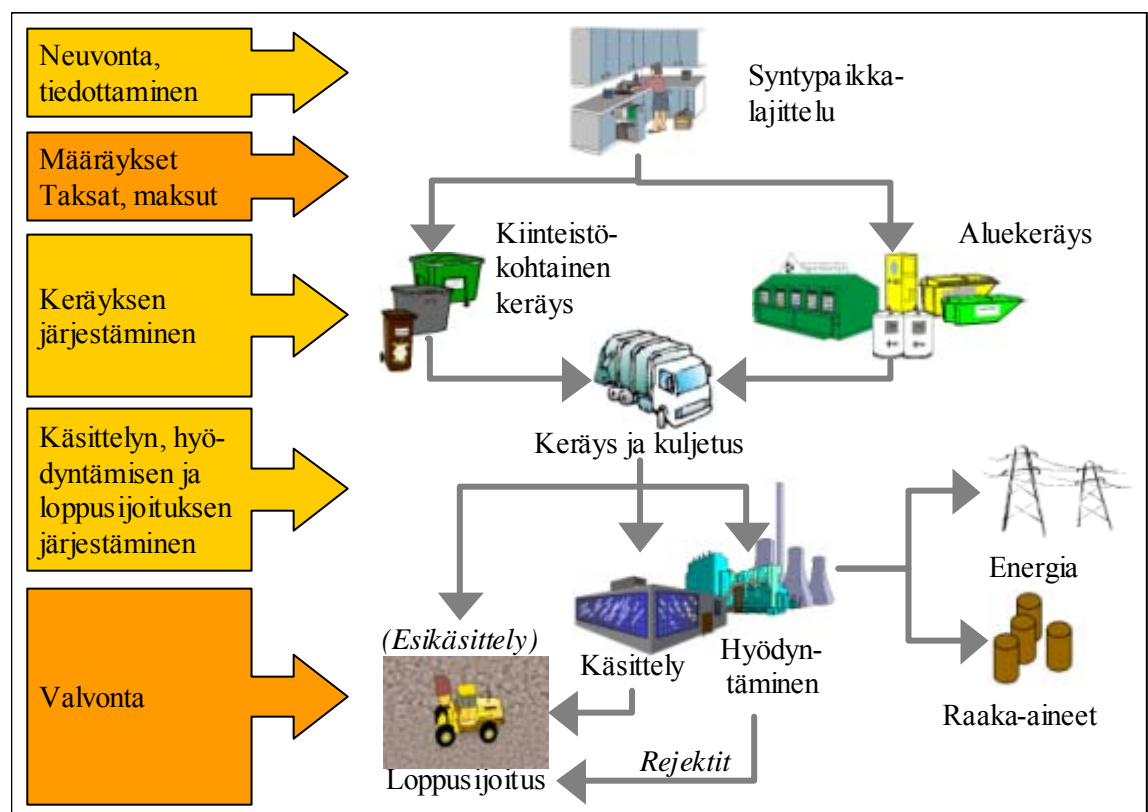
Lisäksi kunnat voivat huolehtia hyötykäytettävästä tuotantotoiminnan jätteestä, mutta sillä sektorilla on muitakin toimijoita. Pelkästään tuotantotoiminnan jätteitä käsittelevät laitokset on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Kunnan vastuu jätehuollosta on kolmiosainen: viranomaistehtävät, palvelutehtävät ja ympäristönsuojelun valvontatehtävät. Viranomaistehtävissä kunta käyttää julkista valtaa jätepoliittisen ohjelman ja periaatepäätösten kautta. Kunta antaa jätehuoltomääräyksiä sekä määrää jätetaksan ja jätteiden käsittelyperiaatteet. Palvelutehtävä on jätehuollon käytännön toteuttamista periaatepäätösten mukaisesti. Palvelutehtäviin kuuluu jätteiden hyödyntäminen ja käsittely. Jotkut jätehuollon tehtävistä, kuten jätekuljetusten järjestä-

minen sekä neuvonta, tiedotus ja valistus, voivat olla viranomais- tai palvelutehtäviä. Jätelain ja sen nojalla annettujen säädösten valvonta on kunnan ympäristönsuojeluviranomaisten tehtävä. (Kaila, Paavilainen, Kojo, Penttilä & Karhu 2006, 10-12; 20.)

Jätehuollon prosessiketju

Yhdyskuntien jätehuollon järjestelmäkokonaisuus alkaa jätteen syntymisestä ja päättyy joko jätteen loppusijoitukseen tai siihen, että jäte on prosessoitu hyödynnettäväksi raaka-aineeksi, energiaksi tai tuotteeksi. (Kaila ym. 2006, 51.) Kuviossa 9 on esitetty jätehuollon prosessin osa-alueita periaatetasolla. Kuviossa on esitetty myös viranomais-, valvonta- ja palvelutehtäviä ja niiden kohdistuminen prosessiketjuun.

Kuvio 9. Jätehuollon prosessiketju Kailaa ym. (2006, 51) mukailten

Käytännössä jätehuollon prosessikokonaisuus on usein monimutkaisempi kuin kuviossa. Siitä voi myös puuttua joitain osia tai eri toimijoiden järjestelmät ovat osittain päällekkäisiä. Valtio ohjaa jätevirtoja jätepolitiikan, verotuksen ja lainsäädännön kautta, kunnat pyrkivät vaikuttamaan jätevirtoihin jätepoliittisten päätösten avulla.

5.2 Jätelaitokset jätehuollon toteuttajina

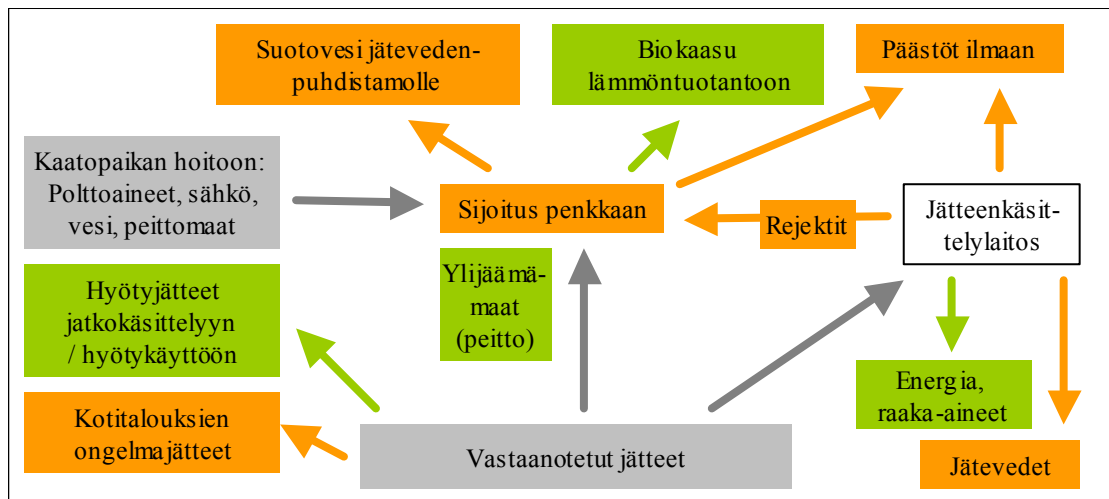
Jätelain mukaan kuntien on tarvittaessa toimittava keskenään yhteistyössä jätehuollon järjestämiseksi. Yhteistyötä toteutetaan käytännössä yhteisinä lautakuntina, kuntayhtyminä, sopimukseen perustuvana yhteistyönä ja kuntien yhdessä perustamina alueellisina jätelaitoksina. Vuonna 2005 yli kolmannes kunnista on hoitanut valvontatehtäviä yhdessä. Jätehuollon palvelutehtävää toteuttavat jätelaitokset (Kaila ym. 2006, 17; 23).

Kun kunnat perustavat yhteisen jätehuolto-organisaation, niiden rooli muuttuu jätehuollon järjestäjästä tilaajaksi. Jätelaitos on Jätelaitosyhdistyksen (2006) mukaan "kunnan jätehuoltovastuiden järjestämiseksi perustettu paikallinen tai alueellinen toimintayksikkö". Määritelmän mukaisia jätelaitoksia on tällä hetkellä 37, joista suurin osa on osakeyhtiöitä, lisäksi muutamat toimivat kuntayhtyminä, liikelaitoksina tai kuntien yksikköinä. Niissä on mukana noin 350 kuntaa ja niiden piirissä yli 90 prosenttia väestöstä. Jätelaitosten yhteistyöjärjestö on Jätelaitosyhdistys ry. Joissain jätelaitoksissa on vähemmistöosakkaina teollisuuslaitoksia. (Kaila ym. 2006, 8; 17; Jätelaitosyhdistys 2006, 2-3; Suomen Kuntaliitto 2006.)

Jätelaitokset eivät kilpaile yhdyskuntajätteistä keskenään. Parillakymmenellä laitoksella on ympäristöjärjestelmä käytössä tai rakenteilla. Vuosina 2001-2003 seitsemän jätelaitosta rakensi yhteisenä verkostoprojektina itselleen toimivan, ISO 14001 -standardiin tai EMAS:iin perustuvan ympäristöjärjestelmän (Hauta-Heikkilä & Kippo-Edlund 2003).

Kunnat ovat antaneet jätelaitoksilleen erilaisia tehtäväkokonaisuuksia jätehuollon prosessiketjusta. Jotkut hoitavat koko prosessin alueellaan, jotkut käsittelevät myös naapurialueiden jätteitä. Osa laitoksista hoitaa vain palvelutehtäviä, osa vain viranomaistehtäviä ja tiedottamista. Riippuen vastuullaan olevista tehtävistä jätelaitoksella voi olla jätteiden vastaanottopisteitä, käsittelylaitos, kaatopaikka sekä hallinto- ja tiedotusorganisaatio.

Jäteasemia ja vastaanottopisteitä on Suomessa noin neljätuhatta. Käsittelypaikkoja on vähennetty jätepoliittisista ja ympäristönsuojelullisista syistä jo 1980-luvulta alkaen, ja nykyisin jätelaitosten varsinaisia käsittelylaitoksia on 27 ja kaatopaikkoja 42. (Jätelaitosyhdistys 2006, 3.) Käsittelylaitoksen toimintoja on esitetty kuviossa 10. Kuviosta käyvät ilmi periaatetasolla myös jätteenkäsittelyn materiaalivirrat ja välittömät ympäristövaikutukset päästöinä.

Kuvio 10. Jätelaitoksen toiminnot ja ympäristövaikutukset Turun Seudun Jätehuolto Oy:tä (2006, 13) mukailten

Jätteiden syntyminen on tiiviissä yhteydessä tuotteiden elinkaareen sekä tuotannossa ja kulutuksessa tehtäviin päätöksiin, ja jätehuollon keinot ja mahdollisuudet vaikuttaa syntyvien jätteiden määrään ja laatuun ovat varsin vähäiset. Jätelaitosten arvoketju eli jätteiden keräys, kuljetus, lajittelu, kierrätys, käsittely ja loppusijoitus on tuotantolaitosten arvoketjun loppupää. Jätehuolto onkin mukana tuotteiden ja palvelujen elinkaareen perustuvissa ympäristöindikaattoreissa. Jätteisiin liittyvät tunnusluvut ovat osa tuottajien ympäristövastuun tunnuslukuja. Jätteiden määrän vähentäminen, hyödyntämisen lisääminen ja päästöjen rajoittaminen vaikuttavat myönteisesti tuottajien ja kuluttajien aiheuttamiin ympäristövaikutuksiin.

Jätteiden määrä tai niiden elinkaarensa aikana aiheuttama ympäristökuormitus eivät kuvaakaan mitenkään jätelaitosten toimintaa. Siksi ympäristökuormitusta kuvaavat indikaattorit, esimerkiksi ekologinen jalanjälki tai MIPS (vrt. s. 25), eivät ole käyttökelpoisia mittareita tässä tutkimuksessa.

Jätelaitosten sidosryhmät

Organisaation sidosryhmät voidaan jakaa liiketoimintapohjaisiin ja toimintaympäristöpohjaisiin sidosryhmiin. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat yrityksen sisäiset sidosryhmät, tuoteketjusidosryhmät ja muut tuotannon tekijöitä tarjoavat sidosryhmät. Jälkimmäisiä ovat taloudelliseen, poliittiseen ja yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön kuuluvat sidosryhmät. (Rohweder 2004, 195.) Jätelaitosten sidosryhmiä on koottu tämän ryhmitteilyn mukaisesti kuvioon 11.

Kuvio 11. Jätelaitoksen sidosryhmiä Rohwederiä (2004, 197) ja Hauta-Heikkilää (2006, 16) mukailten

Liiketoimintapohjaisista sidosryhmistä sisäisiä ovat omistajat, johtajat ja henkilöstö. Yhteistä näille on pysyvä suhde yritykseen, taloudellinen panostus ja välitön osallistuminen yrityksen päätöksentekoon tai päätösten toimeenpanoon. Tuoteketjusidosryhmiä ovat alihankkijat, joilla on pitkäaikainen suhde yritykseen ja sitä kautta taloudellisia intressejä, mutta ne eivät osallistu yrityksen päätöksentekoon. Muita tuotannon tekijöitä tarjoavien sidosryhmien kanssa liikesuhde on lyhytaikaisempi tai etäisempi. (Rohweder 2004, 195.)

Taloudellisen toimintaympäristön sidosryhmiä ovat muut saman alan toimijat sekä toimiala-, työmarkkina- ja kuluttajajärjestöt, joilla ei ole taloudellista suhdetta yrityksen kanssa. Poliittisen toimintaympäristön sidosryhmiä ovat viranomaiset ja poliittiset järjestöt, jotka vaikuttavat yrityksen toimintaan, etupäässä lainsäädännön kautta. Yhteiskunnallisen toimintaympäristön sidosryhmiä ovat yrityksen lähinaapurit, asukkaat ja yritykset, ja lisäksi kansalaisjärjestöt ja tutkijat. (Rohweder 2004, 196.)

Joukkotiedotusvälineet ovat paitsi itsenäinen sidosryhmä, myös muiden sidosryhmien yhteisesti käyttämä kanava vaikuttamiseen ja informaation välittämiseen. Useiden sidosryhmien mielikuva ja tiedot yrityksestä perustuvat pelkästään joukkotiedotusvälineiden välittämään informaatioon. (Rohweder 2004, 197.)

Jätelaitosten eri sidosryhmien tarpeita ja odotuksia jätelaitosten raportoinnille on kartoitettu haastattelutilaisuuksissa marras-joulukuussa 2004 (Hauta-Heikkilä 2006, 16). Taulukkoon 1 on koottu jätelaitosten keskeiset sidosryhmät ja niiden haastatteluissa esiin tulleet tarpeet ja odotukset.

*Taulukko 1. Sidosryhmien tarpeet ja odotukset jätelaitosten raportoinnille
Hauta-Heikkilää (2006, 16-21) mukailten*

Sidosryhmä	Tärkeää	Tietotarve	Odotukset	Hyöty
Liiketoimintapohjaiset sidosryhmät				
Kuntien edustajat (omistaja)	Haittojen minimoiminen, jäteneuvonta	Kuntakohtaiset tiedot, vertailukelpoisuus, reklamaatiot, asiakaskyselyt, vaikutusten kuvaaminen kansantajuisesti, henkilöstöön liittyvä raportointi	Olelliset asiat diagrammeina, rehellinen ja avoin viestintä; arvojen toteutuminen; tietoa ja tunnuslukuja taloudellisista, ekologisista ja sosiaalisista asioista	Kunnan imago-tekijä; osa kestävä kehityksen ja ympäristön tilan raportointia
Henkilökunta	Tietoisuuden lisääminen, lainsäädännön ennakointi	Yhteisiä tunnuslukuja kuljetusyritysten kanssa, vertailukelpoinen mittari jätteen synnyn ehkäisyyn, keräystehokkuus	Trendejä ja vertailua; myös suullista tiedottamista	Viestinnän työkalu, tärkeä imago-kokysymys
Henkilöasiakkaat (asukkaat)	Haittojen minimoiminen	Mitä jätehuolto maksaa, oman kunnan kehitystrendit	Asiat yksinkertaisesti ja vain keskeiset tunnusluvut	Tieto missä ollaan ja minne mennään
Jätteenkuljetusyritykset	Lajittelu, kaatopaikkojen kunto ja toimivuus	Tuottavat itse tietoja jätelaitosten raportointiin, muutokset ja kehitys	Mahdollisimman paljon vertailutietoa	Tietoa oman toiminnan suunnitteluun
Yhteistyöyritykset ja aliurakoitsijat	Hyödyntämistaste, ympäristövaikutukset	Jätteiden kuljetusmäärä, investoinnit, vertailu edellisiin vuosiin	Kansallinen raporttiformaatti; lainsäädäntövaatimusten täyttyminen	Neuvonnan työkalu ja tietolähde
Toimintaympäristöpohjaiset sidosryhmät				
Muut jätelaitokset	Toiminnan taso ja prosessien toiminta, päästöt	Toiminnan kokonaiskuormitus	Päämäärien toteutuminen; selkeät tunnusluvut ja suhteutus	Oman henkilökunnan koulutuksen väline
Asukas-yhdistykset	Haittojen minimoiminen, roskaantumisen estäminen	Projektit ja investointisuunnitelmat, haitta-aineet suhteessa suosituksiin	Asiat yksinkertaisesti ja vain keskeiset asiat	Tieto missä ollaan ja minne mennään
Muut yhdistykset ja järjestöt	Tehokas tiedottaminen	Kertymä jätelajeittain, hyötykäyttö	Vertailukelpoiset tunnusluvut	Motivoi lajitteluun ja kierrätykseen
Alueellisten ympäristökeskusten edustajat	Jätelain hierarkian noudattaminen	Saavat jo suurimman osan tiedoista seurantaraporteista	Edelleen erillinen viranomaisraportti; nykytilan, tavoitteiden, kehitystyön ja tulevaisuuden selkeä kuvaus	Osa jätehuollon ja ympäristönsuojelun edistämistä
Hallitus	Jätteen synnyn ehkäisy, yhteistyö	Hintakehitys suhteessa valtakunnan tasoon	Tunnuslukujen avaaminen kansanomaisesti; tiedotustilaisuudet	Tietoa historiasta ja suunnitelmista
Joukkotiedotusvälineet				
Tiedotusvälineet	Jättemäärien vähentäminen, jätehuollon toimivuus, riskit	Jätteenpolton vertailutietoja, hyötyjätteiden uusiokäyttö	Kustannukset	Mahdollinen tietolähde taustatietojen hakemiseen

Eri sidosryhmien tarpeet ja odotukset vastaavat enimmäkseen hyvän yhteiskuntavastuun raportoinnin ja tunnuslukujen yleisiä ominaisuuksia. Toisaalta sidosryhmillä on osittain keskenään ristiriitaisiakin odotuksia jätelaitosten raportoinnille: raportteja on toivottu sekä tiiviinä että laajoina; osa haluaa raportit mieluiten sähköisinä, osa taas ehdottomasti painettuina. Useilla sidosryhmillä on yhteisenä toiveena tunnuslukujen kehittäminen.

Jätelaitokset puolestaan odottavat sidosryhmävuorovaikutuksen lisäävän jätehuollon tuntemusta ja sitä kautta ymmärrystä ja hyväksyntää. Tavoitteena on myös yhteistyön edistäminen. Toimintatapoja ovat olleet esitteet, tiedotteet ja tilaisuudet. Vuorovaikutuksen tulokset näkyvät osittain jätteiden määränä ja jätteiden hyödyntämistäasteena. Tunnuslukuina on käytetty myös saatujen kontaktien määrää ja lehdistöseurannan tuloksia. (Joensuu 2004.)

5.3 Jätelaitosten taloudelliset vaikutukset

Jätteiden ympäristövaikutuksista on runsaasti tutkimuksia, mutta jätelaitosten taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista ei ole juurikaan tutkittua tietoa. Jätelaitokset tuottavat julkista palvelua ja niiden taloudellisen toiminnan mekanismi onkin pitkälti julkishallinnon organisaatioiden kaltainen. Suuri osa jätelaitoksista on pieniä toimijoita sekä liikevaihdon että henkilökunnan määrän suhteen. Niiden taloudelliset vaikutukset, varsinkin suhteessa ympäristövaikutusten torjuntaan, ovat vähäisiä.

Jätehuollossa merkittävimmät **kustannukset** aiheutuvat jätteen käsittelystä, hyödyntämisestä ja kuljetuksista. Kustannuksia aiheutuu myös kaatopaikan sulkemisesta ja jälkihoiosta, tarkkailu- ja valvontatoimista, hallinnon, talouden ja jäteneuvonnan järjestämisestä, vakuutuksista, investointien pääomakuluista sekä alihankintoina ostetuista palveluista, kuten koneurakoinnista. (Hauta-Heikkilä 2006, 12).

Kunnilla on oikeus kantaa jätehuollon kustannusten kattamiseksi **jättemaksua**. Jättemaksun on katettava vähintään käsittelypaikkojen perustamisesta, käytöstä, käytöstä poistamisesta ja jälkihoiosta aiheutuvat kustannukset. Jättemaksu peritään jätelain mukaan jätteiden tuottajilta, eli jätehuoltoa ei tueta verovarvilla (Jätelaitosyhdistys 2006, 16).

Kunta määrittää jätetaksan eli hinnoittelupolitiikan. Taksalla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan jätteiden tuottajia. Joistain palveluista voidaan olla perimättä maksua tai periä

alennettu maksu, kuten kotitalouksien ongelmajätteistä, ja toisaalla periä korkeampia hintoja näiden palvelujen rahoittamiseksi. Jättemaksu voidaan jakaa keräykseen ja kuljetukseen, jäteastioiden vuokraan, määriin ja tyhjennyskertoihin perustuviin vastaanotto- tai käsittelymaksuihin eri jätelajeille sekä kiinteisiin ekomaksuihin. (Kaila ym. 2006, 16; 35-38.) Jättemaksu sisältää kaatopaikalle loppusijoitettavan jätteen osalta jäteveroa (Jätelaitosyhdistys 2006, 17), jonka jätelaitokset tilittävät valtiolle.

Jätelaitosten **liikevaihto** koostuu siis erilaisista osista, jotka ovat pitkälti laitoksen omista päätöksistä ja toimenpiteistä riippumattomia. Liikevaihdon osatekijöitä voivat olla julkisvastuullisten ja liiketoiminnan jätteiden käsittelymaksut (omalta toimialueelta ja muualta), kiinteät ekomaksut ja jätekuljetukset. Lisäksi jätelaitos voi myydä vastaanotetuista jätteistä käsittelyn kautta valmistettuja tuotteita, esim. kompostimultaa, kierrätyspolttoainetta, haketta ja metallia. Jotta liikevaihdosta saisi tunnuslukuna vertailukelpoista tietoa, se pitäisi esittää jaettuna em. tekijöihin.

Tuottajavastuujärjestelmässä loppukäyttäjä, kuluttaja, maksaa jätehuollon osuuden kierrätysmaksuna tuotteen hinnassa. Tuottajavastuujärjestelmään kuuluvat tällä hetkellä sähkö- ja elektroniikkaromu (SER), paperi, pahvi-, kartonki-, ja lasipakkaukset, renkaat ja ajoneuvot (Jätelaitosyhdistys 2006, sanasto). Järjestelmän laajentamista muihin tuotteisiin tutkitaan. Jätelaitokset vastaanottavat tuottajavastuun alaisia jätteitä, mutta niiltä osin kuluttajilta enää peritää jättemaksua, vaan kustannuksista vastaa tuottaja.

Jätelaitokset toimivat omakustannusperiaatteella eli voittoa tuottamattomina laitoksina (Jätelaitosyhdistys 2006, 17). Omistajakunnat odottavat kuitenkin kohtuullista **tuottoa** sijoitetulle pääomalle (Kaila ym. 2006, 16). Kunnat sijoittavat jätelaitoksiin pääomaa ja antavat tarvittavia takauksia lainoille investointeja varten. Jäteyhtiö on arvonlisäverovelvollinen ja se maksaa jaettavasta voitostaan veroa (mt. 18).

Laki julkisista hankinnoista koskee myös kuntien omistamien jätelaitosten **hankintoja**. Kilpailuttamalla hankitaan esimerkiksi kaatopaikalla tarvittavia urakointipalveluja. Jos kunta on antanut jätteiden keräyksen ja kuljetuksen järjestämisen jätelaitokselle, jätelaitos hankkii kuljetuspalvelut kilpailuttamalla ne lain mukaisesti. Silloin kuljetus sisältyy jätelaitoksen laskentakokonaisuuteen ja sitä kautta talouden tunnuslukuihin. Jos taas kunta on päätenyt sopimusperusteiseen jätekuljetukseen, kiinteistöt ja yritykset tekevät kuljetusyritysten kanssa erillisen sopimuksen kuljetuksesta, eikä jätelaitoksella ole mitään

juridista suhdetta kuljetusyrittäisiin. Silloin tarkkojen tietojen saaminen kuljetusmaksuista tai muistakaan kuljetusten yhteiskunnallisista vaikutuksista voi olla hyvin hankalaa tai jopa mahdotonta, joten kuljetusten vaikutusten sisällyttäminen laskentakokonaisuuteen ja tunnuslukuihin ei todennäköisesti onnistu.

Ympäristölainsäädännössä asetetaan jatkuvasti yhä suurempia vaatimuksia jätteiden ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Jätelaitokset vastaavat kiristyviin vaatimuksiin lisäämällä **investointejaan**, erityisesti viime vuosina on suunniteltu jätteenpolttolaitoksia sekä biohajoavien jätteiden käsittely- ja hyödyntämislaitoksia. Kun suunnitellaan investointia jätteiden hyötykäyttöön perustuvaan laitokseen, taloudellisia riskejä aiheuttavat jätteiden määrän ja koostumuksen mahdollinen muuttuminen sekä kierrätyspolttoaineen kysyntä. Valtakunnallisen jätesuunnitelman linjausten mukaisesti Kauppa- ja teollisuusministeriö on voinut osallistua biokaasulaitosten investointikustannuksiin. Myös EU:n Life-tuki-ohjelmasta on saatu rahoitusta jätteiden synnyn ehkäisyprojekteihin.

Jätteenkäsittelyn ympäristöriskit voivat aiheuttaa myös taloudellisia riskejä. Ympäristöriskkejä pyritään torjumaan ennalta tiukan ympäristölupakäytännön ja lupaan perustuvan tarkkailun ja valvonnan kautta. Kun kaatopaikka aikanaan suljetaan, alue on maisemoitava, ja käytöstä poistetulla kaatopaikalla on vähintään 30 vuoden ajan tarkkailtava ympäristövaikutuksia ja huolehdittava vaikutuksista (Valtioneuvoston päätös kaatopaikoista 1997). Jälkihoidon kustannukset sisältyvät jätemaksuihin, ja taloudellisen riskin kattamiseksi jätelaitos tekee **jälkihoitovaruksen** (Jätelaitosyhdistys 2006, 16).

Keskeinen **taloudellisen tehokkuuden** mittari on jätemaksu. Yksinkertaistetusti: mitä taloudellisemmin jätehuoltopalvelua tuotetaan, sitä vähemmän tarvitaan jätemaksutuloja kustannuksia kattamaan. Jätemaksuun vaikuttavat kuitenkin jätelaitoksen tehokkuuden lisäksi myös useat laitoksesta riippumattomat tekijät, kuten aluerakenne, jätevero ja paikalliset hyödyntämismahdollisuudet.

Kuntaliitto seuraa ja tilastoi jätemaksuja kyselyin. Tärkeimpänä tuloksena julkaistaan kuntakohtaiset vertailukelpoiset tiedot jätemaksuista jätetonnin kohden (Suomen Kuntaliitto 2006).

5.4 Ympäristövaikutukset jätehuollossa

Jätehuollon toimiala on erittäin tiiviisti sidoksissa ympäristöön – jätelaitosten koko toimintaa tähtää jätteiden ympäristövaikutusten lieventämiseen. Suurin osa ympäristövaikutuksista nykyisenkaltaisessa jätehuollossa on peräisin loppusijoitetusta jätteestä ja sen käsittelystä. Kun päätetään uuden kaatopaikan tai käsittelylaitoksen sijainnista, on lain mukaan käytävä läpi perusteellinen ympäristövaikutusten arviointimenettely (YVA-menettely). Ympäristönsuojeluasetuksen mukaan kaatopaikkaa varten tarvitaan aina ympäristölupa. Valtioneuvoston kaatopaikkapäätöksessä (1997) ja ympäristönsuojelulaissa (2000) on annettu määräyksiä kaatopaikkojen tarkkailu- ja raportointivelvoitteista.

Seuraavassa kuvataan jätteiden ja jätehuollon vaikutuksia ympäristöön perustuen kirjallisuuteen ja lainsäädäntöön sekä laitospohjaisiin, YVA-menettelyjä ja ympäristölupia varten tehtyihin tutkimuksiin ja tarkkailuohjelmiin.

Materiaalivirrat

Materiaalivirtojen yhtenäinen, vertailukelpoinen määrittely on yksi JLRap II -projektin ensimmäisiä tavoitteita. Materiaaleja saapuu jätelaitoksiin jätestatuksella, tuotestatuksella ja kierrätysstatuksella.

Jätestatuksella vastaanotettavia jätelajeja jaotellaan jätelajiryhmiin jätteen tuottajan, ominaisuuksien, jäteverollisuuden ja käsittelytavan perusteella. Tuotteita voivat olla mm. loppusijoituksen peittomaat, prosessien tukiaineet ja kemikaalit. Hankalaksi materiaalivirtojen vertailun tekee se, että viranomaisten tulkinnan perusteella puhdaskin maamassa voi olla jätettä tai tuote – tulkinnalla on myös taloudellista vaikutusta jäteveron muodossa. Lisäksi jätelaitokset keräävät ja ohjaavat eteenpäin tuottajavastuun alaisia kierrätysmateriaaleja.

Materiaalit päätyvät loppusijoitetuina penkkaan tai hyötykäyttöön. Materiaalivirtojen hallinnasta aiheutuu päästöjä ilmaan, maaperään ja vesistöihin. Kaatopaikkapäätöksen ja ympäristöluvan tarkkailuohjelman mukaisesti jätelaitokset raportoivat jätettyttöjen ja penkereiden pinta-alan, tilavuuden, koostumuksen ja painumisen.

Vaikutukset ilman laatuun

Jätteet vaikuttavat ilman laatuun paikallisesti, alueellisesti ja globaalisti. Ilman laatuun syntyy vaikutuksia energian kulutuksesta jätteiden kuljetuksissa ja käsittelyssä sekä biohajoamisesta ja mahdollisesta jätteenpoltosta.

Jätteiden keräys kiinteistöiltä tapahtuu jäteautoilla. Päästöjä syntyy sitä enemmän, mitä useammin jäteauto pysähtyy ottamaan jätteitä kyytiin. Nämä päästöt purkautuvat suoraan asutuksen keskelle. Ihannetilanteessa keräyksiä olisi mahdollisimman harvoin ja yhdellä pysähdyksellä saataisiin kerättyä mahdollisimman paljon jätteitä. Tämä edellyttää keräysreittien huolellista suunnittelua (Jätelaitosyhdistys 2006, 14-15), mieluiten koko kerättävälle alueelle kokonaisuutena. Lisäksi kaatopaikat sijoitetaan yleensä asutuskeskusten ulkopuolelle (Ihalainen 2000, 76), jolloin jätteiden kuljetusmatkat ovat suhteellisen pitkiä. Kun jätteiden käsittelyä on keskitetty isompiin yksiköihin, jätekuljetukset ovat pidentyneet edelleen. Keräyksen ja kuljetusten ympäristövaikutuksista voi olla vaikea tai mahdoton saada tarkkoja tietoja, jos jätteenkuljetus on hoidettu sopimusperusteisesti.

Kuljetuksista aiheutuvien päästöjen tarkkailu ei sisälly kaatopaikkapäätökseen. Keräyksen ja kuljetuksen päästöjä voidaan laskea ajoneuvotyyppien ja kilometrien perusteella VTT:n LIISA-mallia käyttäen (Suunnittelukeskus 2005, 84). Päästöjä voitaisiin vertailla riittävällä tarkkuudella myös keräysautojen ajankäytön perusteella: mitä vähemmän aikaa kuorman keräämiseen ja kuljetukseen kuluu, sitä taloudellisempaa keräystyö on ja samalla sitä vähemmän aiheutetaan ympäristöhaittoja (Kaila ym. 2006, 55-56).

Myös jätteiden käsittelyssä tarvitaan energiaa. Jätteiden lajittelu ja esikäsittely tapahtuvat koneellisesti, samoin loppusijoitettavan jätteen tiivistäminen, tasoittaminen, peittäminen ja maisemointi edellyttävät moottorikäyttöisiä työkoneita. (Ihalainen 2000, 68-69.)

Erityisesti kaatopaikoille ominainen ilman laatuun liittyvä ongelma on kaatopaikkakaasu eli biokaasu. Se on jätteisiin sisältyvän orgaanisen aineen hajoamisen tuloksena syntyvää kaasua, joka on pääosin metaania ja hiilidioksidia. Kasvihuonekaasuna metaani on 20 kertaa haitallisempaa kuin hiilidioksidi. Se aiheuttaa globaalia lämpenemistä ja ilmastomuutosta. Lisäksi kaatopaikkakaasun sisältämä rikkivety haisee epämiellyttävälle ja metaani saattaa aiheuttaa räjähdysvaaran. (Suunnittelukeskus 2005, 94-96.)

Metaania syntyy anaerobisessa hajoamisessa. Loppusijoitettu orgaaninen jäte hajoaa aluksi aerobisesti lahoamalla ja myöhemmin anaerobisesti, kun jätepengeri tiivistyy ja peittyy maalla ja happi loppuu. (Ihalainen 2000, 76.) Kaatopaikkapäätöksen minimivaatimus on, että kaatopaikkakaasu on kerättävä talteen ja poltettava. Poltettaessa metaani hajoaa hiilidioksidiksi ja vedeksi (Suunnittelukeskus 2005, 96). Kerättyä metaania voidaan käyttää myös kaukolämmön tuotantoon. Toimintaa kuvaavia mittareita ovat talteen kerätyn kaatopaikkakaasun määrä ja hyödyntäminen (Hauta-Heikkilä 2006, 13; 58).

Kaatopaikkakaasun kertymistä ja purkautumista on kaatopaikkapäätöksen perusteella seurattava niin, että kaasun muodostumisesta saadaan luotettavat tiedot kaatopaikan kaikilla osilla. Ilmapäästöjen ja hajujen leviämiseen vaikuttavat säätila ja tuulen suunta. Tuuli voi levittää paikallisia päästöjä laajallekin alueelle. Tuulen suunnan ja voimakkuuden ohella ilman kosteus, lämpötila ja paine vaikuttavat päästöjen leviämiseen. Biohajoavalle jätteelle on annettu biojätestrategiassa raju vähentämistavoite. Jatkossa yhä suurempi osa biojätteistä ja puhdistamolietteistä kompostoidaan laitosmaisesti, mädätetään suljetuissa reaktoreissa (Jätelaitosyhdistys 2006, 6-7) tai poltetaan.

Jätteenpoltossa vähennetään kaatopaikalle loppusijoitettavan biohajoavan jätteen määrää ja sen aiheuttamia haittoja. Samalla hyödynnetään jätettä jätestrategian mukaisesti energiana. Tällä hetkellä Suomessa on vain yksi yhdyskuntajätteen polttoon suunniteltu voimalaitos (Jätelaitosyhdistys 2006, 8), mutta useita polttolaitoksia on suunnitteilla. Lajittelun jätteen polttamisesta aiheutuvat päästöt saadaan nykytekniikalla vähäisiksi. Polttamisesta syntyy loppusijoitettavaa tuhkaa ja kuonaa, mutta ne eivät sisällä orgaanista ainesta eli kaatopaikkakaasua ei synny. Lisäksi tuhkan tilavuus on huomattavasti pienempi kuin jätteen tilavuus ennen polttamista. (Jätelaitosyhdistys 2006; 9; Ihalainen 2000, 73-74.) Jätteenpolton hyötyjä ja haittoja voidaan tarkastella ympäristövaikutusten lisäksi ainakin jättepolitiikan ja energiapolitiikan näkökulmista. Tässä opinnäytetyössä ei oteta kantaa jätte- tai energiapoliittisiin tekijöihin.

Jätteenkäsittely aiheuttaa myös pölypäästöjä. Ne rajoittuvat yleensä kaatopaikka-alueelle ja muutaman sadan metrin päähän alueesta (Suunnittelukeskus 2005, 129). Pölyäminen aiheuttaa työturvallisuusriskin, ja pöly yhdessä metaanin räjähdysvaaran kanssa lisää tulipalojen riskiä. Ilman pölypitoisuutta tarkkaillaan mittauspisteissä kaatopaikka-alueella ja sen lähiympäristössä.

Vaikutukset maaperään, pohjavesiin ja vesistöihin

Jätteiden käsittelyprosessissa tarvitaan puhdasta vettä suhteellisen vähän. Jätevettä syntyy biohajoamisen tuloksena. Jätevettä syntyy myös, kun jätteissä oleva kosteus ja kaatopaikalle satava vesi suotautuvat jätteenkoreen läpi. Jätteistä liukenee veteen haitta-aineita. Salaojia pitkin nämä suotovedet kerätään talteen ja johdetaan käsiteltäväksi.

Laitos voi itse puhdistaa jätevettä ja johtaa sen takaisin luontoon tai hyödyntää omissa prosesseissaan. Jätevesiä voidaan myös johtaa jätevedenpuhdistamolle käsiteltäväksi. Näin kaatopaikkavedet eivät normaalitilanteessa aiheuta muutoksia maaperän, pohjaveden tai vesistöjen laadulle, vaan mahdollinen kuormitus tapahtuu jätevedenpuhdistamon kautta. (Ihalainen 2000, 76; Suunnittelukeskus 2005; 90.)

Kaatopaikan vaikutuksia maaperään, pohjavesiin ja vesistöihin seurataan vesien tarkkailusta tuotettujen raporttien avulla. Kaatopaikkaveden määrää ja haitta-ainepitoisuutta tarkkaillaan eri puolilla kaatopaikka-aluetta ja sen lähiympäristössä. Lisäksi tarkkaillaan pohjaveden ja lähistön talouskaivojen veden laatua.

Vaikutukset kasvillisuuteen, eläimistöön ja luonnon monimuotoisuuteen

Kaatopaikan perustamisvaiheessa varmistetaan YVA-menettelyllä, että kaatopaikka ei uhkaa luonnon monimuotoisuutta eikä tuhoa arvokkaita luontokohteita. Kaatopaikan vaikutukset eläimistöön ovat kahdensuuntaisia. Luonnonvaraiset eläimet siirtyvät yleensä pois melun takia ja elinolosuhteiden muuttuessa. Toisaalta lisääntyvät haittaeläimet eli lokit, rotat ja karpäset, jotka pystyvät hyödyntämään kaatopaikkajätteen sisältämiä ruuantähteitä. Haittaeläimet voivat karkottaa alueelta muita eläinlajeja ja häiritä lähiasutusta sotkemalla paikkoja. (Suunnittelukeskus 2005, 97-98.)

Kun kaatopaikan käyttäminen lopetetaan, jätteenkoreet peitetään maamassoilla ja tiivistetään ja kaatopaikka-alue maisemoidaan istutuksin. Kaatopaikkakaasu voi haitata paikallisesti kasvillisuutta ja maisemointia. Kaasu heikentää kasvuolosuhteita aiheuttamalla happivajausta, jolloin maisemointi-istutukset ja reuna-alueen puut voivat kuolla. Vaikutusalue on joitakin satoja metrejä kaatopaikka-alueen ympärillä. (Suunnittelukeskus 2005, 96; 129) Ympäröivä kasvillisuus on oleellinen, kun melun, pölyn ja roskien leviämistä lähiympäristöön pyritään ehkäisemään.

Lakisääteinen ympäristöraportointi

Jätelakiin ja ympäristölupaan perustuvan raportoinnin tavoitteena on jätelaitosten tarkkailutulosten yhteen kokoaminen ja myös tuloksia selittävien taustatietojen esittäminen. Raporttien tärkein tehtävä on ympäristötavoitteiden ja lupaehtojen noudattamisen seuranta. (Niemi & Heinonen 2000, 12.) Jätelaitokset toimittavat vuosittain tarkkailuohjelman mukaisen seuranta- ja tarkkailuraportin alueelliselle ympäristökeskukselle. Raportissa esitetään tarkkailuohjelman mukaisesti mm. seuraavia tietoja (mt. 67 mukaillen):

- lyhyt kuvaus jätelaitoksen toiminnasta
- tiedot vastaanotetun ja vastaanottamatta jätetyn jätteen määrästä jätelajeittain
- kuvaus tarkkailun toteuttamisesta kuluneena vuonna
- yhteenveto tarkkailuohjelman seurantatiedoista taulukkoina ja graafisina kuvioina
- jätetäytön seuranta
- selvitys ympäristökuormituksesta ja haittojen torjunnasta
- selostus olosuhteissa, maankäytössä ym. tapahtuneista muutoksista
- selvitys mahdollisista ongelmista näytteenotossa ja määrityksissä
- selvitys poikkeuksellisista tapahtumista ja poikkeamisesta suunnitelmista
- tarkkailuohjelman tarkoituksenmukaisuuden arviointi ja mahdolliset ohjelman kehittämistarpeet.

Ympäristöhallinto kokoaa tarkkailutulokset tietokantaan, jonka tietoja käytetään jätealan valtakunnalliseen valvontaan, kehittämiseen ja tutkimukseen sekä jätepolitiikan vaikuttavuuden arviointiin (Niemi & Heinonen 2000, 12). Tietokannasta julkaistaan yhteenvetoja, ja tietoja voidaan edelleen tiivistää ympäristöindikaattoreiksi (mt. 75). Velvoitetarkkailun tuottamat tiedot ovat keskeinen lähtökohta myös jätelaitosten vapaaehtoiselle ympäristöraportoinnille ja sidosryhmätiedottamiselle.

5.5 Jätelaitosten sosiaalinen vastuu

Jätelaitokset ovat suhteellisen pieniä työllistäjiä, joten yhtenäisiä ja vertailukelpoisia henkilöstötunnuslukuja ei vielä ole kovin paljoa mietitty. Suomessa on jo lainsäädännön kautta asetettu eettisen toiminnan minimitaso hyvin korkealle mm. ihmisoikeuskysymysten ja syrjinnän, pakkotyön, yhdistymisvapauden ja lahjonnan suhteen.

Kiristytvä lainsäädäntö ja muut jätehuollolle asetetut vaatimukset lisäävät jätelaitosten henkilökunnan asiantuntemuksen tarvetta. Henkilöstön määrää, työsuhteiden tyyppiä, vaihtuvuutta ja koulutusmääriä seurataan ja raportoidaan jo nykyisin useissa jätelaitoksissa (Hauta-Heikkilä 2006, 13; 28; 59). Henkilökunnan määrän vertailukelpoisuutta mit-

tarina hankaloittaa se, että osa työtehtävistä voi olla ostettu alihankintoina tai teetetty vuokratyövoimalla.

Vaikutukset ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen

Jätteenkäsittelylaitoksen sijoittuminen on lopullinen ratkaisu, joka rajoittaa pysyvästi alueen muuta käyttöä ja kehittämistä. Merkittävin sosiaalinen vaikutus liittyy alueen identiteettiin. Kaatopaikan imago on huono eikä sen lähiympäristöä pidetä viihtyisänä, jolloin lähialueen kiinteistöjen arvo ja arvostus heikkenevät. Kaatopaikka haittaa alueen virkistyskäyttöä ja rumentaa maisemaa. Jätteenkäsittely aiheuttaa raskasta liikennettä, joka häiritsee asutusta ja huonontaa liikenneturvallisuutta. (Suunnittelukeskus 2005, 110.)

Melua aiheutuu jäteautoliikenteestä sekä jätteen käsittelystä ja siirtokuormauksesta. Melusta on haittaa, kun melutaso ylittää 55 dB, jolloin puheen kuuleminen vaikeutuu. Jatkuva melu heikentää kuuloa ja vaikuttaa myös psyykkisesti haitallisesti. (Suunnittelukeskus 2005, 102.) Melun tarkkailusta ei ole annettu velvoitteita kaatopaikkapäätöksessä. Jos melun tarkkailuvelvoite sisältyy ympäristölupaan, melutasoa seurataan melumittauksin.

Kaatopaikkakaasun sisältämät rikkiyhdisteet aiheuttavat hajuhaittoja kaatopaikan läheisyydessä. Hajua torjutaan samoilla keinoilla kuin kaatopaikkakaasun haittoja. Hajua aiheuttavien toimenpiteiden oikea ajoitus voi jo vähentää koettua hajuhaittaa. (Suunnittelukeskus 2005, 113.) Hajua mitataan tarkkailemalla ilman rikkipitoisuutta mittauspisteissä, joillain alueilla toimii myös hajuraateja. Lisäksi kirjataan hajuvälitukset (mt. 131).

Ilmaan nousevan pölyn mikrobipitoisuus voi olla korkea. Kaatopaikka-alueen hengitysilmassa voi olla myös tauteja aiheuttavia mikrobeja. (Suunnittelukeskus 2005, 103.) Terveysriski kohdistuu lähinnä kaatopaikan työntekijöihin ja liittyy työturvallisuuteen. Työturvallisuuden avaintekijä on ammattitaitoinen ja motivoitunut henkilökunta.

Jos kaatopaikan päästöt ilmaan, maaperään, vesistöihin ja pohjavesiin saadaan ehkäistyä tehokkaasti, elinoloja ja viihtyvyyttä häiritsevät vaikutukset rajoittuvat kaatopaikan välittömään läheisyyteen. Kaatopaikan ympärille voidaan perustaa suoja-alue, jonka puusto vähentää pölyn, melun ja roskaantumisen sekä maiseman pilaantumisen haittoja. (Suunnittelukeskus 2005, 129.)

Sosiaalisten vaikutusten arviointi sisältyy YVA-menettelyyn, joka toteutetaan, kun jäteenkäsittelylaitosta perustetaan tai laajennetaan. Sosiaalisia vaikutuksia ei yleensä enää arvioida toiminnassa tai jälkihoitovaiheessa olevan laitoksen tai kaatopaikan osalta. Niitä voitaisiin haluttaessa selvittää esimerkiksi asukaskyselyin.

Muita jätehuollon vaikutuksia

Jätehuollon palvelutehtävä määritellään kunnan ja palveluntuottajan eli jäteyhtiön välisessä sopimuksessa. Jätehuollon omistajana ja tilaajana kunta määrittää halutun palvelutason. (Kaila ym. 2006, 29.) Palvelutason luotettava mittaaminen on kuitenkin hankalaa, koska kokemus saadusta palvelusta on myös subjektiivista. Osa koettua palvelutasoa on jätemaksun määrä. Nykyisin palvelutason osatekijöitä voidaan mitata esimerkiksi jätetipisteiden määränä materiaalityyppien suhteessa asukasmäärään ja jätetipisteiden saavutettavuuteen (Hauta-Heikkilä 2006, 59; 62). Jätelaitoksilla olisi tarvetta yhtenäisille asiakas-tyytyväisyyden mittareille.

Jätelaitosten viestintä on pääasiassa jäteneuvontaa ja tiedottamista. Jätteen synnyn ehkäisy on lakisääteinen velvoite, mutta se ei ole jätelaitosten ydintoimintaa. Ensisijaisia keinoja jätteen synnyn ehkäisyssä ovat neuvonta ja valistus. Niiden toteutumista seurataan esimerkiksi tempausten ja tilaisuuksien määränä, asiakaskontaktien määränä sekä neuvonnan, tiedotuksen ja asiakaspalvelun kustannuksina. Tavoitteiden toteutumista voitaisiin seurata myös jätemäärinä tai jätteiden hyödyntämistasteena, mutta silloin pitäisi pysyä seuraamaan myös niitä jätevirtoja, jotka eivät tule kuntien järjestämän jätehuollon kautta (Kaila ym. 2006, 27). Materiaalivirtoihin vaikuttavat hyvin merkittävästi myös monet muut tekijät, mm. luonnonvarojen käyttö sekä tuotteiden elinkaari.

Jätevirtoihin vaikuttaa siis useita tekijöitä, joista suuri osa on jätelaitosten kannalta ulkoisia olosuhteita. Alueen asumistiheys ja etäisyydet vaikuttavat erityisesti keräykseen ja kuljetukseen ja sitä kautta jätehuollon palvelutasoon. Energiahyödyntämiseen vaikuttaa energiantuotannon infrastruktuuri, aineena hyödyntämiseen taas kierrätysmateriaalien ja energian hinta. (Kaila ym. 2006, 51.)

6 TUTKIMUKSEN TULOS: GRI-TUNNUSLUKUPATTERISTO

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia, miten jätelaitosten ympäristövastuu raportoidaan GRI-tunnuslukujen mukaisesti ja mitkä GRI-tunnusluvut soveltuvat jätelaitosten taloudellisen ja sosiaalisen vastuun raportointiin. Tuloksena syntyi jätelaitoksille sovellettu GRI-tunnuslukupatteristo, joka kuvaa jätelaitosten yhteiskuntavastuuta eri osa-alueilla. Osana tutkimuksen tulosta syntyi jätehuollon toimialan kuvaus yhteiskuntavastuun näkökulmasta (luku 5). Se tarjoaa JLRap II -projektille tausta-aineistoksi koosteen jätelaitosten yhteiskuntavastuuseen liittyvistä tekijöistä ja tutkimukselle perusteluja tunnuslukuihin liittyvistä valinnoista ja päätöksistä.

Keskeisenä tuloksena esitetään raportoitaviksi valitut tunnusluvut soveltamis- ja laskentaohjeineen. Tunnuslukujen tarkistuslista on esitetty liitteessä 4. Tarkistuslistassa on perusteltu kaikkien läpikäydyn 94 tunnusluvun osalta niiden soveltuvuus tai soveltumattomuus jätelaitoksille. Raportoitaviksi valituille tunnusluvuille on määritetty tarvittavat laskenta- tai soveltamishjeet. Raportoitaviksi valittujen tunnuslukujen määrät yhteiskuntavastuun osa-alueittain on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Raportoitavien tunnuslukujen määrä osa-alueittain

Osa-alue	● Raportoitaan, kpl	● Soveltuu osittain, kpl	○ Ei raportoida, kpl	Yhteensä kpl
EC1 – EC9 Taloudellinen vastuu	4	-	5	9
EN1 – EN30 Ympäristövastuu	20	4	6	30
LA1 – LA14 Työntekijät ja työolot	5	1	8	14
HR1 – HR9 Ihmisoikeudet	-	-	9	9
SO1 – SO8 Yhteiskunta	1	-	7	8
PR1 – PR9 Tuotevastuu	1	2	6	9
GRI-ohjeisto yhteensä, kpl	31	7	41	79
PA1 – PA15 Julkinen sektori	12	3	-	15
Tunnusluvut yhteensä, kpl	43	10	41	94

GRI-ohjeiston 79 tunnusluvusta soveltuu jätelaitoksille 31, lisäksi seitsemän tunnuslukua voi soveltua riippuen laskentakokonaisuudesta tai soveltuu osittain. Julkisen sektorin 15 tunnusluvusta 12 soveltuu kaikille jätelaitoksille. Loput kolme voisivat soveltua niille jätelaitoksille, jotka eivät ole osakeyhtiöitä eivätkä liikelaitoksia.

Taloudellisen vastuun GRI-tunnusluvut

Taloudellisen vastuun yhdeksästä tunnusluvusta katsottiin jätelaitosten raportointiin soveltuviksi neljä:

- EC1** Taloudellisen lisäarvon tuottaminen
- EC2** Ilmastonmuutokseen liittyvät taloudelliset vaikutukset, riskit ja mahdollisuudet
- EC4** Valtiolta saadut merkittävät avustukset ja tuet
- EC8** Vaikutus ja investoinnit yleisen paikallisen infrastruktuurin kehittämiseen

Jo jätelaitosten liikevaihdon määrittely osoittautui haasteelliseksi. Se päätettiin jakaa osiin vertailukelpoisuuden toteuttamiseksi. Ilmastonmuutoksen torjunnassa jätelaitoksilla on keskeinen rooli, mutta siitä ne raportoivat ympäristölähtöisesti. Jätelaitosten kaikki tuotannolliset investoinnit tulkittiin yleishyödyllisiksi infrastruktuuri-investoinneiksi, koska niiden tarkoitus ei ole voiton tuottaminen, vaan jätteiden käsittely tehokkaasti ja ympäristöystävällisesti.

Ympäristövastuun GRI-tunnusluvut

Ympäristövastuu on jätelaitosten toiminnassa keskeistä, joten ympäristövastuun osialueelta on eniten raportoitaviksi valittuja tunnuslukuja. Osa raportoitavista tunnusluvuista yhdistettiin kokonaisuuksiksi toisten, niihin läheisesti liittyvien tunnuslukujen kanssa. GRI-ohjeiston 30 ympäristötunnusluvusta esitetään 20 kokonaan ja neljä osittain raportoitavaksi:

- EN1, EN2, EN22, EN24, EN27** Materiaalivirrat
- EN3, EN5, EN6, EN18** Energian kulutus, tuotanto ja säästäminen
- EN8, EN10, EN21** Vesitase
- EN11, EN12, EN25** Luonto- ja vesistötarkkailut
- EN13** Suojellut ja kunnostetut elinympäristöt
- EN14** Luonnon monimuotoisuuden hallinta
- EN16** Välittömät ja välilliset kasvihuonekaasujen päästöt
- EN23** Merkittävät kemikaali-, öljy- ja polttoainevuodot
- EN30** Ympäristönsuojelun menot ja ympäristöinvestoinnit.

Laskentakokonaisuudesta riippuva raportointi:

- EN4, EN7** Välillinen energiankulutus ja sen vähentäminen
- EN20** Typen ja rikin oksidien päästöt ja muut merkittävät päästöt ilmaan
- EN27** Kuljetusten ja matkustamisen ympäristövaikutukset.

Materiaalit ja jätteet on loogista käsitellä jätelaitoksissa yhtenä kokonaisuutena. Energian kulutukseen, tuotantoon ja säästämiseen liittyvät tunnusluvut käyttävät osittain samoja lähtötietoja, joten ne kannattaa käsitellä yhdessä. Samoin veteen liittyvät asiat käsitellään yhdessä. Vesistä jätelaitokset raportoivat jo nykyisin ympäristölupaan perustuen laajemmin kuin mihin GRI-ohjeisto velvoittaa. Luonto- ja vesistötarkkailuja lähtötietoinaan käyttävät tunnusluvut on järkevää raportoida yhtenä kokonaisuutena.

Lisäksi jotkut tunnusluvuista voivat soveltua jätelaitoksille riippuen laskentakokonaisuudesta eli kuljetusten (ja jätteenpolton) hallinnoinnista. Näiden osalta ei ole esitetty laskentaohjeita.

Sosiaalisen vastuun GRI-tunnusluvut

Henkilöstövuonon 14 tunnusluvusta esitetään jätelaitoksille soveltuvaksi viittä:

- LA1** Työntekijöiden määrä työsuhteen ja työsopimuksen mukaan
- LA2** Työntekijöiden keski-ikä, sukupuolijakauma ja vaihtuvuus
- LA6** Työsuojelutoiminnan kuvaus
- LA7** Työtapaturmataajuus ja sairauspoissaolot
- LA10** Koulutus henkilöstöryhmittäin.

Neljässä henkilöstövuonon LA-tunnusluvussa on GRI-ohjeiston sijasta käytetty laskentaohjeena Kirjanpitolautakunnan toimintakertomusohjetta (2006). Tietosuojakäytäntöjen mukaan sellaisia henkilöstötunnuslukuja, jotka koostuvat alle kuuden henkilön tiedoista, ei julkaista. Koska jätelaitokset ovat keskimäärin pieniä työllistäjiä, osa tunnusluvuista katsottiin tästä syystä soveltumattomiksi. Loput karsituista tunnusluvuista eivät ole olennaisia Suomen lainsäädännön johdosta.

Kaikki yhdeksän ihmisoikeuksien HR-tunnuslukua karsittiin epäolennaisina perustuen Suomen lainsäädäntöön ja olosuhteisiin. Jos jätelaitos tähtää A- tai B-tason GRI-raporttiin, täytyy myös ihmisoikeuksien tunnuslukuja esittää tai perustella.

Suurin osa yhteiskuntaan liittyvän vastuun SO-tunnusluvuista ei ole olennaisia tai relevantteja jätelaitosten tunnuslukuina. Kahdeksasta tunnusluvusta soveltuu jätelaitoksille yksi:

SO1 Toimintojen vaikutukset yhdyskuntiin.

Jätelaitokset eivät harjoita liiketoimintaa, joten tuote- ja palveluvastuun PR-tunnusluvut eivät markkinointiviestinnän osalta sovellu jätelaitoksille. Yhdeksästä tunnusluvusta vain yhden katsottiin olevan sekä olennainen että soveltuva:

PR5 Asiakastyytyväisyyteen liittyvät käytännöt ja asiakastyytyväisyyskyselyt.

Julkishallinnon täydentävät GRI-tunnusluvut

Julkishallinnon täydentävistä tunnusluvuista kaikki 15 katsottiin periaatteessa soveltuviksi jätelaitoksille. Ne kuvaavat jätelaitosten erityistä roolia julkisen palvelun tuottajana.

PA1 Organisaation suhde muihin julkishallinnon viranomaisiin

PA2 Kestävän kehityksen määritelmä ja periaatteet

PA3 Näkökulmat, joille on luotu kestävän kehityksen politiikka

PA4 Näkökulmiin liittyvät tavoitteet

PA5 Näkökulmien ja tavoitteiden määrittämisprosessin kuvaus

PA6 Mittaaminen, tulokset, prosessin tarkkailu, edistyminen, jatkuva parantaminen, arviointi, ja kohteet seuraavalle jaksolle

PA7 Sidosryhmien rooli ja sidosryhmävuorovaikutus

PA8 Bruttomenot maksutyypeittäin

PA9 Bruttomenot pääluokittain

PA10 Pääomamenot pääluokittain

PA11 Hankintapolitiikan kuvaus kestävän kehityksen osalta

PA12 Kuluja ja taloudellisia sitoumuksia ohjaavat kriteerit

PA13 Hankintakäytäntöjen ja julkisen politiikan yhteyksien kuvaus

PA14 Ympäristömerkittyjen, sos. merkittyjen tai sertifioitujen hankintojen toteutuma

PA15 Tarjottujen palvelujen tehokkuuden ja hyödyn arvioinnin tulokset sekä toimenpiteet palvelutarjonnan kehittämiseksi.

Julkishallinnon taloudellisen vastuun tunnusluvut PA8 – PA10 voisivat soveltua taloudellisen vastuun tunnusluvuiksi niille jätelaitoksille, jotka eivät ole osakeyhtiöitä eivätkä liikelaitoksia. Laki julkisista hankinnoista koskee jätelaitosten kynnysarvon ylittäviä hankintoja, joten julkishallinnon hankintoja koskevat tunnusluvut PA11 – PA13 soveltuvat niille paremmin kuin EC6-tunnusluku.

Voittoa tavoittelevilla yrityksillä tehokkuuden ja hyödyn tunnusluku on liikevoitto. Voittoa tavoittelemattomien julkishallinnon organisaatioiden tehokkuutta ja hyötyä kuvataan tunnusluvulla PA15. Jättemaksuun katsottiin vaikuttavan liian monia jätelaitoksesta riippumattomia ja vertailukelvottomia tekijöitä. Jätelaitosten tehokkuuden ja hyödyn mittariksi kehitetään JLRap II -projektissa palvelutasoa kuvaavia vertailukelpoisia tunnuslukuja. Tässä vaiheessa ehdotetaan kustannuksiin perustuvaa tunnuslukua – liikevaihdon ja resurssien käytön kustannusten suhdetta – yhdistettynä vertailukelpoiseen asiakastyytyvääisyyttä kuvaavaan tunnuslukuun.

Tunnusluvut yhteiskuntavastuun raportissa

Yhteiskuntavastuun raportissa esitetään laskettujen tunnuslukujen lisäksi myös laskenta-kaavat ja lähtötietoina käytetyt perusluvut. GRI-ohjeiston mukaisesti esitetään absoluuttinen mittaustulos. Lisäksi tulos voidaan suhteuttaa vertailukelpoiseksi jakamalla se toiminnan laajuutta kuvaavalla tunnusluvulla. Tulokset esitetään kolmelta vuodelta ja myös tavoite tulevalle kaudelle.

Raportit laaditaan kunkin jätelaitoksen oman, persoonallisen ilmeen mukaisina. Asiat esitetään raportissa loogisessa järjestyksessä ja tunnuslukujen tiedot omassa asiayhteydessään. Lisäksi raportissa esitetään GRI-sisältöindeksi, jossa viitataan sivunumeroin tai kappalenumeroin siihen kohtaan raporttia, jossa tunnusluvun tulos on käsitelty.

GRI-ohjeiston mukainen yhteiskuntavastuun raportti sisältää tunnuslukujen lisäksi raporttoivan organisaation strategian ja profiilin sekä raportointiperiaatteiden, hallintokäytäntöjen ja johtamisjärjestelmien kuvaukset. Näiden raportointia ja sisältöä jätelaitoksissa määritetään ja ohjeistetaan JLRap II -projektin tuloksena syntyvässä raportointiohjeessa.

7 TUTKIMUKSEN ONNISTUMISEN ARVIOINTI

Seuraavassa arvioin tutkimuksen lopputulosta ja tutkimusprosessin aikana tehtyjä valintoja. Lisäksi tarkastelen tutkimuksen validiteettiin ja reliabiliteettiin liittyviä kysymyksiä.

7.1 Tuloksen arviointi

Tutkimuksen tuloksena syntyi tavoitteen mukaisesti GRI-ohjeistoon perustuva tunnuslukupatteristo laskenta- ja soveltamisohjeineen. JLRap II -projektin asiantuntijoiden mukaan raportoitavaksi valitut ja määritetyt 31 GRI-G3-ohjeiston mukaista tunnuslukua ja julkisen sektorin tunnusluvut ovat jätehuollon toimialalle soveltuvia ja olennaisia. Useat ympäristövastuun tunnusluvuista käyttävät lähtötietoina ympäristölupaan perustuvan la-
kisääteisen raportoinnin tietoja.

Osa GRI-tunnusluvuista on laadullisia ja kuvailevia, mutta raportoitavaksi valittujen tunnuslukujen joukossa on myös numeerisia, vertailukelpoisiksi suhteutettavia tunnuslukuja. Laskenta- ja soveltamisohjeet varmistavat osaltaan tunnuslukujen vertailukelpoisuutta aikasarjoina ja jätelaitosten välillä.

Jätehuollon toimialasta pyrittiin saamaan syvälinen ymmärrys. Toimialan kuvaus yhteiskuntavastuun näkökulmasta on osa tulosta ja toimii tausta-aineistona projektille. Jätehuolto osoittautui toimialana haastavaksi. Jätelaitosten rooli julkisten palvelujen tuottajina sekä niiden tavoitteet ja toimintaperiaatteet poikkeavat voittoon tavoittelevista liikeyrityksistä. Joku toinen toimiala olisi voinut olla "helpompi", mutta ei ehkä yhtä kiinnostava tai merkittävä. Jätelaitosten tehtävä jätteiden ympäristövaikutusten lieventämisessä on selkeä. Taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset taas olivat hankalampia saada esiin.

Projektissa mukana olevilla jätelaitoksilla on vahva tahto määrittää ja ottaa käyttöön toimialan yhteisiä tunnuslukuja. GRI-tunnuslukujen lopullisen toimivuuden osoittamiseen käytännössä tarvitaan myös runsaasti aikaa ja kokeiluja, joihin opinnäytetyön puitteissa ei ollut resursseja. GRI-tunnusluvut onkin syytä testata mahdollisimman monessa projektissa mukana olevassa jätelaitoksessa ja tarvittaessa täsmentää soveltamisohjeita saatujen kokemusten perusteella. Tässäkin suhteessa tutkimus täytti projektin asettaman tavoitteen: se tuotti hyödyntämiskelpoista aineistoa projektille.

7.2 Tutkimusprosessin reflektointi

Kun opinnäytetyö tehdään osana projektia, on tutkimusta tehtävä projektin ehdoilla. Projekti käynnistyi hitaammin kuin olisin toivonut – opinnäytetyöprosessi kesti yhteensä vuoden. Toisaalta oli hyvää aikaa rauhassa opiskella aihetta ja tutustua lähteisiin, ja GRI-G3-versio ehti ilmestyä tutkimuksen kannalta ajoissa. On myös ymmärrettävää, että 26 jätelaitoksen kanssa projektin käynnistäminen ottaa oman aikansa. Toki oli erittäin ilahduttavaa, että suurin osa jätelaitoksista halusi lähteä mukaan projektiin. Se lisää projektin tulosten vakuuttavuutta.

Tutkimusongelman kytkentä käytäntöön oli välitön, koska tutkimus toteutui projektin yhteydessä ja tunnuslukuja määritettiin yhdessä jätelaitosten edustajien kanssa. Projektin kautta olen päässyt seuraamaan jätelaitosten toimintaa läheltä. Kokouksissa olen saanut uusinta tietoa jätealasta ja kuullut arvokkaita kokemuksia laitosten käytännön arjesta ongelmiseen ja vaihtelevine olosuhteineen. On mahdollista, että tavoitin myös hiljaista tietoa, ainakin sain selville asioita, joista ei kerrottu kirjallisuudessa.

Projektin kannalta teemaryhmien työ lähti hienosti käyntiin. Teemaryhmien anti tunnuslukujen suhteen oli kuitenkin varsin vähäinen. Esimerkiksi kävi ilmi, että osa tunnusluvuista jää joissain laitoksissa sisäiseen käyttöön, osa taas annetaan Jätelaitosyhdistyksen vertailutietokantaan mutta yksittäiset laitokset eivät julkista tietoja. Opinnäytetyön kannalta vain julkiset tunnusluvut ovat kiinnostavia.

Vaikka tutkimuksen aihepiiri oli selvillä pitkään, tutkimusongelma rajautui vielä työn kuluessa. Tämä edellytti joustavaa otetta. Rajauksen tärkeyttä korostettiin menetelmäopinnoissa, ja tutkimusongelman rajaus olikin yksi tutkimuksen keskeisimpiä ratkaisuja. Valittu tutkimusmenetelmä sopeutui hienosti vähitellen tarkentuvaan rajaukseen. Riittävän tiukasti rajattu tutkimusongelma antoi myös mahdollisuuden aiheen syvällisen käsittelyn.

Tutkimuksen ajoittuminen suhteessa GRI-ohjeiston G3-version julkaisemiseen onnistui siinä suhteessa, että työssä pystyttiin käyttämään uusia G3-tunnuslukuja. En kuitenkaan ollut varautunut tunnuslukujen kääntämiseen englannista, ja käsitteiden on suomalaisissa jätelaitoksissa oltava suomeksi. Tässä raportissa käytetään pääasiassa Proventian (2007) laatimia käännöksiä. Tunnuslukuja käytetään suomeksi myös eri organisaatioiden myöhemmin keväällä ilmestyvissä GRI-G3:een perustuvissa raporteissa. Yhteiskuntavastuun käsitteet ovat jo nyt riittävän haastavia, ja erilaiset käännösversiot voivat osaltaan lisätä

sekavuutta. Projektin kuluessa onkin syytä vielä tarkistaa käsitteet yhtenäisiksi muiden suomalaisten raportojien kanssa.

Tutkijan roolin rakentuminen

Tutkijan asema on laadullisessa tutkimuksessa keskeinen. Konstruktiiivisessa tutkimuksessa tutkijan asema on erityisen keskeinen, koska hän vie tutkimusta eteenpäin intuition, kokeilujen ja arkijärjen päättelyn avulla. Tutkimus voi kuitenkin epäonnistua, jos näkemystä ei pystytä kääntämään tieteen kielelle eikä tehtyjä ratkaisuja perustella. (Eskola & Suoranta 1999, 19-21.) Olenkin pyrkinyt kuvaamaan tutkimusmenetelmään ja prosessiin liittyvät valinnat menetelmäkirjallisuuden tukeutuen ja huolellisesti perustellen.

Koska saavutettu tieto on subjektiivista, tulee raportissa esittää myös tutkijan näkökulmat ja ne yhteydet, joiden kautta tutkija on suhteessa tutkimuskohteeseen (Heikkinen ym. 1999, 46-48). Tein opinnäytetyön Efeko Oy:lle yksityishenkilönä. Työnantajani Suunnittelukeskus Oy on Efeko Oy:n sisaryhtiö. Jätelaitokset ovat tärkeitä asiakkaita molemmille yhtiöille. Sain perustietoja jätehuollosta sekä arvokasta asiantuntija-apua ja näkemyksiä toimialakuvaukseen myös Suunnittelukeskus Oy:n jätehuollon asiantuntijoilta.

Tutkija voi toimia kohderyhmän sisällä, mutta tutkijalla voi olla myös ulkopuolisen prosessikonsultin rooli. Tutkijakonsultti toimii kaukupohjana asiantuntijoille, tukijana ja yhteistyökumppanina sekä lisäresurssina ja apuna ratkaisun kehittämisessä. (Heikkinen ym. 1999, 75-76.) Tämä tutkimus toteutettiin konsulttitoimiston koordinoimana projektina, joten tutkijan rooli rakentui luontevasti ulkopuolisen konsultin rooliksi. Yhdistin jätelaitosten asiantuntemuksen jätehuollosta ja oman tietämykseni yhteiskuntavastuusta.

Laadullinen tutkimus on tutkijan oppimisprosessi, jossa asiantuntijuus kehittyy dialogin myötä, kun tutkija altistaa mielipiteensä osaksi yhteistä keskustelua (Heikkinen ym. 1999, 66; 74). Valitussa tutkimusmenetelmässä yhdistyi useita aiemmasta konsulttikokemuksesta tuttuja elementtejä. Menetelmä antoi mahdollisuuden paitsi lisätä asiantuntemusta substanssissa, myös saada kokemusta prosessin hallinnassa. Kokonaisuus pysyi useista osapuolista huolimatta hienosti hallinnassa.

On huomattava, että yhteiskuntavastuuta ei voi tuoda organisaation ulkopuolelta, ei edes konsulttina, vaan vastuullisuuden on tultava sisältäpäin. Tunnusluvut ovat vain työkaluja,

apuvälineitä, jotka kertovat raportoivasta organisaatiosta tiettyjä asioita tietyllä hetkellä. Yhteiskuntavastuu sinänsä on ensin sisäistettävä: mikä on tavoite, miksi mitataan ja miksi raportoidaan.

Eettiset kysymykset

Tutkimusetiikka ymmärretään olennaisen erottamisena epäolennaisesta. Tutkijan ammatietiikka on tutkimuskohteeseen liittyvien eettisten kysymysten huomioon ottamista ja kilpakumppaneiden saavutusten arvostamista. (Juuti 2002, 86.) Yleensä laadullisessa tutkimuksessa tutkimuskohteiden intymiteetin suojaaminen on tärkeää (Eskola & Suoranta 1999, 52-60). Tässä tutkimuksessa tutkimusprosessi oli yhteisöllinen, joten tutkimuskohdeiden anonymiteetti ei välttämättä ole relevanttia. Päinvastoin onnistuneen lopputuloksen rakentamiseen osallistuneet voivat haluta osansa maineesta ja kunniaista. (Vrt. toimintatutkimuksesta Heikkinen ym. 1999, 78.)

Projektien raporteissa on yleensä tapana mainita nimeltä projektiin osallistuneet, myös työtä edistäneet asiantuntijat. Liitteenä 2 on esitetty kokousluettelo osanottajineen. Kokouksista saadut tiedot ovat olleet arvokkaita asiantuntijatietoja, joita ilman tämä tutkimus olisi ollut mahdoton. Yksilöityjä haastattelusitaatteja en ole kuitenkaan katsonut tarpeelliseksi esittää, koska tulos on kollektiivisen tiedon synteesi ja syntynyt yhteistyönä.

Tutkijan on tietenkin suhtauduttava tutkimuskohteeseen luottamuksella, koska kyse on vuorovaikutuksesta. Tutkimuskohdetta ei saa petkuttaa, vahingoittaa, loukata eikä johtaa tahallaan harhaan. (Eskola & Suoranta 1999, 52-60.) Tässä tutkimuksessa on kyse myös konsultin ja asiakkaiden välisestä luottamuksesta ja sen säilyttämisestä. Tutkijan rooli voi olla ristiriidassa konsultin roolin kanssa, joten riski tiedostettiin ja siihen varauduttiin. Esimerkiksi etukäteen keskusteltiin siitä, mitä opinnäytetyössä julkistetaan ja mitä ja miten voidaan raportoida tutkimuksesta, ja päädyttiin avoimuuteen.

7.3 Validiteetti ja reliabiliteetti

Eskolan ja Suorannan (1999, 211-213) mukaan validiteetti ja reliabiliteetti ovat "tutkijayhteisön sosiaalinen sopimus siitä, mitä tänään pidetään tieteellisenä tutkimuksena". Kyse on tutkimuksen väitteiden perusteltavuudesta ja totuudenmukaisuudesta. Tutkimusprosessin sinänsä on oltava looginen ja perusteltu, ja lisäksi se on rekonstruoitava rapor-

tissa loogisesti ja perustellusti. Luotettavuus ja pätevyys arvioidaan siis viime kädessä sen perusteella, miten pätevästi tutkimusta kuvataan raportissa.

Sisäinen validiteetti (tulosten perustelu)

Tutkimuksen sisäinen validiteetti eli pätevyys laadullisessa tutkimuksessa on tutkijan valitsemien teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointua (Eskola & Suoranta 1999, 214). Tässä tutkimuksessa sisäiseen validiteettiin pyrittiin useilla keinoilla. Tutkimusongelma nousi suoraan JLRap II -projektin tarpeista. Tunnuksilukupatteriston määrittely oli se osa GRI-ohjeiston soveltamista jätelaitosten raportointiin, joka oli järkevää ja resurssit ja aikataulu huomioon ottaen mahdollista toteuttaa opinnäytetyönä.

Teoreettinen sisältö perustui laajaan kirjallisuuskatsaukseen, jonka perusteella määritin viitekehyksen (luvut 2 ja 3). Johdin ja perustelin tekemieni menetelmävalintojen ketjun perusteellisesti alkaen tutkimuksen tavoitteesta ja tutkimusongelmasta, jatkuen lähestymistapaa koskeviin valintoihin ja päätyen tutkimusstrategian, aineiston käsittelyn ja analysoinnin valintaan (luvut 4.1 ja 4.2). Kuvasin tutkimusprosessin kulun tarkasti (4.3). Prosessin aikana selvitin ja kuvasin jätehuollon toimialan yhteiskuntavastuun ja tunnuksilukujen kannalta (luku 5). Perustelin tulokset huolellisesti (luku 6 ja liite 4).

Teoriaosuutta varten olen lukenut huomattavasti enemmän kirjallisuutta kuin mitä lopulta käytin lähteinä. Olen pyrkinyt varmistamaan, että olen löytänyt olennaiset piirteet yhteiskuntavastuusta, sen raportoinnista ja tunnusluvuista samoin kuin jätehuollosta. Yhteiskuntavastuun klassikkoteoksia ei juurikaan ole, koska koko aihe on varsin tuore. Oppikirjoja ja aihetta eri näkökulmista lähestyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia on julkaistu valtavasti aivan viime vuosina. Käytettyjen lähdeostosten lähteet taas johtivat kauemmaksi historiaan tai tutkimuksen aiheesta hieman sivuun, mm. muille toimialoille, ympäristöjohtamiseen, ympäristölaskentatoimeen, ympäristöpolitiikkaan ja filosofiaan.

Internetistä peräisin olevan tiedon luotettavuuteen vaikuttaa sivuja ylläpitävän organisaation luotettavuus. Merkittävä osa kirjallisuudesta löytyikin internetistä – sähköinen julkaiseminen on osa kestävästä kehitystä. Käytin enimmäkseen luotettavia julkishallinnollisia tiedotuspalveluja ja tunnettujen organisaatioiden verkkoaineistoja, joita pidän yhtä luotettavina kuin niiden julkaisemia painotuotteita.

Ulkoinen validiteetti (yleistettävyys)

Tutkimuksen tuloksena syntyvän tunnuslukupatteriston odotettiin soveltuvan kaikille kunnallisille ja alueellisille jätelaitoksille. Laadullisessa tutkimuksessa yleistäminen voi olla tutkimustulosten uskottavan pätevyysalueen laajentamista toisiin tapauksiin tai toimintaympäristöihin (tai toiseen ajankohtaan). Käytännössä muutaman reaali maailman havainnon pohjalta tehdään johtopäätöksiä, tulkintoja, jotka koskevat useampia, monia tai kaikkia saman laatuista tapauksia. Tällaiseen päättelyyn sisältyy aina väistämättä jonkin verran epävarmuutta. (Lukka & Kasanen 1993, 349-353.)

Liiketaloustieteessä on usein valittava, halutaanko tutkimuksen tulos pätemisalueeltaan laajaksi, jolloin sisältö voi pelkistyä triviaaliksi ja osin ehkä hyödyttömäksi, vai haetaan-ko arvokkaita tuloksia käsillä olevan ongelman ratkaisemiseksi, mutta ne ehkä pätevät vain tässä ja nyt (Lukka & Kasanen 1993, 356). Tässä tutkimuksessa perusjoukko, lähes 40 jätelaitosta, on erittäin rajattu ja varsin homogeeninen yhteiskuntavastuun sisällön osalta. Projektiin osallistuvat 26 jätelaitosta edustavat suurta osaa perusjoukosta. Voidaan myös melko turvallisesti olettaa, että JLRap II -projektissa ja sitä kautta tässä tutkimuksessa on edustettuna erittäin kattavasti jätehuoltoalan tunnuslukuihin ja raportointiin liittyvää asiantuntemusta Suomen parhaasta päästä.

Yksi keino lisätä tutkimustulosten siirrettävyyttä muihin konteksteihin on verrata systemaattisesti useampia case-tapauksia (Lukka & Kasanen 1993, 367). Tämä edellyttää, että tutkimusasetelma on laadittu huolella, esimerkiksi tutkimuksen kohteiksi on valittu mahdollisista tutkimuskohteista ääripäitä edustavia tapauksia tai tyypillisiä tapauksia.

Tutkimusasetelmaa ei kuitenkaan määritetty tässä tutkimuksessa täsmällisesti, koska tutkimus toteutui konstruktiivisella otteella eikä siinä ollut tarkoitus kuvata eikä selittää tutkittavaa ilmiötä, joten ei ollut tarpeen rakentaa vertailuasetelmaa. Tutkimus oli selkeästi normatiivinen ja siinä pyrittiin luomaan jätelaitoksille yhtenäinen, paras mahdollinen käytäntö yhteiskuntavastuun tunnuslukujen raportoimiseksi. Aineistoa hankittiin sekä asiantuntijoilta että kaikilta projektin 26 jätelaitokselta. Loimi-Hämeen Jätehuolto toimi tunnuslukupatteriston koekäyttäjänä tutkimuksen aikana.

Konstruktiiviselle tutkimukselle onkin ominaista käyttää yleistämisen perusteena useita erilaisia elementtejä. Perusteluissa yhdistyvät monipuolinen ja huolellinen aikaisemman

teoreettisen tietämyksen argumentointi, empiiriset havainnot ja reaalimaailman ilmiöihin liittyvä terve järki. (Lukka & Kasanen 1993, 371.) Tutkimustani ovat tukeneet ja edistäneet erittäin hyvin monet keskustelut JLRap II -hankkeen asiantuntijoiden kanssa.

Konstruktiivisessa tutkimuksessa yleistämisen ehdoton edellytys on konstruktion käyttökelpoisuuden ja toimivuuden osoittaminen ainakin tutkimuskohteissa (Lukka & Kasanen 1993, 372). Tutkimuksen tuloksena syntyneen tunnuslukupatteriston laajempi testaus tapahtuu kuitenkin vasta vuoden 2007 loppuun mennessä, joten tuloksen lopullinen käyttökelpoisuus ja toimivuus käyvät ilmi vasta tutkimuksen jo päättyttyä.

Tämä on selkeä puute tutkimuksen tavoitteisiin nähden. Tunnuslukujen määrittelyjä onkin tarkoitus täsmentää vielä tarvittaessa soveltamiskokemusten perusteella, kun jätelaitokset koelaskevat omia tunnuslukujaan ohjeiden mukaisesti.

On huomattava, että vaikka tutkimuksen tulos olisikin yleistettävä, se on syntynyt tietystä kontekstissa ja tiettyjen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tulosta ei voida yleistää jätehuollon toimialan ulkopuolelle, eli tunnuslukupatteriston ei odoteta toimivan sellaisenaan muualla kuin kunnallisissa ja alueellisissa jätelaitoksissa. Tunnuslukujen soveltamisohjeita voidaan ehkä joiltain osin hyödyntää yksityisissä jätehuoltoalan yhtiöissä.

Reliabiliteetti

Reliabiliteetti tarkoittaa tulosten luotettavuutta. Reliabiliteettina voidaan arvioida tutkimuksen luotettavuutta sen perusteella, miten uskottava, oikeudenmukainen ja laadukas tutkimus ja sen tulos on, ja miten pätevästi ja rehellisesti tutkimus on kuvattu raportissa (Eskola & Suoranta 1999, 212-213; Heikkinen ym. 1999, 111; 127). Lukan ja Kasanen (1993, 369) mukaan tutkimus on uskottava, kun se vastaa totuutta. Konstruktiivisen tutkimuksen tulos on totta, kun tulos osoitetaan tai se osoittautuu käyttökelpoiseksi ja toimivaksi.

Tutkimuksen luotettavuutta pyrin varmistamaan käyttämällä aineistotriangulaatiota. Kirjallisuuskatsauksen ja toimialakuvauksen laadinnassa sekä empiirisen aineiston hankinnassa käytin useita menetelmiä ja lähteitä: yhteiskuntavastuuta ja jätehuoltoa koskevaa kirjallisuutta, lainsäädäntöä, viranomaisten tiedotusmateriaalia, asiantuntijoiden haastat-

teluja ja projektikokouksia, tutkimuksen aikana syntyneitä projektidokumentteja sekä jätelaitosten aikaisemmin julkaisemia aineistoja.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä myös tutkijan objektiivisuudella. Tutkimus on kuitenkin aina väistämättä jossain määrin subjektiivista, joten objektiivisuus syntyy sitä kautta, että tutkija myöntää subjektiivisuutensa (Eskola & Suoranta 1999, 211) ja ottaa omat arvonsa huomioon.

Tutkimuksen onnistumisen arviointi

Konstruktiivisen tutkimuksen onnistumista voidaan arvioida esimerkiksi markkinapohjaisella validoinnilla (Kasanen ym. 1991, 306). Heikko markkinatesti kysyy, onko joku tulosvastuullinen johtaja valmis käyttämään konstruktiota eli tässä tapauksessa tunnuslukupatteristoa johtamassaan yrityksessä. Tässä suhteessa tutkimus onnistui, sillä Loimi-Hämeen Jätehuolto hyödynsi tunnuslukujen tarkistuslistaa vuoden 2006 raportin laatimisessa. Tarkistuslistasta on ollut Loimi-Hämeen Jätehuollolle hyötyä GRI-tunnuslukujen raportoimisessa, erityisesti taloudellisen ja sosiaalisen vastuun tunnuslukujen laskenta- ja soveltamisohjeet osoittautuivat hyödyllisiksi.

Vahvassa markkinatestissä kysytään, ovatko tunnuslukupatteristoa käyttävien yksiköiden taloudelliset tulokset parantuneet käyttöönoton jälkeen tai ovatko tulokset parempia kuin vertailukelpoisissa muissa yrityksissä (Kasanen ym. 1991, 306). Tähän kysymykseen ei todennäköisesti saada lainkaan vastausta, koska yhteiskuntavastuun ja taloudellisen menestyksen välisen kausaaliyhteyden osoittaminen voi olla mahdotonta.

Tutkimus voi olla perusteltu, yleistettävä ja luotettava ja tunnuslukupatteristo voi sinänsä olla teknisesti onnistunut, mutta käyttöönotto voi silti epäonnistua. Organisaatioissa voi olla esimerkiksi muutosvastarintaa (Kasanen ym. 1991, 305). Toimivuudesta vakuuttuminen onkin hyvin pitkälti sosiaalinen prosessi (mt. 316). Luotettavuus ei myöskään takaa tulosten sovellettavuutta – soveltamisongelmia ei ehkä ole huomattu tutkimusvaiheessa (Kakkuri-Knuutila & Heinlahti 2006, 10). GRI-raportti tunnuslukuineen on mille tahansa organisaatiolle suhteellisen iso ponnistus ja vaatii paljon työtä, varsinkin jos selvitetään ja lasketaan myös vertailutietoja aiemmilta vuosilta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli jätelaitoksille soveltuva tunnuslukupatteristo, joka perustuu GRI-ohjeistoon. Tuloksesta odotettiin olevan hyötyä kaikille jätelaitoksille eli tunnuslukupatteriston oli tarkoitus soveltua koko kunnallisen ja alueellisen jätehuollon toimialalle.

Tutkimuksessa selvitettiin kunkin GRI-tunnusluvun soveltuvuus ja olennaisuus suomalaisissa jätelaitoksissa. Tutkimus osoittaa, että GRI-ohjeiston mukaisista tunnusluvuista 31 on sekä olennaisia että soveltuvia. Lisäksi jätelaitoksille soveltuvat julkisen sektorin toimialakohtaiset tunnusluvut.

Tulokset ja tutkimusprosessi on perusteltu huolellisesti. Perustelut soveltuvuudelle esitettiin yleisellä tasolla toimialan kuvauksena yhteiskuntavastuun näkökulmasta ja tunnusluvuittain tarkistuslistana. Raportoitaviksi valittujen tunnuslukujen osalta esitettiin tunnuslukukohtaiset laskenta- ja soveltamisohjeet.

Arvio tutkimuksen ja tulosten merkityksestä

Tutkimuksen yhteydessä koottu jätelaitosten toimialan kuvaus yhteiskuntavastuun näkökulmasta yhdistää aiempia irrallisia, eri näkökulmista laadittuja tekstejä ja tietoja loogiseksi kokonaisuudeksi. Tunnuslukupatteristo ja tarkistuslista täyttävät tulokselle asetetut tavoitteet seuraavasti:

- olennaisuus ja soveltuvuus: raportoitavaksi valitut tunnusluvut ovat jätelaitoksille soveltuvia ja kuvaavat olennaisia asioita
- tasapainoisuus ja monipuolisuus: tunnuslukuja on valittu raportoitavaksi kaikilta yhteiskuntavastuun osa-alueilta, vaikkakin ympäristövastuu on painottunut
- vertailukelpoisuus: laskenta- ja soveltamisohjeet varmistavat osaltaan numeeristen tunnuslukujen esittämistä yhtenäisesti
- käyttökelpoisuus ja toimivuus: tarkistuslista on yhdessä jätelaitoksessa todettu toimivaksi ja hyödylliseksi, mutta tunnuslukujen laajempi käyttökelpoisuus ja toimivuus jäivät tämän tutkimuksen puitteissa osoittamatta.

Jätelaitoksilla on selkeä tarve kehittää lakisääteistä ja vapaaehtoista raportointiaan kattamaan myös yhteiskuntavastuun elementtejä. Yhteisten tunnuslukujen avulla jätelaitokset voivat esiintyä yhteisrintamana ja tuoda selkeämmin julkisuuteen yhteisen roolinsa ympäristövaikutusten lieventäjinä ja vastuunsa kantajina, mikä voi parantaa koko alan tun-

nettuutta ja mainetta. Raportoitaviksi valituista GRI-tunnusluvuista osa voisi soveltua koko toimialan yhteisiksi tunnusluvuiksi riippumatta siitä, onko tavoitteena yhteiskunta-vastuun GRI-raportti vai ei.

Tutkimuksen tekeminen on ollut hyvin kiinnostavaa ja kehittäväää. Useat yksittäiset elementit ovat olleet aiemmasta kokemuksestani ja eri asiayhteyksistä tuttuja. Tutkimusta tehdessäni pystyin yhdistelemään tietoja uudella tavalla ja samalla opin paljon uutta. Käytetty tutkimusmenetelmä antoi mahdollisuuden paitsi saavuttaa asiantuntijuutta tällä kapealla, rajatulla sektorilla, myös saada kokemusta prosessin hallinnasta. Lisäksi sain aavistuksen siitä, miten valtavasti minulla on vielä oppimista tällä alueella.

Tästä eteenpäin

JLRap II -projekti jatkuu projektisuunnitelman mukaisesti ja projektin tuloksena syntyy uusi raportointiohje keväällä 2008. Tunnuslukupatteristo upotetaan osaksi raportointiohjetta. Projektin aikana on syytä tarkistaa GRI-käsitteistö yhteneväksi muiden suomalaisten raportojien kanssa. Samoin tarvittaessa on täsmennettävä sovellus- ja laskentaohjeita kokemusten perusteella, kun projektissa mukana olevat jätelaitokset koelaskevat omia tunnuslukujaan.

Raportointiohjeen laatiminen tapahtuu projektina, mutta raportointi on jatkuva prosessi. Yhteiskuntavastuuseen liittyy myös jatkuva kehittyminen. Jätelaitokset voivat ottaa tunnuslukuja käyttöön vaiheittain ja lisätä patteristoonsa uusia tunnuslukuja vuosittain. Myös tuloksille asetettavat vaatimukset voivat nousta vuosittain joko oma-aloitteisesti tai uusien ja muuttuvien säädösten kautta. Jätehuollon toimialalla joudutaan jatkossakin vaurutamaan kiristyviin säädöksiin.

Jätelaitosten välisen vertailun työkaluna toimii Jätelaitosyhdistyksen vertailutietokanta. Yhtenäisesti määritetyt tunnusluvut kannustavat jätelaitoksia vertailemaan omaa toimintaansa vastaavien muiden organisaatioiden toimintaan ja sitä kautta asettamaan toiminnalleen haastavia mutta saavutettavia tavoitteita. Tietokanta voi osaltaan myös edistää koko toimialan ja yksittäisten jätelaitosten vastuullisuuden tason määrittämistä.

GRI-ohjeisto on laaja yleisohje, jonka soveltaminen eri toimialoille ja erilaisille organisaatioille on haastavaa ja työlästäkin. Jätelaitosten toimialakohtaisesti määritellyt tunnukset – ja myöhemmin myös raportointiohje – täsmentävät yhteiskuntavastuullisen toiminnan määrittelyä jätehuollon toimialalla ja siten myös madaltavat kynnystä yhteiskuntavastuun raportoinnin aloittamiseen. Mitä useampi organisaatio raportoi yhteiskuntavastuusta, sitä enemmän tietoisuus yhteiskuntavastuusta leviää muihin organisaatioihin, ja julkinen painostus voi edelleen asettaa odotuksia ja vaatimuksia yhteiskuntavastuun tason nostamiselle.

Yhteiskuntavastuun edistäminen jätelaitoksissa ja muissakin organisaatioissa voi tapahtua myös laatimalla toimintaohjeita eri osa-alueille, kuten hankinnoille. Esimerkiksi Efekon Hymonet-tietokanta opastaa ympäristöä säästävempien hankintojen hankintaprosessia sekä tuote- ja palvelukohtaisia ympäristökriteerejä. Tietokannan laajentaminen kattamaan myös muita yhteiskuntavastuun kriteerejä voisi olla perusteltua.

Kestävä kehitys ja siihen perustuva yhteiskuntavastuu ovat kehittyneet nopeasti viime vuosina, ja on oletettavaa, että kehitys jatkuu. Käsitteet vakiintuvat pikku hiljaa, sisällöt täsmentyvät ja samalla menetelmät ja työkalut kehittyvät. Yhteiskuntavastuun hallinnan ISO-standardi julkaistaan lähivuosina. Ehkä jo hyvinkin lähellä on se aika, jolloin yhteiskuntavastuuta ei tarvitse määritellä ja esitellä eikä perustella sen tarvetta. Seuraava askel voi olla vastuuraportoinnin osittainen pakollisuus. GRI-ohjeistolla on joka tapauksessa jo nykyisin ja varmasti myös lähitulevaisuudessa hyvin vahva asema yhteiskuntavastuun raportoinnin yleisenä ohjenuorana.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

- The Centre for Public Agency Sustainability Reporting™ 2006. Internet-sivusto [on line]. Viitattu 5.8.2006. www.publicagencyreporting.org
- Commission of the European Communities 2001. Green Paper – Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility. COM(2001) 366 final. Brussels. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf
- Dow Jones 2006. Dow Jones Sustainability Indexes [on line]. Viitattu 7.8.2006. www.sustainability-index.com/html/other/faq.html
- Eettinen foorumi 2006. Internet-sivusto. Viitattu 8.8.2006. www.eettinenfoorumi.org
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- European Commission 2004. Corporate Social Responsibility – National Policies in the European Union. Directorate-General for Employment and Social Affairs. Luxemburg: http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/national_csr_policies_en.pdf
- European Multistakeholder Forum on CSR 2004. Round Table on the diversity, convergence and transparency of CSR Practices and Tools. Final report, Coordination Committee Meeting on 24th May 2004. http://ec.europa.eu/enterprise/csr/documents/cc_rt_transpar_final_report.pdf
- FiBS 2005. Finnish Business & Society – lehti yritysten yhteiskuntavastuusta. 1/2005.
- FiBS 2003. Finnish Business & Society – lehti yritysten yhteiskuntavastuusta. 3/2003.
- GRI 2006. Sustainability Reporting Guidelines. Version 3.0. Global Reporting Initiative. www.globalreporting.org/Services/ResearchLibrary/GRIPublications/
- GRI 2005. Sector Supplement for Public Agencies. Pilot Version 1.0, March 2005. Global Reporting Initiative. www.globalreporting.org/Services/ResearchLibrary/GRIPublications/
- GRI Application Levels 2006. Global Reporting Initiative. www.globalreporting.org/Services/ResearchLibrary/GRIPublications/
- GRI News 2006. New Reporters: A year in review. Global Reporting Initiative [on line]. www.globalreporting.org/NewsEventsPress/LatestNews/2006/NewsDec06OS.htm
- Hauta-Heikkilä, Henna 2006. Opas jätelaitosten raportointiin. Efeko Oy. Helsinki.
- Hauta-Heikkilä, Henna & Kippo-Edlund, Päivi 2003. Ympäristöjärjestelmän rakentaminen jätehuoltolaitoksessa. Efektia Oy. Helsinki.
- Heikkinen, Hannu L. T., Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) 1999. Siinä tutkija missä tekijä – Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: ATENA kustannus.
- Heinonen, Sirkka, Hietanen, Olli, Kiiskilä, Kati & Koskinen, Laura 2003. Kestäkö tietoyhteiskunta? – Käsiteanalyysia ja alustavia arvioita. Ympäristöklusterin KESTY-

- osaohjelman eTieto-hankkeen raportti. Suomen ympäristö 603. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto. Helsinki. www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=5169
- Heiskanen Eva (toim.) 2004. Ympäristö ja liiketoiminta – Arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset. Gaudeamus Kirja. Helsinki: Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.
- Helecon 2006. Helecon Mix tietokanta. HSE Kirjasto – Helecon tietokeskus [on line]. Helsingin kauppakorkeakoulu. Viitattu 16.12.2006. <http://lib.hkkk.fi/database/MIX/>
- HEX Oyj, Keskuskauppakamari & Teollisuuden ja Työnantajain keskusliitto 2004. Suositus listayhtiöiden hallinnointi- ja ohjausjärjestelmistä (Corporate Governance). www.keskuskauppakamari.fi/kkk/julkaisut/jalausunnnot/kannanotojjasuosituksset/fi_FI/kannanotot_suositukset_ohjeet/_files/74285828785832605/default/cg.pdf
- Ihalainen, Esa 2000. Ympäristönsuojelutekniikan perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 76. Toinen, uudistettu painos. Pallosalama Oy.
- International Organization for Standardization 2006. Social Responsibility [on line]. Viitattu 17.8.2006. www.iso.org/sr
- Joensuu, Marjut 2004. "Jäykkä, omavaltainen ja kallis" – Materiaalia jätelaitosten imagon ja viestinnän kehittämiseksi. Helsinki: Jätelaitosyhdistys.
- Juuti, Pauli (toim.) 2002. Ethosta etsimässä – Puheenvuoroja johtamisen ja yrittämisen etiikasta. Aavaranta-sarja n:o 50. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.
- Järvinen, Pertti & Järvinen, Annikki 2004. Tutkimustyön metodeista. Opinpajan kirja. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere: Juvenes-Print.
- Jätelaitosyhdistys 2006. Suomen yhdyskuntajätehuolto 2006. www.jly.fi/yhdyskuntajatehuolto2006.pdf
- Jätelaki 1993. 3.12.1993/1072. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931072
- Kaila, Juha, Paavilainen, Jukka, Kojo, Riitta, Penttilä, Mika & Karhu Hannu 2006. Jätehuollon järjestäminen kunnan näkökulmasta – Omistajaohjauksessa huomioon otettavia asioita. Suomen Kuntaliitto. <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p060815121905H.pdf>
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Heinlahti, Kaisa 2006. Mitä on tutkimus? – Argumentaatio ja tieteenfilosofia. Gaudeamus Kirja. Helsinki: Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.
- Kallio, Tomi J. 2005. Kuinka tutkia liiketoiminnan etiikkaa? – Metodologinen tarkastelu. Hallinnon Tutkimus. Vol. 24, n:o 2, 125-139.
- Kallio, Tomi & Nurmi, Piia (toim.) 2006. Vastuullinen liiketoiminta – Peruskysymyksiä ja esimerkkejä. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, sarja Keskustelua ja raportteja. 10:2005. Tampere: Esa Print Tampere. www.tukkk.fi/julkaisut/kr/Kre10_2005.pdf
- Kasanen, Eero, Lukka, Kari & Siitonen, Arto 1991. Konstruktiivinen tutkimusote liiketaloustieteissä. Liiketaloustieteellinen aikakauskirja 3/1991, 301-329.
- Keskuskauppakamari 2003. Yritysten yhteiskuntavastuu. www.keskuskauppakamari.fi/kkk/julkaisut/jalausunnnot/selvitykset/jatutkimukset/fi_FI/selvitykset_ja_tutkimukset/_files/73787882683565346/default/yhteiskuntavastuu.pdf

- Ketola, Tarja 2004. Yritysten ympäristöjohtaminen – Päämäärät, käytännöt ja arviointi. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, Sarja B-2:2004. Tampere: Esa Print Tampere.
- Kippo-Edlund, Päivi 2003. Ympäristöjärjestelmien arviointi kunnan organisaatiossa. EMAS Ajankohtaiskatsaus 2003. Ympäristöministeriö. 4–5.
- Kirjanpitolautakunta 2006. KILA:n yleisohje toimintakertomuksen laatimisesta 12.9.2006. www.edilex.fi/virallistieto/kilaohje/toimikert/
- Koestenbaum, Peter 2003. The Philosophic Consultant – Revolutionizing organizations with ideas. San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer.
- Kujala, Johanna 2003. Välittävä johtaminen: vuoropuhelua sidosryhmien kanssa. Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies. Vol 8, No 1. <http://ejbo.jyu.fi/>
- Kuntalaki 1995. 17.3.1995/365. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365
- Köppä, Leena, Hauta-Heikkilä, Henna & Hiltunen, Maarit 2005. Yhteiskuntavastuu matkailualan yrityksissä. Efeko Oy.
- LTT-tutkimus Oy (toim.) 2006. Ympäristö ja yhteiskunta 2006 – vastuullisen yritystoiminnan raportointikilpailu. Arvioinnin yhteenveto 8.11.2006. www.ltt-tutkimus.fi/yy2006/fi_FI/yy2006/_files/76218388864773218
- Luhtasaari, Juha-Matti & Salervo, Pasi 2006. Golfin yhteiskuntavastuun kriteerit. Opinnäytetyö. Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu, Liiketalouden koulutusohjelma.
- Lukka, Kari & Kasanen, Eero 1993. Yleistettävyyden ongelma liiketaloustieteessä. Liiketaloudellinen aikakauskirja, Vol. 42, No. 4, 348-381.
- Niemi, Jorma & Heinonen, Pertti (toim.) 2000. Ympäristön seuranta Suomessa. Suomen ympäristö -julkaisusarja n:o 405. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=19511&lan=fi
- Niskala, Mikael & Tarna, Kaisa 2003. Yhteiskuntavastuun raportointi. KHT-Media Oy. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Pohjola, Tuula 2003. Johda ympäristöasioita tehokkaasti – Ympäristöosaaminen menestystekijänä. Tekniikka & Talous-kirjasarja. Talentum Media Oy. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Proventia 2007. Global Reporting Initiative (G3) Sustainability Reporting Guidelines. Lista GRI-tunnusluvuista suomeksi.
- Proventia 2006. Yritysvastuuraportoinnin tulevaisuus. Seminaarin 1.6.2006 aineisto [online]. Proventia Solutions Oy. Viitattu 29.6.2006. www.proventiasolutions.fi/tiedostot/Seminaari%2001%2006%2006_k kaikki.pdf
- Rohweder, Liisa 2004. Yritysvastuu – Kestävää kehitystä organisaatiossalla. WSOY. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Routio Pentti 2006. Tuote ja tieto: Toiminnan kehittäminen. Taideteollinen korkeakoulu. Viitattu 20.2.2006. www2.uiah.fi/projects/metodi/020.htm
- Sjöblom, Henrik & Niskala, Mikael 1999. Ympäristöraportointi – Luotettavan ympäristöinformaation tuottaminen ja hyödyntäminen. KHT-yhdistyksen palvelu Oy. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Suomen Kuntaliitto 2006. Internet-sivusto [on line]. Viitattu 17.11.2006. www.kunnat.net
- Suomen Kuntaliitto 1997a. Kunnan ympäristövastuusta toiminnanharjoittajana. Helsinki.
- Suomen Kuntaliitto 1997b. Suomen Kuntaliiton kestävän kehityksen toimintaohjelma. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.
- Suomen Standardisoimisliitto SFS ry 2006. Yritysten yhteiskuntavastuu – Ohjeita. Helsinki: SFS.
- Suunnittelukeskus Oy 2005. Kaatopaikan laajennusalueen vaihtoehtoinen käyttö. Ympäristövaikutusten arviointi, arviointiselostus. YTV Jätehuolto. Marraskuu 2005.
- Syke 2006. Mittatikki kulutuksen ympäristövaikutuksien kuvaamiseen. Suomen ympäristökeskus SYKE [on line]. Viitattu 20.10.2006. www.ymparisto.fi/mittatikki
- Taipalinen, Jami & Toivio, Tuula 2004. Vastuullinen yritystoiminta pk-yritysten voimavarana. KTM julkaisuja 16/2004. Kauppa- ja teollisuusministeriö. Helsinki: Edita Publishing.
- Takala, Tuomo 2004. Yrityksen yhteiskuntavastuu globalisoituvassa maailmassa. Teoksessa Moraalitalous, toim. Ilkka Kauppinen. Vaasa: Osuuskunta Vastapaino.
- TEK 2006. Tekniikan akateemisten liiton internet-sivut [on line]. Viitattu 31.7.2006. www.tek.fi/index.php?id=68
- Teollisuus ja työnantajat 2001. Yrityksen yhteiskuntavastuu – Työvälineitä itsearviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen. www.ek.fi/arkisto/ekarchive/20010124-144202-178.pdf
- Tilastokeskus 2006a. Pk-yritysten lukumäärä, liikevaihto ja henkilöstön määrä vuonna 2001. Viitattu 10.8.2006. www.stat.fi/tup/tietoaike/tilaajat/ta_11_03_pkyrit.html
- Tilastokeskus 2006b. Indeksikaava. Viitattu 10.8.2006. www.stat.fi/meta/kas/indeksi.html
- Turun Seudun Jätehuolto Oy 2006. Vuosikertomus 2005.
- Valpuri 2006. Turun kauppakorkeakoulun kirjasto, tietopalvelu [on line]. Viitattu 29.9.2006. <https://valpuri.linneanet.fi>
- Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2006. Viitattu 5.8.2006. www.ymparisto.fi
- Valtioneuvoston päätös kaatopaikoista 1997. VNp 861/1997, muutettu VNp 1049/1999, 552/2001 ja 202/2006. www.finlex.fi/fi/laki/smur/1997/19970861
- Valtsu 2006. Uuden valtakunnallisen jätesuunnitelman (VALTSU) valmistelu [on line]. Viitattu 15.12.2006. www.ymparisto.fi/jatesuunnitelma
- Ympäristönsuojelulaki 2000. 4.2.2000/86. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000086

Suulliset lähteet

- Kääriäinen, Kimmo 2006. Yritystoiminnan etiikka. Luento Kuopion yliopistossa 7.4.2006.

PROJEKTISSA MUKANA OLEVAT JÄTELAITOKSET

Tiedot ovat vuodelta 2005, ellei toisin mainittu.

Jätelaitos	Omistaja(t) / toiminta-alue	Liikevaihto milj. € ¹⁾	Henkilöstö	Kokonaisjättemäärä tonnia	Teemaryhmä ³⁾	Huom.
Avfallsservice Stormossen Jätehuolto Oy Ab	Vaasa ja 7 muuta kuntaa	8,8	34	113 000	TH	ISO 14001
Botnjarosk Oy	8 kuntaa Kauhajoen seudulla	2,3	5	19 000	---	⁴⁾
Eko-Kymppi (Kainuun jätehuollon kuntayhtymä)	Kajaani ja 8 muuta kuntaa		10	15 000	MY	
Ekorosk Oy	14 kuntaa Kokkolan-Pietarsaaren seudulla	7,3	30	149 000	TH	ISO 14001
Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy	Lappeenranta ja 10 muuta kuntaa	5,1	16	58 000	MY	
Itä-Uudenmaan Jätehuolto Oy	Porvoo ja 7 muuta kuntaa	5,7	²⁾ 20	164 000	TH	
Joensuun Seudun Jätehuolto Oy	Joensuu ja 6 muuta kuntaa	3,1	10	64 000	TH	⁴⁾
Jokilaaksojen Jäte Oy / Vestia Jätehuolto	20 kuntaa Siika-, Pyhä-, Kala- ja Lestijoki-laaksoissa	2,7	6	47 000	VI	
Jämsän Seudun Jätehuolto Oy	Jämsä, Jämsänkoski, Kuhmoinen, Kuorevesi		4		VI	⁴⁾
Jätekkukko Oy	Kuopio ja 16 muuta kuntaa	9,6	29	142 000	VI	
Kouvolan seudun kuntayhtymän jätehuolto	7 kuntaa Pohjois-Kymenlaaksossa (ei jätteiden käsittelyä)					⁴⁾
Kymenlaakson Jäte Oy	13 kuntaa Kymenlaaksossa (95 %), Kouvolan seudun ky ja 4 metsäyhtiötä (à 1 %)	6,5	21	92 000	MY	⁴⁾
Lakeuden Etappi Oy	13 kuntaa Etelä-Pohjanmaalla	7,9 (2004)	25	76 000	MY	⁴⁾
Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy	19 kuntaa Forssan seudulla (97,2 %) ja Forssan Energia Oy	6,3	36	57 000	VI	ISO 14001, EMAS, GRI
Metsäsairila Oy	Mikkeli ja 4 muuta kuntaa		13		MY	perustettu 2006
Mustankorkea Oy	Vapo Oy (55 %), 4 kuntaa Jyväskylän seudulla (45 %) (vain käsittely)		14	102 000 (2004)	VI	ISO 14001, EMAS

Jätelaitos	Omistaja(t) / toiminta-alue	Liikevaihto milj. € ¹⁾	Henkilöstö	Kokonaisjättemäärä tonnia	Teemaryhmä ³⁾	Huom.
Napapiirin Residuum Oy	Rovaniemi, Pello, Ranua				TH	
Nurmijärven kunnan ympäristöhuollon yksikkö	Nurmijärven kunta	1,9	6	41 000	MY	
Oulun Jätehuolto (liikelaitos)	Oulu ja 13 muuta kuntaa	7,9	26	129 000	MY	⁴⁾
Pirkanmaan Jätehuolto Oy	Tampere ja 21 muuta kuntaa	21,4	²⁾ 61	447 000	VI	ISO 14001
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	13 kuntaa Lahden seudulla	7,6	²⁾ 28	237 000	TH	⁴⁾
Rosk'n'Roll Oy	12 kuntaa (99,1 %) ja 6 yritystä Länsi-Uudella maalla	8,2	23	160 000	MY	⁴⁾
Sammakkokangas Oy	8 kuntaa pohjoisen Keski-Suomen alueella	1,7	7	20 000	---	
Savonlinnan Seudun Jätehuolto Oy	Savonlinna ja 6 muuta kuntaa		5		TH	
Turun Seudun Jätehuolto Oy	22 kuntaa Turun seudulla	15,9	33	27 000	VI	⁴⁾
YTV Jätehuolto	Espoo, Helsinki, Kauniainen, Vantaa	53,8	153	113 000	MY	ISO 14001
Keskimäärin käytettävissä olevien tietojen osalta		9,7	26	108 000		

Huomautukset:

- ¹⁾ Liikevaihto sisältää jäteveron. Jättekuljetukset voivat sisältyä liikevaihtoon, jos jätelaitos on kilpailuttanut ne; sopimusperusteinen kuljetus ei sisälly liikevaihtoon paria poikkeusta lukuunottamatta.
- ²⁾ Henkilötyövuotta. Jos henkilökuntaan kuuluu paljon osa-aikaisia tai vain osan vuotta työskenteleviä, henkilötyövuosi kuvaa henkilökunnan määrää täsmällisemmin kuin työsuhteiden määrä vuoden lopussa.
- ³⁾ Teemaryhmä, jonka pienryhmätyöskentelyyn jätelaitos osallistuu: TH = Talous ja henkilöstö, MY = Materiaalit ja ympäristö, VI = Viestintä.
- ⁴⁾ Ympäristöjärjestelmä on sertifioidun tai rakenteilla.

Lähteet: Jätelaitosten ja Jätelaitosyhdistyksen internet-sivut, JLRap II -projektin aineistot

PROJEKTIKOKOUSTEN OSALLISTUJAT**GRI-tunnusluvut**

Aika 3.1.2007 klo 9.00 – 12.45
Paikka Kuntatalo, Helsinki
Läsnä Henna Hauta-Heikkilä, Efeko Oy
Satu Hyrkkänen, Efeko Oy
Esa Nummela, Jätelaitosyhdistys
Raija Helén, opinnäytetyön tekijä

Viestintäryhmän 1. kokous

Aika 18.1.2007 klo 9.30 – 12.45
Paikka Kuntatalo, Helsinki
Läsnä Virve Hartikainen, tiedottaja, Jätekukko Oy (puheenjohtaja)
Maarit Hiltunen, tiedotussihteeri, Pirkanmaan Jätehuolto Oy
Karoliina Krook, jäteneuvoja-tiedottaja, Jokilaaksojen Jäte Oy
Pasi Kaskinen, tiedottaja, Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy
Tuuli Meriläinen, tiedottaja, Turun Seudun Jätehuolto Oy
Piia Aho, palvelupäällikkö, Mustankorkea Oy
Tiina Haapalahti, Jämsän Seudun Jätehuolto Oy
Maimi Spännäri, tiedottaja, Kymenlaakson Jäte Oy
Anne Sironen, tiedottaja, Kouvolan seudun kuntayhtymän jätehuolto
Raija Hyvärinen, Kouvolan seudun kuntayhtymän jätehuolto
Henna Hauta-Heikkilä, ympäristöjohtamisen konsultti, projektipäällikkö, Efeko Oy
Esa Nummela, kehitysinsinööri, Jätelaitosyhdistys ry
Raija Helén, opinnäytetyön tekijä

Talous- ja henkilöstöryhmän 1. kokous

Aika 19.1.2007 klo 9.30 – 12.30
Paikka Kuntatalo, Helsinki
Läsnä Håkan Hagberg, talouspäällikkö, Avfallsservice Stormossen Jätehuolto Oy Ab (puh.joht.)
Tuula Honkanen, toimitusjohtaja, Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy
Antero Heikkilä, toimistopäällikkö, Ekorosk Oy
Suvi Laaksonen, talouspäällikkö, Itä-Uudenmaan Jäte Oy
Väinö Vänskä, jätehuoltomestari, Joensuun Seudun Jäte Oy
Kimmo Laitinen, toimistos sihteeri, Napapiirin Residuum Oy
Leena Rautiainen, jätehuoltojohtaja, Kouvolan seudun kuntayhtymän jätehuolto
Henna Hauta-Heikkilä, ympäristöjohtamisen konsultti, projektipäällikkö, Efeko Oy
Esa Nummela, kehitysinsinööri, Jätelaitosyhdistys ry
Raija Helén, opinnäytetyön tekijä

Materiaalivirta- ja ympäristöryhmän 1. kokous

Aika	19.1.2007 klo 13.30 – 16.30
Paikka	Kuntatalo, Helsinki
Läsnä	Timo Tilli, laatupäällikkö, YTV (puheenjohtaja) Tarja Pinnioja-Saarinen, kehityspäällikkö, Rosk'n'Roll Oy Hanna Alatalo, palvelupäällikkö, Kymenlaakson Jäte Oy Arja Villanen, tiedottaja, Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy Ilona Suppanen, palvelupäällikkö, Oulun Jätehuolto Sami Hirvonen, kehityspäällikkö, Metsäsairila Oy Ilkka Letonsaari, käyttöpäällikkö, Lakeuden Etappi Oy Leena Rautiainen, jätehuoltojohtaja, Kouvolan seudun kuntayhtymän jätehuolto Eero Piirainen, ympäristönsuojelusihteeri, Kainuun jätehuollon kuntayht. Eko-Kymppi Liisa Karppinen, jätehuoltoneuvoja, Nurmijärven kunta Henna Hauta-Heikkilä, ympäristöjohtamisen konsultti, projektipäällikkö, Efeko Oy Esa Nummela, kehitysinsinööri, Jätelaitosyhdistys ry Raija Helén, opinnäytetyön tekijä

GRI-tunnusluvut

Aika	8.2.2007 klo 8.30 – 10.00
Paikka	Suunnittelukeskus Oy, Helsinki
Läsnä	Pasi Kaskinen, tiedottaja, Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy Henna Hauta-Heikkilä, ympäristöjohtamisen konsultti, projektipäällikkö, Efeko Oy Esa Nummela, kehitysinsinööri, Jätelaitosyhdistys ry Raija Helén, opinnäytetyön tekijä

ESIMERKKI AINEISTON TULKINNASTA

- I sykli: **EC8:** Yleishyödyllisten infrastruktuuri-investointien kehitys ja vaikutukset (avaintunnusluku); taloudellinen vastuu / välilliset taloudelliset vaikutukset (GRI 2006). Yleishyödyllisessä investoinnissa hyödynsaaja on muu kuin investoija (GRI 2006). Hyvinvointiyhteiskunta vastaa Suomessa monista vastuullisuuteen kuuluvista osa-alueista, kuten työntekijöiden sairaan- ja terveydenhoito, sosiaaliturva, koulutus ja kulttuuritarjonta. Siksi suomalaiset yritykset eivät tarjoa työntekijöilleen em. palveluja. (Kallio & Nurmi 2006, 89.) ... Suomalaiseen vastuullisuuteen ei kuulu hyväntekeväisyys. Jätelaitokset toimivat omakustannuseriaatteella eli voittoa tuottamattomina laitoksina (Jätelaitosyhdistys 2006, 17).
- II sykli: *Ei tehdä periaatteessa muita investointeja kuin omaa toimintaa palvelevia. Jätelaitosten koko toiminta on yleishyödyllistä ja investoinnit samoin. Tavoitteena ei ole voiton maksimointi. Investointien tarkoitus on päästöjen vähentäminen. Kaikissa jätelaitoshankkeissa tehdään YVA, varsinkin jos kyseessä on ympäristönsuojeluinvestointi. Vuosi-investoinnit raportoidaan jo nykyisin. Lisäksi kehitteillä kumulatiiviset investoinnit perustamisesta lähtien. Ehdotettu raportoitavaksi investointien poistamaton osuus. Raportoidaan: Investointihankkeiden tunnistetut vaikutukset yhteiskunnalle / tunnistettu yhteiskunnallinen merkitys (YVA:n perustelut ympäristölupaa varten = odotetut vaikutukset investoinneille).*
- III sykli: Investoinnit jaettava ympäristönsuojeluinvestointeihin (jätteiden vastaanotto, käsittely ja hyödyntäminen, hyötykäyttöasemat ja ekopisteet, loppusijoitus, vesien puhdistaminen jne.) ja muihin (kuljetuskalusto, hallinto jne.) Poistojen osuus liikevaihdosta kertoo investoinneista enemmän kuin yksittäisen vuoden investoinnit.
- IV sykli: *Audiatorin [Kuntaliiton omistama kunnallishallinnon JHTT-tilintarkastusyhteisö] tilintarkastajien kanssa on keskusteltu ympäristöjärjestelmäprojektin yhteydessä pari vuotta sitten, mitkä jätelaitosten investoinnit ovat ympäristönsuojeluinvestointeja. Heidän mielestään jätelaitosten kaikki investoinnit ovat ympäristönsuojeluinvestointeja, paitsi tulkinnanvaraisia voivat olla ne jätelaitokset, joissa on myös yksityistä omistusta. Kunnes toisin tulkitaan, luetaan jätelaitosten kaikki investoinnit ympäristönsuojeluinvestoinneiksi. Investoinnit ja niihin liittyvät tunnusluvut esitellään yhtenä pakettina.*

Tulos:

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avaintunnusluku	Raportoidaanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
EC8 Vaikutus ja investoinnit yleisen paikallisen infrastruktuurin kehittämiseen (organisaation omat rahalliset investoinnit, muut lahjoitukset ja hyväntekeväisyys)	X	●	Jätelaitosten koko toiminnan voidaan katsoa olevan "yleishyödyllistä". Tavoitteena ei ole voiton maksimointi, vaan kokonaisedullisen jätehuoltopalvelun tuottaminen. Ympäristönsuojeluinvestointien tarkoitus on vähentää päästöjä. Investoinnit euroina raportoidaan osana EC1:tä. Tässä raportoidaan: mitä on investoitu ja miksi, investointihankkeiden tunnistetut vaikutukset yhteiskuntaan ja yhteiskunnallinen merkitys (YVA:n perusteluista yhteiskunnalliset ja ympäristölliset hyödyt ympäristölupaa varten) koskien sekä toteutuneita investointeja että tulevaisuuden suunnitelmia.

JÄTELAITOSTEN GRI-TUNNUSLUKIJEN TARKISTUSLISTA SOVELTAMIS- JA LASKENTAOHJEINEEN

Raportoidaanko	● (●) kyllä	Perustietoja, jotka raportoidaan; laskenta- tai soveltamisohje on määritetty.
	◐ (●) osittain	Raportoidaan, jos asia kuuluu organisaation toimintaan, tai tunnusluku soveltuu osittain.
	○ (●) ei	Ei raportoida, koska tunnusluku ei ole olennainen tai ei sovellu jätelaitoksille.
Kuvaus tunnusluvun sisällöstä		Mikä tunnusluku, perustelu soveltavuudelle, mitä raportoidaan, mistä tieto löytyy, soveltamis- ja/tai laskentaohjeet, tai perustelu sille, miksi ei raportoida.
Tunnuslukujen suomenkieliset luokat ja nimet perustuvat suurelta osin Proventian (2007) laatimaan käännökseen.		

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
Taloudellinen vastuu			
Taloudelliset tulokset			
EC1 Tuotettu taloudellinen lisäarvo jaoteltuna tuloihin, toiminnan kuluihin, henkilöstön palkitsemiseen, lahjoitukseen ja muuhun tukeen, esim. paikallisyhteisöille, oman toiminnan kehittämiseen ja maksuihin omistajille ja rahoittajille sekä valtioille	X	●	<p>Kuuaa rahavirtoja organisaation ja sen sidosryhmien välillä. Liikevaihto eritellään sovitulla tavalla EWC-koodeihin perustuen ja tulevaisuuden tarpeisiin varautuen. Muut tiedot tuloslaskelmasta.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Tuotettu arvo</p> <p>Liikevaihto</p> <ul style="list-style-type: none"> – Käsittelemaksut <ul style="list-style-type: none"> • yhdyskuntajäte (erikseen julkisvastuullinen ja elinkeinoelämän jäte, jos onnistuu) • biohajoava yhdyskuntajäte • maa- ja kiviainesjäte • rakennusjäte • tuotantotoiminnan jäte • lietteet ja sakat • ongelmajätteet (erikseen kotitaloudet ja muut) • tuottajavastuun jätteet – Kuljetusmaksut – Kiinteät ekomaksut – Tuotteiden myyntitulot – Palvelujen myynti muille jätelaitoksille – Jätevero = Liikevaihto yhteensä <p>Investointien tuotot (rahoitustuotot + liiketoiminnan muista tuotoista korko-, osinko- ja vuokratuotot ym.)</p> <p>Varallisuuden myynti</p> <p>Tuotettu arvo yhteensä</p> <p>Jaettu arvo</p> <ul style="list-style-type: none"> – Toiminnan kustannukset (mm. ostomaksut, vuokratyövoima, ostetut palvelut) – Palkat ja palkkiot sivukuluineen – Pääomakulut (kaikki korkomenot) – Maksut viranomaisille (kaikki bruttoverot) – Vapaaehtoiset investoinnit yhteiskuntaan (= kaikki tuotannolliset investoinnit, vrt. EC8) sekä lahjoitukset (olennaisuus huomioon ottaen) <p>Jaettu arvo yhteensä</p> <p>Jakamaton arvo</p> <p>= tuotettu ./ jaettu arvo (jakamaton voitto ja osingot)</p> </div> <p>Huom. Niille jätelaitoksille, jotka eivät ole osakeyhtiöitä eivätkä liikelaitoksia, voisivat taloudelliseksi tunnusluvuksi soveltua paremmin julkishallinnon täydentävät tunnusluvut PA8-PA10.</p>

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avaintunnusluku	Raportoidaanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
EC2 Ilmastonmuutokseen liittyvät taloudelliset vaikutukset, riskit ja mahdollisuudet liittyen organisaation toimintaan	X	●	<p>Riskit säännösten muuttumisen johdosta (= kustannukset toiminnan ja järjestelmien muuttamisesta uusien säännösten mukaisiksi). Jätelaitoksen koko toiminta pyrkii vähentämään ilmastonmuutosta. Lainsäädännön kautta on odotettavissa tiukkenevia vaatimuksia vähentää biohajoavan jätteen sijoittamista kaatopaikalle.</p> <p>Säädösten tiukentumisen johdosta on esim. investoitava biohajoavien jätteiden laitosmaiseen käsittelyyn ja jätteiden energiahyödyntämiseen. Investointien tavoite on vähentää jätteiden päästöjä ja sitä kautta ilmastonmuutosta vähentämällä metaani- ja CO₂-päästöjä (vrt. EC8, EN18).</p> <p>Ilmastonmuutos voi aiheuttaa säätyyppien muuttumisen (tulvat, sadanta, kuivuus). Investointien taloudelliset riskit: jätteiden määrän ja koostumuksen muuttuminen, kierrätyspolttoaineen kysyntä.</p> <p>Jätelaitosten rooli ilmastonmuutoksen torjunnassa on keskeinen. Yhteys tilinpäätökseen on, mutta jätelaitoksissa ilmastonmuutoksesta raportoidaan ympäristölähtöisesti, ei euroina.</p> <p>Raportoidaan kuvaus tiedostetuista talous- ja ympäristöriskeistä ja muista mahdollisista seurauksista ilmastonmuutokseen liittyen.</p>
EC3 Organisaation eläkesitoumusten kattavuus	X	○	Jätelaitokset ovat pieniä työllistäjiä, ei olennainen.
EC4 Valtiolta saadut merkittävät avustukset ja tuet	X	●	<p>Kansainväliset, kansalliset ja paikalliset tuet ja avustukset. Valtionhallinto ei ole mukana hallinnossa, kuntien suhde jätelaitoksiin raportoidaan PA1:n yhteydessä.</p> <p>Raportoidaan KTM:ltä saatu energiatuki biokaasulaitoksille, EU Life -projektin rahoitus ym.</p>
Markkinat			
EC5 Organisaation pienimmän aloituspalkan suhde kansalliseen minimipalkkaan		○	Jätelaitokset ovat pieniä ja paikallisia toimijoita. Ei olennainen.
EC6 Periaatteet ja käytännöt liittyen paikallisiin tavarant- ja palveluntoimittajiin sekä paikallisten toimittajien osuus	X	○	Laki julkisista hankinnoista koskee jätelaitoksia, jolloin paikallisuus ei voi olla hankintakriteeri. Epärelevantti tunnusluku julkishallinnon organisaatioille. Hankintaperiaatteet kuvataan tunnusluvuissa PA11-PA14.
EC7 Käytännöt liittyen paikallisten työntekijöiden palkkaamiseen sekä paikallisten johtajien osuus	X	○	Jätelaitokset ovat kansallisia yhtiöitä ja pieniä työllistäjiä. Ei olennainen.
Välilliset vaikutukset			
EC8 Vaikutus ja investoinnit yleisen paikallisen infrastruktuurin kehittämiseen (organisaation omat rahalliset investoinnit, muut lahjoitukset ja hyväntekeväisyys)	X	●	<p>Jätelaitosten koko toiminnan voidaan katsoa olevan "yleishyödyllistä". Tavoitteena ei ole voiton maksimointi, vaan kokonaisedullisen jätehuoltopalvelun tuottaminen. Ympäristönsuojeluinvestointien tarkoitus on vähentää päästöjä. Euromääräiset investoinnit raportoidaan osana EC1:tä.</p> <p>Tässä raportoidaan: mitä on investoitu ja miksi, investointihankkeiden tunnistetut vaikutukset yhteiskuntaan ja yhteiskunnallinen merkitys (YVA:n perusteluista yhteiskunnalliset ja ympäristölliset hyödyt ympäristölupaa varten) koskien sekä toteutuneita investointeja että tulevaisuuden investointisuunnitelmia.</p>
EC9 Kuvaus merkittävistä välillisistä taloudellisista vaikutuksista mukaan lukien vaikutusten laajuus		○	Vaikea tunnusluku jätehuollon toimialalla. Epäsuorat vaikutukset hankintaketjussa? Loppusijoituspaikan taloudellinen vaikutus siihen kuntaan, jossa sijaitsee? Jätelaitostoiminta ei ole varsinaisesti bisnestä, vaan velvollisuuden hoitamista. Ei raportoida.

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
Ympäristövastuu			
Materiaalit			
EN1 Materiaalien käyttö (paino tai määrä)	X	●	<p>Materiaalivirran kuvaus: taulukko, johon yhdistetään myös EN2, ositt. EN22, EN24 ja EN27. Jättemäärät tonneina.</p> <div data-bbox="821 465 1449 1406" style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Saapuvat materiaalit</p> <ul style="list-style-type: none"> – Jätestatuksella vastaanotetut massat (EWC-koodit) <ul style="list-style-type: none"> • yhdyskuntajäte (erikseen julkisvastaullinen ja elinkeinoelämän jäte) • biohajoava yhdyskuntajäte • maa- ja kiviainesjäte • rakennusjäte • tuotantotoiminnan jäte • lietteet ja sakat • ongelmajätteet (erikseen kotitaloudet ja muut) • tuottajavastuun jätteet – Kierrätysstatuksella saapuvat (jätteitä tai tuotteita) – Tuotestatuksella saapuvat massat (prosessin vaatimat peittoaineet, tukiaineet, kemikaalit jne.) <p>Käsitellyt ja loppusijoitetut materiaalit</p> <ul style="list-style-type: none"> – Biologinen käsittely – Mekaaninen käsittely – Fysikaalis-kemiallinen käsittely – Terminen käsittely – Loppusijoitus (erittely: jätteet, rejektit, peittomaat, rakenteet) – Hyödyntäminen (R-koodeilla) – Muualle käsiteltäväksi ohjattu – Varastointi (varaston muutos) <p>Hyödyntämisaste (EN2):</p> $\frac{\text{Yhdyskuntajätteen hyödyntäminen (R-koodit)}}{\text{Vast.otettu yhdyskuntajäte} \pm \text{varaston muutos}} * 100$ </div>
EN2 Kierrätysmateriaalin käyttö prosentteina	X	●	Suurin osa "raaka-aineesta" eli materiaaleista on jätettä. Raportoidaan hyödyntämisasteena, jonka lähtötiedot sisältyvät materiaalivirtataulukkoon, ks. EN1.
Energia			
EN3 Välitön energiankulutus ensisijaisen energialähteen mukaan jaoteltuna	X	●	<p>Nettokulutus. Jätteen myynti polttoaineeksi ei sisälly välittömään energiankulutukseen, vrt. laskentakokonaisuus.</p> <div data-bbox="821 1697 1449 2040" style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Ostettu energia energialähteen mukaan</p> <ul style="list-style-type: none"> – fossiiliset polttoaineet (öljyt, hiili, maakaasu) – turve – uusiutuvat ja sekapolttaineet (biomassa, muut) – ydinenergia – muut energialähteet – sähkö ja lämpö + Tuotettu energia – Myyty energia = Välitön energiankulutus </div> <p>Lämpöarvo (tonnit, kuutiot, kWh) muunnetaan gigajouleiksi.</p>

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avaintunnusluku	Raportoidaanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
EN4 Välillinen energiankulutus ensisijaisen energianlähteen mukaan jaoteltuna	X	●	Välillisenä kulutuksena voidaan raportoida jätekuljetusten energiankulutus, jos kuljetukset sisältyvät jätelaitoksen laskentakokonaisuuteen. Välillinen energiankulutus ei ole muuten merkittävää.
EN5 Tehokkuutta parantamalla saavutettu energiansäästö		●	Kiinnostava tieto ainakin muutosvaiheessa, jos siirrytään toisenlaiseen käsittelytapaan. Raportoidaan: – muutos EN3:n luvuissa, kun vaihdetaan kaatopaikkakäsittelystä energiantuotantoon (myös jätteen myynti polttoaineeksi) – säästetty (tuotettu) energia hyötykäyttöön johdetusta kaasusta.
EN6 Energiatohokkaiden ja uusiutuvala energialla tuotettujen tuotteiden ja palvelujen tarjoamiseen liittyvät aloitteet ja niiden vaikutus		●	Uusiutuvan energian osuus jätteistä? Energian säästämiseen (EN5) vaikuttavien toimenpiteiden ja hankkeiden kuvaus. Raportoidaan, miten on tuotettu EN3:n tuotettu energia.
EN7 Aloitteet välillisen energiankulutuksen vähentämiseen ja saavutettu vähennys energiankulutuksessa		●	Jos raportoidaan EN4, voidaan tässä raportoida kuljetusten suunnittelun kautta säästetty energiankulutus.
Vesi			
EN8 Vedenotto jaoteltuna lähteittäin	X	●	<p>Tavoitteena kokonaisuuden kuvaus, vesitase. Raportoidaan yhdessä EN9:n, EN10:n ja EN21:n kanssa.</p> <p>SAAPUVA VESI VEDEN KÄYTTÖ POISTUVA VESI</p> <pre> graph LR A["jätteiden sisältämä kosteus sadanta"] --> B["käyttö (pesurit, aumojen ja penkan kastelu, pölyntorjunta ym.)"] B --> C["oman puhdistuksen kautta luontoon haihdunta, valunta (puhtaat)"] A --> D["vesijohtovesi (EN8)"] B --> E["uudelleenkäyttö (EN10) (ml. harmaa vesi)"] C --> F["viemäri-verkostoon (EN21)"] </pre> <p>Vesistä raportoidaan lisäksi (GRI-tunnuslukua laajemmin):</p> <ul style="list-style-type: none"> – kuvaus vesienhallintajärjestelmästä – vuosittainen sadanta – kuvaus pinta- ja pohjavesien tarkkailusta – analyysit viemäriverkostoon tai luontoon johdetuista jätevesistä. – oman puhdistamon kuvaus – asukasvastineluku (AVL): monenko asukkaan puhdistamattomia jätevesiä puhdistamolle aiheutunut typpi-/fosfori-/kiintoaine-/hapenkulutuskuorma vastasi
EN9 Vesilähteet, joihin organisaation vedenkulutus vaikuttaa merkittävästi		○	Jätehuolto ei ole vesi-intensiivinen toimiala, vettä tulee myös sadantana ja jätteiden sisältämänä kosteutena, niiltä osin ei ole vaikutuksia vesilähteisiin.
EN10 Kierrätetyn ja uudelleenkäytetyn veden määrä ja prosenttiosuus		●	Sisältyy vedenkäytön kokonaisuuteen, ks. EN8.
Luonnon monimuotoisuus			
EN11 Luonnonsuojelualueilla tai muuten luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkailla alueilla tai niiden läheisyydessä omistettujen, vuokrattujen tai hallinnoitujen maa-alueiden sijainti ja pinta-ala	X	●	Lähiympäristö ja lähistöllä sijaitsevat herkäät maa- ja vesialueet on kuvattu tarkasti YVA:ssa ja ympäristöluvun vuosiraporteissa. Raportoidaan yhdessä EN12:n kanssa. Määrällinen pinta-alatieto ei ole kiinnostava.

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
EN12 Organisaation toiminnan, tuotteiden ja palvelujen vaikutus luonnon monimuotoisuuteen luonnonsuojelu-alueilla tai muuten luonnon monimuotoisuuden takia arvokkailla alueilla	X	●	Vaikutukset EN11:ssä kuvatuilla alueilla. Sisältää myös EN25:n tietoja.
EN13 Suojellut ja kunnostetut elinympäristöt		●	Kaatopaikkojen maisemointi (sijainti, pinta-ala). On jo osittain sovellettuna käytössä.
EN14 Strategiat, toimenpiteet ja suunnitelmat liittyen organisaation vaikutuksiin luonnon monimuotoisuuteen		●	Kuvauksia ympäristöjohtamisjärjestelmästä: – ympäristölupakäytäntö – ympäristönsuojeluun liittyvät investointisuunnitelmat – tulevien lupaehtojen ja lainsäädännön ennakointi – ympäristöntarkkailun kehittäminen
EN15 IUCN:n uhanalaisuusluokittelun ja kansallisesti suojeltujen eliöiden määrä organisaation vaikutuspiirissä olevilla alueilla		○	Uhanalaiset lajit on otettu huomioon ympäristöluvassa. Ei relevantti tunnusluku.
Päästöt ja jätteet			
EN16 Välittömien ja välillisten kasvi-huonekaasujen kokonaispäästöt	X	●	Kaatopaikan laskennallinen kokonaispäästö (CO ₂ -ekvivalentitonnetona). EN3:ssa esitetyn energiankulutuksen laskennallinen jalostaminen, lisäksi metaanipäästöt.
EN17 Muut merkittävät välilliset kasvi-huonekaasupäästöt	X	○	Ei olennainen, vrt. EN4.
EN18 Aloitteet, joiden tarkoituksena on vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja saavutetut vähennykset		●	Osittain samat hankkeet, jotka vähentävät energiankulutusta, vähentävät myös kasvihuonekaasupäästöjä. Hankkeet esitetty EN5:n yhteydessä. Raportoidaan päästöjen vähennys EN5:n energiankulutuksen laskennallisena jalostamisena.
EN19 Otsonikatoa aiheuttavien aineiden päästöt	X	○	Kylmälaiteromut, joista poistetaan freoni. Tuottajavastuun alaista, usein kylmälaiteromu menee muualle käsiteltäväksi. Ei olennainen, koska mitattavia CFC-päästöjä ei juurikaan vapaudu.
EN20 Typen ja rikin oksidit ja muut merkittävät päästöt ilmaan jaoteltuna päästölajeittain	X	◐	Jätteenpolton päästöjen raportointi riippuu siitä, kuka hallinnoi polttolaitosta (vrt. laskentakokonaisuus). Kuljetusten päästöjen raportointi riippuu siitä, kuka hallinnoi kuljetuksia; laskennallinen arvio kilometrien ja polttoaineen käytön perusteella.
EN21 Päästöt vesistöön ja jätevedet jaoteltuna päästölajeittain ja kohteen mukaan	X	●	Jätevedet ja vesistötarkkailut sisältyvät vedenkäytön kokonaisuuteen, ks. EN8.
EN22 Jätteiden kokonaismäärä jaoteltuna jätelajeittain ja käsittelymenetelmän mukaan	X	●	Oman toiminnan jätteet raportoidaan samalla luokittelulla kuin vastaanotetut ja käsitellyt jätteet (ks. EN1). Ovatko rejektit oman toiminnan jätteitä? Viranomaisilla erilaisia tulkintoja statuksesta. Rejektit raportoidaan EN1:n yhteydessä.
EN23 Merkittävien kemikaali-, öljy- ja polttoainevuotojen määrä ja suuruus	X	●	Ympäristövahinkotilanteet (kpl) ja niiden vaikutukset. Öljyt, altaiden vuodot. Kaatopaikalta suotautuvia, eristerakenteiden läpi tihkuvia virtoja; pohjaveden tarkkailusta saadaan pitoisuuden muutos (ei virtausmittausta, joten tilavuutta ei saada).
EN24 Kuljetetun, maahantuodun, maastaviedyn tai käsitellyn ongelmajätteen (Baselin sop. liitteet I, II, III ja VIII) määrä, sekä kansainvälisesti kuljetetun ongelmajätteen prosenttiosuus		●	Vastaanotetut, esikäsitellyt ja muualle käsiteltäväksi ohjatut ongelmajätteet sisältyvät materiaalivirtataulukkoon, ks. EN1. Aiemmin raportoitu vain kotitalouksien ongelmajätteet, jatkossa kaikki ongelmajätteet. Suomessa on riittävästi käsittelykapasiteettia, joten ei yleensä tarvitse viedä maasta.
EN25 Niiden vesialueiden ja niihin liittyvien elinympäristöjen koko, suojelustatus ja arvo monimuotoisuuden kannalta, joihin organisaation päästöillä on merkittävä vaikutus		●	Liittyy vesistötarkkailuun. Herkät ja arvokkaat alueet kuvattu jo EN11:n yhteydessä ja vaikutukset EN12:ssa. Mahdolliset päästöt EN23:ssa.

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
Tuotteet ja palvelut			
EN26 Aloitteet, joiden tarkoituksena on vähentää tuotteiden ja palvelujen ympäristövaikutuksia ja niiden avulla saavutetut tulokset	X	○	Jätelaitosten koko toiminta on jätteiden ympäristövaikutusten lieventämistä. Sisältyy organisaation toiminnan kuvaukseen, ei olennainen tunnuslukuna.
EN27 Tuotteiden ja pakkausten prosentiosuus, jotka on otettu takaisin uudelleenkäytettäväksi tai kierrätettäväksi	X	●	Käsittelyn kautta valmistetut tuotteet ja raaka-aineet, esim. multa, kierrätyspolttoaine, hake, metallit. Sisältyy materiaalivirtataulukoon, ks. EN1.
Määräystenmukaisuus			
EN28 Merkittävien ympäristölainsäädännön ja -säännösten rikkomiseen liittyvien sakkojen rahallinen määrä ja ei-rahallisten sanktioiden lukumäärä	X	○	Toiminta perustuu lakien, säädösten ja ympäristöluvun noudattamiseen sekä tarkkaan raportointiin. Kaikki ympäristövahinkotilanteet (kpl) EN23:ssa. EN28 olennainen vain, jos ollut sanktioita.
Kuljetukset			
EN29 Tuotteiden ja materiaalien kuljetuksiin sekä henkilökunnan matkustamiseen liittyvät merkittävät ympäristövaikutukset		◐	Jätekuljetusten vaikutukset sisältyvät jo seuraaviin tunnuslukuihin, jos kuljetukset sisältyvät laskentakokonaisuuteen: EN3 (energiankulutus), EN5 (energiansäästö), EN16 + EN20 (päästöt) ja EN18 (päästöjen vähentäminen). Tässä voidaan raportoida esim. yhteenveto jätekuljetusten ympäristövaikutuksista, jätekuljetusten melu ja liikenneturvallisuus.
Muut ympäristövastuun tunnusluvut			
EN30 Ympäristönsuojelun menot ja ympäristöinvestoinnit		●	Jätehuollossa ympäristönsuojelu käsitetään tiukemmin rajattuna kuin GRI:ssä, eli ympäristönsuojelu on päästövirtojen hallintaa. Raportoidaan sovellettuna: <ul style="list-style-type: none"> – ympäristönsuojelun juoksevat kulut (energiankulutus, henkilötyö, apuaineet) – toimintorakenteet (kaasunkeräysverkosto, biosuodin) – investointien pääomakulut (korot, poistot) Kaikki kustannukset, myös ympäristönsuojelu, raportoidaan jätelaitoksissa talouden tunnuslukuina.
Sosiaalinen vastuu			
Henkilöstö			
LA1 Työvoima jaoteltuna työsuhteen (kokoaikainen/osa-aikainen) ja työso-pimuksen (vakituinen/määräaikainen) mukaan	X	●	Raportoidaan sovellettuna, otetaan huomioon KILA:n toiminta-kertomusohje ja olennaisuus: <ul style="list-style-type: none"> – henkilökunnan keskimääräinen lukumäärä (= työsuhteet kunkin kuukauden lopussa / kuukausien lukumäärä) – henkilökunnan määrä jaettuna: <ul style="list-style-type: none"> • koko- ja osa-aikaiset • vakinaiset ja määräaikaiset • toimihenkilöt ja työntekijät Vuokratyöntekijät voidaan sisällyttää henkilökunnan määrään, jos heitä on "merkittävästi". Äitiyslomalaisista, vuorotteluvapaalla olevista, pitkistä sairauslomista ym. sovitaan yhdessä, miten sisällytetään. Henkilötyövuosi on tunnuslukuna melko tarpeeton, koska keskimääräinen lukumäärä ottaa jo huomioon mahdollisen kausivaihtelun ja osa-aikaisia ei ole toimialalla merkittävästi. Keskimääräinen lukumäärä kuvaa henkilövolyymia riittävällä tarkkuudella.

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
LA2 Vaihtuvuus absoluuttisena lukuna ja prosenttina jaoteltuna ikäryhmittäin, alueit-tain ja sukupuolen mukaan	X	●	Raportoidaan sovellettuna KILA:n toimintakertomusohje ja olennaisuus huomioon ottaen seuraavat tunnusluvut. <ul style="list-style-type: none"> – henkilökunnan keski-ikä – miesten ja naisten osuus – keskimääräinen vaihtuvuus: <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px 0;"> $\frac{\text{(Palvelukseen tulleiden määrä + lähteneiden määrä)} / 2}{\text{Henkilöstön määrä (= työsuhteiden määrä) vuoden lopussa}}$ </div> Lähteneisiin henkilöihin sisältyvät (voidaan tarvittaessa eritel-lä): kuolleet, eläkkeelle siirtyneet, itse irtisanoutuneet ja työn-antajan irtisanomat.
LA3 Henkilöstöetuudet, joita ei tarjota mää-räaikaisille tai osa-aikaisille työntekijöille, vaan ainoastaan kokoaikaisille		○	Jätelaitokset ovat pieniä työllistäjiä. Ei olennainen.
Työntekijöiden ja työnantajan väliset suhteet			
LA4 Kollektiivisten työehtosopimusten piirissä olevien työntekijöiden prosent-tiosuus	X	◐	Mahdollinen tunnusluku, mutta ei olennainen.
LA5 Uudelleenjärjestelytilanteissa noudatet-tava vähimmäisilmoitusaika ja sen sisälty-minen kollektiivisiin työehtosopimuksiin	X	○	Ei olennainen. YT-neuvottelukäytännöistä säädetty lailla.
Työterveys ja -turvallisuus			
LA6 Virallisten, johdon ja työntekijöiden edustukseen perustuvien työsuojelutoimi-kuntien toiminnan piiriin (työterveys- ja -turvallisuusohjelmiin liittyvä valvonta ja neuvonta) kuuluvien työntekijöiden osuus		●	Kuvaus työsuojelukäytännöistä, työsuojelun kattavuudesta ja työsuojelun edistämisestä. Voi sisältyä ympäristö- ja laatujär-jestelmään.
LA7 Tapaturmataajuus, ammattitaudit, me-netetyt työpäivät, poissaolot ja työpaikalla tapahtuneet kuolemantapaukset	X	●	Raportoidaan KILA:n toimintakertomusohjeen mukaisesti. Tapaturmataajuus: <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px 0;"> $\frac{\text{Vähintään yhden päivän poissaoloon johtaneiden tapaturmien lukumäärä}}{\text{Tehtyjen tuntien työmäärä}}$ </div> Sairauspoissaoloprosentti: <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px 0;"> $\frac{\text{Sairauspoissaolopäivien lukumäärä tilikaudella} * 100}{\text{Teoreettinen säännöllinen työaika päivinä}}$ </div>
LA8 Vakaviin tartuntasairauksiin liittyvät koulutus-, valmennus-, ehkäisemis- ja ris-kienhallintaohjelmat, jotka on suunnattu työntekijöille ja heidän perheilleen tai pai-kallisyhteisön jäsenille	X	○	Ei olennainen Suomessa. Perustasolla yhteiskunta vastaa sairaanhoidosta ja siihen liittyvästä neuvonnasta. Henkilö-kunnan osalta voi sisältyä työterveyshuollon sopimukseen.
LA9 Terveys- ja turvallisuusasioita koskevat muodolliset sopimukset ammattiliittojen välillä		○	Ei olennainen Suomessa. Perustasolla työterveydestä ja -turvallisuudesta vastaavat lakisääteisesti työsuojeluviranomaiset. Työsuojelukäytännön kuvaus LA6:ssa.
Koulutus			
LA10 Keskimääräiset koulutustunnit työn-tekijää kohden jaoteltuna henkilöstöryhmit-täin	X	●	Raportoidaan KILA:n toimintakertomusohjeen mukaisesti: koulutuspäivät / henkilöstön määrä keskimäärin. Eritellään toimihenkilöiden ja työntekijöiden koulutuspäivät.

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
LA11 Osaamisen kehittämiseen ja elinikäiseen oppimiseen liittyvät ohjelmat, jotka tukevat työntekijöiden jatkuvaa työllisyyttä ja antavat tukea työsuhteen päättymistilanteissa		☐	Ei olennainen Suomessa. Perustasolla työvoimapolitiittisesta koulutuksesta ja työllistymiseen liittyvistä ohjelmista vastaavat työvoimaviranomaiset, omaehtoinen aikuiskoulutus ja elinikäinen oppiminen kuuluvat opetusministeriön hallinnonalaan.
LA12 Henkilöstön osuus, joka on säännöllisten suoritusarviointien ja kehityskeskustelujen piirissä		☐	Jätelaitokset ovat pieniä työllistäjiä. Ei olennainen, jos henkilökuntaa "muutama".
Monimuotoisuus ja tasa-arvo			
LA13 Organisaation hallintoelinten ja henkilöstöryhmien koostumus jaoteltuna sukupuolen, ikäryhmän, vähemmistöryhmän ja muiden soveltuvien monimuotoisuuteen liittyvien tunnuslukujen mukaan	X	☐	Jätelaitokset ovat pieniä työllistäjiä. Ei sovellu tunnusluvuksi tietosuojasysteimeistä, jos henkilökuntaa "muutama".
LA14 Miesten ja naisten peruspalkan suhde henkilöstöryhmittäin	X	☐	Kiinnostava tieto esim. osana palkkatasokyselyä. Ei sovellu tunnusluvuksi tietosuojasysteimeistä, jos henkilökuntaa "muutama".
Ihmisoikeudet			
HR1 Merkittävien investointien prosenttiosuus ja lukumäärä, jotka sisältävät ihmisoikeuksiin liittyviä ehtoja tai joiden yhteydessä on tehty ihmisoikeuksiin liittyvä arviointi	X	☐	Ei olennainen Suomessa.
HR2 Merkittävien alihankkijoiden ja tavaroiden tai palvelujen toimittajien prosenttiosuus, joille on tehty ihmisoikeusasioiden arviointi, sekä toteutetut toimenpiteet	X	☐	Ei olennainen Suomessa.
HR3 Organisaation toiminnan kannalta merkittäviin ihmisoikeuskysymyksiin liittyviin politiikkoihin ja toimintakäytäntöihin keskittyvä henkilöstön koulutus (koulutustunnit ja prosenttiosuus henkilöstöstä, joka on koulutettu)		☐	Ei olennainen Suomessa.
HR4 Syrjintätapausten lukumäärä ja toteutetut toimenpiteet	X	☐	Ei olennainen.
HR5 Toiminnot, joissa oikeus järjestäytymiseen ja työehtosopimusneuvotteluihin on vaarassa olla toteutumatta, ja näiden oikeuksien tukemiseksi toteutetut toimenpiteet	X	☐	Ei olennainen.
HR6 Toiminnot, joissa on merkittävä lapsityövoiman käytön riski, ja lapsityövoiman käytön estämiseksi toteutetut toimenpiteet	X	☐	Ei olennainen Suomessa.
HR7 Toiminnot, joissa on merkittävä pakko- ja rangaistustyövoiman käytön riski, ja pakko- ja rangaistustyövoiman käytön estämiseksi toteutetut toimenpiteet	X	☐	Ei olennainen Suomessa.
HR8 Prosenttiosuus turvahenkilökunnasta, joka on saanut koulutusta organisaation ihmisoikeuspolitiikkoihin ja toiminta käytäntöihin liittyen		☐	Ei olennainen. Jätelaitoksilla ei ole turvahenkilökuntaa.
HR9 Alkuperäiskansojen oikeuksien rikkomukset ja toteutetut toimenpiteet		☐	Ei olennainen Suomessa.

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
Yhteiskunta			
SO1 Paikallisyhteisöihin kohdistuvien vaikutusten arviointi ja hallintaan liittyvien ohjelmien luonne, kattavuus ja tehokkuus	X	●	Jos ympäristöluvun alaista toimintaa aloitetaan tai laajennetaan, käydään YVA-menettelyssä läpi myös hankkeen sosiaaliset vaikutukset. Kuvaus YVA-selostuksesta.
SO2 Lahjontaan liittyvän riskianalyysin läpikäyneiden liiketoimintayksiköiden lukumäärä ja prosenttiosuus	X	○	Ei olennainen.
SO3 Prosenttiosuus henkilöstöstä, joka on saanut koulutusta organisaation lahjontaan liittyviin politiikkoihin ja toimintakäytäntöihin	X	○	Ei olennainen.
SO4 Lahjontatapausten yhteydessä toteutetut toimenpiteet	X	○	Ei olennainen.
SO5 Organisaation julkiset poliittiset kannanotot sekä osallistuminen poliittiseen vaikuttamiseen ja lobbaukseen	X	○	Jätelaitokset ovat jätepolitiikan asiantuntijoita. Ei relevantti tunnuslukuna.
SO6 Poliittisille puolueille, poliitikoille ja poliittisille laitoksille annettujen raha- ja muiden lahjoitusten arvo		○	Ei olennainen.
SO7 Kilpailuoikeudellisten säännösten rikkomiseen, kartelleihin ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön liittyvien oikeustoimien lukumäärä ja oikeuden päätökset		○	Olennainen vain, jos ollut oikeustoimia.
SO8 Merkittävien lainsäädännön ja säännösten rikkomiseen liittyvien sakkojen rahallinen määrä ja ei-rahallisten sanktioiden lukumäärä	X	○	Olennainen vain, jos ollut sanktioita.
Tuote- ja palveluvastuu			
PR1 Elinkaaren vaiheet, joissa tuotteiden ja palvelujen terveys- ja turvallisuusvaikutuksia arvioidaan, sekä näiden arviointien piirissä olevien merkittävien tuotteiden ja palvelukokonaisuuksien prosenttiosuus	X	◐	Keräysten ja kuljetusten reittisuunnittelu ja liikenneturvallisuus, ohjeet keräysvälineistä, myytävien tuotteiden turvallisuus (laatu). Voisi soveltua osittain?
PR2 Tuotteiden elinkaarenaikaisiin terveys- ja turvallisuusvaikutuksiin liittyvien määräysten ja vapaaehtoisten periaatteiden rikkomusten lukumäärä		○	Ei olennainen.
PR3 Tuotteisiin ja palveluihin liittyvä pakollinen tuoteinformaatio sekä merkittävien tuotteiden ja palvelujen prosenttiosuus, joita nämä vaatimukset koskevat	X	○	Ohjeet keräysvälineistä ja muut jätemääräykset? Ei olennainen tunnuslukuna.
PR4 Tuoteinformaatioon ja tuotemerkintöihin liittyvien määräysten ja vapaaehtoisten periaatteiden rikkomusten lukumäärä		○	Ei olennainen.
PR5 Asiakastyytyväisyyteen liittyvät toimintakäytännöt ja asiakastyytyväisyyskyselyiden tulokset		●	Palautejärjestelmän kuvaus, tehdyt asiakaskyselyt ja niiden tulokset. Jätelaitokset kehittävät yhtenäiset asiakastyytyväisyyskyselyt, joista saadaan myös vertailukelpoisia tietoja.
PR6 Markkinointiviestinnän, mukaan lukien mainonnan ja sponsoroinnin, lainmukaisuuden sekä standardien ja vapaaehtoisten periaatteiden täyttymisen varmistamiseen liittyvät ohjelmat	X	○	Ei olennainen.

GRI-tunnusluvun numero ja nimi	Avain-tunnus-luku	Raportoi-daanko	Kuvaus tunnusluvun sisällöstä
PR7 Markkinointiviestintään, mainontaan ja sponsorointiin liittyvien määräysten ja vapaaehtoisten periaatteiden rikkomusten lukumäärä		○	Ei olennainen.
PR8 Asiakkaiden yksityisyyden suojan rikkomiseen ja asiakastietojen hävittämiseen liittyvien valitusten lukumäärä		◐	Poikkeamien käsittely, reklamaatioiden hallinta, asiakastietojen luottamuksellisuuden varmentaminen. Soveltuu, mutta ei ole olennainen.
PR9 Merkittävien tuotteiden ja palvelujen käyttöön liittyvän lainsäädännön ja -säädösten rikkomisesta aiheutuneiden sakkojen rahallinen määrä	X	○	Olennainen vain, jos ollut sanktioita.
Julkishallinnon täydentävät tunnusluvut			
PA1 Organisaation suhde muihin välittömässä yhteydessä oleviin julkishallinnon viranomaisiin		●	Omistuksen ja hallinnoinnin kuvaus. Jätehuollon viranomais-, palvelu- ja valvontatehtävien hoitaminen jätelaitoksen toiminta-alueella.
PA2 Kestävän kehityksen määritelmä ja periaatteet		●	Jätelaitos on jätepolitiikan ja jätestrategian asiantuntija ja toteuttaja. Kuvaus ympäristöjohtamisjärjestelmästä.
PA3 Näkökulmat, joille on luotu kestävän kehityksen politiikka		●	Jätepolitiikka, kuvaus ympäristöjohtamisjärjestelmästä.
PA4 Näkökulmiin liittyvät tavoitteet		●	Jätestrategia, kuvaus ympäristöjohtamisjärjestelmästä.
PA5 Näkökulmien ja tavoitteiden määrittämisprosessin kuvaus		●	Jätepolitiikan ja jätestrategian määrittäminen, kuvaus ympäristöjohtamisjärjestelmästä.
PA6 Mittaaminen, tulokset, prosessin tarkkailu, edistyminen, jatkuva parantaminen, arviointi, ja kohteet seuraavalle jaksolle		●	Kuvaukset ympäristöjohtamisjärjestelmästä.
PA7 Sidosryhmien rooli ja sidosryhmävuorovaikutus PA6:ssa kuvattujen asioiden suhteen		●	Sidosryhmävuorovaikutus, kuvaus ympäristöjohtamisjärjestelmästä.
PA8 Bruttomenot maksutyypeittäin		◐	Voisi soveltua talouden tunnusluvuksi jätelaitoksille, jotka eivät ole osakeyhtiöitä eivätkä liikelaitoksia.
PA9 Bruttomenot pääluokittain		◐	Voisi soveltua talouden tunnusluvuksi jätelaitoksille, jotka eivät ole osakeyhtiöitä eivätkä liikelaitoksia.
PA10 Pääomamenot pääluokittain		◐	Voisi soveltua talouden tunnusluvuksi jätelaitoksille, jotka eivät ole osakeyhtiöitä eivätkä liikelaitoksia.
PA11 Hankintapolitiikan kuvaus kestävän kehityksen osalta		●	Laki julkisista hankinnoista – hankintapolitiikan kuvaus.
PA12 Taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset kriteerit, jotka ohjaavat kuluja ja taloudellisia sitoumuksia		●	Laki julkisista hankinnoista – hankintakriteerit.
PA13 Hankintakäytäntöjen ja julkisen politiikan yhteyksien kuvaus		●	Laki julkisista hankinnoista – hankintakäytäntöjen kuvaus.
PA14 Ympäristömerkittyjen, sos. merkittyjen tai sertifioitujen tuotteiden osuus hankinnoista tuotelajeittain		●	Toteutuneet hankinnat.
PA15 Tarjottujen palvelujen tehokkuuden ja hyödyn arvioinnin tulokset ja toimenpiteet palvelutarjonnan kehittämiseksi		●	Suhteellinen tehokkuus (liikevaihto / resurssien käyttö) + asiakastytyväisyyskyselyn vertailukelpoinen tulos. Pohditaan projektissa ja kehitetään tunnuslukua edelleen.